

Nr 72.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande; given Stockholms slott den 23 februari 1917.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

1:o) att bevilja följande belopp, att utgå av medel, som särskilt beredas, nämligen:

a) för uppsättande i överensstämmelse med i statsrådsprotokollet närmare angivna grunder av ett nytt tungt artilleriregemente, benämnt Andra tunga artilleriregementet, såsom engångskostnader ett anslag av 18,168,000 kronor samt därav för år 1918 anvisa ett belopp av 11,405,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 5,485,000 kronor;

b) för anskaffande av viss artillerimateriel ett anslag för år 1918 av 14,661,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 2,900,000 kronor;

c) för omorganisation i överensstämmelse med i statsrådsprotokollet närmare angivna grunder av arméns flygvapen till en särskild flygbataljon såsom engångskostnader ett anslag av 8,779,100 kronor samt därav för år 1918 anvisa ett belopp av 6,231,100 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 3,064,000 kronor;

d) för anskaffande av viss fortifikationsmateriel m. m. ett anslag för år 1918 av 5,596,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,100,000 kronor;

e) för anskaffande av viss intendenturmateriel ett anslag för år 1918 av 8,781,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,750,000 kronor;

f) för anskaffande av viss sjukvårds- och veterinärmateriel ett anslag för år 1918 av 990,300 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor;

g) för uppförande av en ny ammunitionsfabrik i Jönköping ett anslag av 6,995,000 kronor samt därav för år 1918 anvisa ett belopp av 5,447,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,100,000 kronor; samt

h) för uppförande av ett nytt krutbruk invid Jönköping ett anslag för år 1918 av 6,375,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 2,500,000 kronor;

2:o) att, under förutsättning av bifall till vad ovan under punkten

1:o) a) föreslagits,

dels godkänna det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stat för Andra tunga artilleriregementet år 1918;

dels medgiva, att medel, som besparas till följd av vakanser i volontärbeställningar vid övriga artilleritruppförband, må användas för anställning och avlöning ej mindre under tiden den 1 november—den 31 december 1917 av i Andra tunga artilleriregementets stat för år 1918 upptaget fast anställt manskap än även under tiden den 1 november—den 31 december 1918 av sådant manskap, som enligt plan är avsett att vid regementet tillkomma för år 1919;

dels ock medgiva, att, utöver den personal, som finnes upptagen i det uti innevarande års statsverksproposition framlagda förslag till stat för intendenturkåren år 1918, må vid samma kår för år 1918 tillkomma 1 kapten av andra klassen och 1 förvaltare;

3:o) att, under förutsättning av bifall till vad ovan under punkten

1:o) c) föreslagits,

dels godkänna det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stat för Flygbataljonen år 1918;

dels medgiva, att medel, som besparas till följd av vakanser i volontärbeställningar vid ingenjörtrupperna, må användas för anställning och avlöning ej mindre under tiden den 1 november—den 31 december 1917 av i Flygbataljonens stat för år 1918 upptaget fast anställt manskap än även under tiden den 1 november—den 31 december 1918 av sådant manskap, som enligt plan är avsett att vid bataljonen tillkomma för år 1919;

dels medgiva, att från Flygbataljonens övnings- och underhållsmedel må till flygpersonalen utbetalas flygpremier, utbildningspremier, spanararvoden och ekiperingsbidrag enligt i statsrådsprotokollet angivna, av arméförvaltningen föreslagna grunder;

dels ock godkänna, i stället för de uti innevarande års statsverksproposition framlagda, de vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stat för fortifikationen och Fälttelegrafkåren år 1918;

4:o) att, under förutsättning av bifall till vad ovan under punkterna 2:o) och 3:o) föreslagits,

dels öka ordinarie förslagsanslaget till avlöning och rekrytering m. m. för år 1918 med, utöver vad i årets statsverksproposition äskats, 373,678 kronor;

dels öka ordinarie anslaget till intendenturkåren för år 1918 med, utöver vad i årets statsverksproposition äskats, 5,973 kronor;

dels för bestridande av vissa ordinarie kostnader för Andra tunga artilleriregementet å extra stat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag av 266,300 kronor;

dels ock för bestridande av vissa ordinarie kostnader för Flygbataljonen å extra stat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag av 762,560 kronor; samt

5:o) att, under förutsättning av bifall till vad ovan under punkten 1:o) g) och h) föreslagits, medgiva, att — för beredande av erforderliga tomtområden för den nya ammunitionsfabriken och det nya krutbruket genom markutbyte mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt Jönköpings stad, å andra sidan, i huvudsaklig överensstämmelse med vad arméförvaltningens artilleridepartement härutinnan föreslagit — till lantförsvaret må, mot den ersättning, Kungl. Maj:t kan bestämma, eller efter motsvarande nedskrivning av statens domäners fond, den 14 mars 1918 överlämnas för markutbytets verkställande erforderliga delar av de under domänstyrelsens förvaltning stående kronolägenheterna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1 i Ljungarums socken av Jönköpings län.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

B. B. E. Mörcke.

*Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 23 februari 1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Efter gemensam beredning inom lantförsvars- och jordbruks-
departementen anhöll chefen för förstnämnda departement, statsrådet
Mörcke, att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om vidtagande
av vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande samt anförde därvid följande:

»Innan jag ingår på de förslag, som härutinnan nu blivit framställda,
anhåller jag att i korthet få erinra om innebörden av de utav Kungl. Maj:t
vid 1916 års riksdag föreslagna åtgärder för lantförsvarets stärkande.

Kungl. Maj:ts
propositioner
nr 220 och
225 vid 1916
års riksdag.

Det av Kungl. Maj:t för 1914 års senare riksdag framlagda för-
slaget till lantförsvarets ordnande var uppgjort med hänsyn till den
kännedom, man vid tiden för förslagets uppgörande hade om bristerna
i vårt försvarsväsende, och med beaktande av de krav, som vid nämnda
tidpunkt ansågos oundgängligen bära tillgodoses. Erfarenheterna från
det ännu pågående världskriget gävo emellertid snart vid handen, att
arméns behov av materiel av olika slag måste tillgodoses i avsevärt
större utsträckning, än man år 1914 beräknat, ävensom att vissa grenar

av försvarsorganisationen måste utvecklas och förstärkas för att kunna motsvara sitt ändamål.

Med anledning härav och under framhållande av nödvändigheten att stärka arméns krigsberedskap gjorde vederbörande myndigheter under loppet av år 1915 och början av år 1916 åtskilliga framställningar om anvisande av medel dels för anskaffande av viss för armén ytterligare erforderlig materiel, dels för vidtagande av åtskilliga andra försvarsanordningar. Sålunda föreslogo arméförvaltningens vederbörande departement, att medel måtte anvisas för anskaffning av viss artilleriemateriel, för komplettering av viss ingenjörsmateriel, för fyllande av bristerna i arméns intendenturutrustning, för anskaffning av råvaror m. m. för tillverkning av krigsmateriel samt för utvidgning av statens ammunitionsfabrik, Karl Gustafs stads gevärsfaktori och Åkers krutbruk. Vidare gjorde chefen för generalstaben framställning angående omorganisation av arméns flygvapen, angående vidtagande av vissa befästingsanordningar, angående vidtagande av åtgärder för trygghet i krigstid av trafiken å vissa järnvägslinjer samt angående anskaffning och uppläggande i förråd av vissa verktyg och materialier. Än vidare föreslogo vissa av lantförsvarsdepartementet tillkallade sakkunniga, att medel måtte anvisas för anskaffning av utrustning och förrådslokaler åt landstormen. Slutligen gjorde generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet framställning om uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente.

Att bereda tillgångar till täckande av de högst avsevärda kostnader, ett bifall till de gjorda framställningarna skulle medföra, ansågs emellertid under dåvarande förhållanden icke möjligt. Huru angeläget det än vore att för stärkande av landets försvarskraft kunna tillgodose flertalet av de framställda kraven, måste man därför söka begränsa sig till fyllande av sådana oundgängliga behov, vartill medel kunde beredas. På grund härav och sedan statsrådet och chefen för finansdepartementet meddelat, att anledning funnes att antaga, att för lantförsvarets extra ordinarie behov icke under de närmaste åren kunde påräknas högre belopp än 40,000,000 kronor, anmodade jag chefen för generalstaben att, efter samråd med generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet, chefen för fortifikationen, generalintendenten samt ordföranden i den av Kungl. Maj:t den 26 juli 1915 tillsatta krigsmaterielkommissionen, under nämnda förutsättning avgiva yttrande, vilka lantförsvarets behov syntes vara av beskaffenhet att böra tillgodoses inom ramen av ett till 40,000,000 kronor begränsat anslag till extra ordinarie utgifter.

Sedan chefen för generalstaben till åttlydnad härav uti skrivelse den 24 mars 1916 avgivit förslag i ämnet, anmälades ärendet inför Kungl. Maj:t den 28 april 1916. Därvid yttrade jag till statsrådsprotokollet bland annat, att med hänsyn till angelägenheten av att kunna tillgodose det trängande behovet av en förstärkning av härens tunga artilleri med fattande av beslut rörande den föreslagna utvidgningen av arméns fabriker syntes böra anstå till ett kommande år; att då de medel, som för det dåvarande kunde beredas för tillgodoseendet av lantförsvarets behov, i första hand borde avses för stärkandet av det rörliga försvaret, medel icke heller kunde beräknas för vissa föreslagna provisoriska befästningsarbeten; samt att, därest kravet på en förstärkning av det tunga artilleriet skulle kunna tillgodoses inom ramen av det beräknade 40-miljonersanslaget, med den föreslagna omorganisationen av flygvapnet borde tillsvidare anstå, särskilt som det kunde ifrågasättas, huruvida den lämpliga tidpunkten redan vore inne att med ledning av erfarenheterna från kriget skrida till en definitiv organisation av detta vapen.

Beträffande de framställda förslagen i övrigt ansåg jag mig böra tillstyrka äskande av anslag med följande belopp, nämligen:

till artillerimateriel	kronor 12,170,800: —
» fortifikationsmateriel	» 2,534,300: —
» intendenturmateriel	» 14,980,800: —
» engångskostnader för uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente	» 10,614,892: —
Summa kronor 40,300,792: —	

Förenämnda belopp, 40,300,792 kronor, vilket var avsett att utgå av medel, som särskilt bereddes, ansågs böra enligt en viss närmare angiven plan fördelas på åren 1917, 1918 och 1919.

Därjämte fann jag mig böra tillstyrka, att för uppförande av landstormsförråd äskades ett anslag av 365,589 kronor, att utgå av tomtförsäljningsmedel.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts, föreslog Kungl. Maj:t uti avlåten proposition (nr 220) riksdagen:

dels att bevilja följande belopp, att utgå av medel, som särskilt bereddes, nämligen:

1:o) för anskaffande av viss artillerimateriel ett anslag av 12,170,800 kronor samt därav för år 1917 anvisa ett belopp av 3,050,000 kronor;

2:o) för anskaffande av viss fortifikationsmateriel ett anslag av 2,534,300 kronor samt därav för år 1917 anvisa ett belopp av 653,000 kronor;

3:o) för anskaffande av viss intendenturmateriel ett anslag av 14,980,800 kronor samt därav för år 1917 anvisa ett belopp av 2,400,000 kronor; samt

4:o) för uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente i överensstämmelse med i statsrådsprotokollet närmare angivna grunder såsom engångskostnader ett anslag av 10,614,892 kronor samt därav för år 1917 anvisa ett belopp av 4,107,442 kronor;

dels ock att för uppförande av landstormsförråd bevilja, utöver förut av riksdagen anvisade medel, ett anslag av 365,589 kronor, att av Kungl. Maj:t utav omhänderhavande medel förskottsvis utanordnas för att sedermera ersättas av lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål eller annan fond, dit köpeskillingarna för till lantförsvaret anslagna fastigheter, vilka med riksdagens samtycke försålles, kunde komma att inflyta.

För beredande av medel till täckande av förenämnda 40,300,792 kronor ävensom vissa kostnader för sjöförsvarets stärkande föreslog Kungl. Maj:t uti en sedermera den 2 maj 1916 avlåten proposition (nr 225) riksdagen att besluta en särskild krigsmaterielskatt, avsedd att under åren 1917—1919 utgå av högre inkomst.

Uti skrivelse den 13 juni 1916 (nr 219) anförde riksdagen, att den vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förevarande propositioner funnit sig icke kunna ägna de framlagda förslagen i deras helhet en så ingående prövning, som påkallades av deras omfattning och vikt. En ytterligare utredning hade nämligen i åtskilliga hänseenden funnits behöfelig. Det torde emellertid ankomma på Kungl. Maj:t att så anordna en dylik utredning, att den icke behövde kräva någon längre tid. Riksdagen ville ifrågasätta, om icke i detta sammanhang även vissa försvarsangelägenheter, som icke inginge i de förevarande propositionerna, men vilkas framläggande av Kungl. Maj:t förebådats, lämpligen kunde komma i beaktande.

Riksdagens
skrivelse den
13 juni 1916.

Emellertid hade riksdagen ansett det vara av stor vikt, att sådana av Kungl. Maj:t föreslagna materielanskaffningar och därmed sammanhängande anordningar, vilka riksdagen funnit synnerligen behöfliga till förstärkande av åtgärderna för vår neutralitets tryggande, och som kunde omedelbart vidtagas, av riksdagen godkändes utan avvaktande av den förnyade utredningen rörande övriga delar av propositionerna. Riksdagen hade alltså bifallit vissa äskanden av sådan natur. Med hänsyn till angelägenheten av, att dessa åtgärder för neutralitetsskyddets stärkande snarast möjligt komme till utförande, hade riksdagen medgivit, att här-

för behövliga medel gjordes tillgängliga för Kungl. Maj:t redan under år 1916.

Riksdagen hade ansett, att de av riksdagen beviljade anslagen icke för det dåvarande borde föranleda upptagandet av en särskild krigsmaterielskatt, utan att desamma kunde anvisas att tillsvidare utgå av tillgängliga medel, dock att, när ifrågavarande belopp skulle täckas, detta skedde genom beskattning, som lades på de ekonomiskt bärkraftiga samhällslagren.

Beträffande de av Kungl. Maj:t äskade anslagen hade riksdagen, vad lantförsvaret anginge, ansett medel böra beviljas för följande ändamål, nämligen:

till anskaffande av viss artillerimateriel.....	2,100,000	kronor
» anskaffande av viss fortifikationsmateriel	350,000	»
» anskaffande av intendenturmateriel för landstormen	2,400,000	»
» uppförande av landstormsförråd	240,000	»
		Summa 5,090,000 kronor

I anslutning till vad riksdagen tidigare uttalat och beslutat i fråga om beredande av medel för fullbordande av de utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemangen för 15 infanteriregementen ävensom rörande förplägnadsanstalten i Håssleholm, hade riksdagen ansett, att de till uppförande av landstormens förråd avsedda medel, 240,000 kronor, icke borde utgå av lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål utan på annat sätt beredas, och hade riksdagen beslutat, att beloppet ifråga skulle utgå på samma sätt som övriga här ovan omförmälda anslag.

I anslutning till vad sålunda anförts, anmälde riksdagen, att desamma

dels beviljat

1) för anskaffande av viss artillerimateriel ett anslag av 2,100,000 kronor;

2) för anskaffande av viss fortifikationsmateriel ett anslag av 350,000 kronor;

3) för anskaffande av intendenturmateriel för landstormen ett anslag av 2,400,000 kronor; samt

4) för uppförande av landstormsförråd, utöver förut av riksdagen anvisade medel, ett anslag av 240,000 kronor;

dels ock beslutat, att de för bestridande av omförmälda utgifter erforderliga belopp finge av Kungl. Maj:t redan under år 1916 av tillgängliga medel förskjutas för att framdeles hos riksdagen anmälas till ersättande.

Med hänsyn till det läge, vari frågan om lantförsvarets stärkande på grund av riksdagens förenämnda beslut kommit, ansågs den närmaste omsorgen vara att skyndsamt låta verkställa *förnyade tekniska utredningar angående de lantförsvarsbehov, som, enligt vad krigets erfarenheter givit vid handen, i främsta rummet borde tillgodoses*. Vid verkställande av dessa utredningar syntes av praktiska skäl frågan om ökad möjlighet till ammunitionstillverkning böra särskilt behandlas.

Tillkallande av sakkunniga för verkställande av ytterligare utredningar angående lantförsvarets stärkande.

I enlighet härmed bemyndigade Kungl. Maj:t den 14 juni 1916 statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet att tillkalla generallöjtnanten i generalitetets reserv A. F. von Matern, generalmajoren i generalitetets reserv H. E. Hult, översten och chefen för Smålands artilleriregemente P. A. L. R. Hammarskiöld, översten vid intendenturkåren K. E. W. Söderhielm samt majoren vid fortifikationen K. A. B. Amundson för att inom lantförvarsdepartementet biträda med verkställande av ifrågavarande utredningar, utom vad anginge frågan om beredande av ökad möjlighet till ammunitionstillverkning.

Därjämte bemyndigades statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet att tillkalla ytterligare högst fem sakkunniga för att inom departementet biträda vid utredning av sistberörda fråga. För verkställande av denna utredning tillkallades sedermera ledamoten av riksdagens första kammare friherre O. H. A. Fleming, överingenjören S. Nauckhoff, verkstadsdirektören K. Weman, kaptenen vid kustartilleriet S. E. Swensson samt kaptenen vid Smålands artilleriregemente N. E. D. Brehmer.

Med särskilda skrivelser den 21 september, den 31 oktober och den 18 december 1916 hava förenämnda sakkunniga för verkställande av förnyade tekniska utredningar rörande vissa lantförsvarsbehov avgivit förslag i ärendet.

Vidare hava förenämnda sakkunniga för verkställande av utredning angående frågan om beredande av ökad möjlighet till ammunitionstillverkning med särskilda skrivelser den 14 november och den 19 december 1916 överlämnat förslag i nyssnämnda fråga.

Över de sålunda avgivna förslagen har arméförvaltningen den 23 november och den 7 och 8 december 1916 samt den 8 och 15 januari 1917 avgivit särskilda underdåniga utlåtanden.

Jag övergår nu till att redogöra för de sakkunnigas förslag. Med hänsyn till ärendets natur torde emellertid denna redogörelse endast böra omfatta huvuddragen av samma förslag. De närmare upplysningar, som erfordras för de ifrågasatta åtgärdernas bedömande, torde riksdagens vederbörande utskott erhålla genom de handlingar, som komma att tillhandahållas utskottet.

I.

Förslag av sakkunniga för verkställande av förnyade tekniska utredningar rörande vissa lantförsvarsbehov.**Allmänna synpunkter.**

Uti sitt den 21 september 1916 avgivna yttrande hava de sakkunniga till en början framhållit, att det sedan hösten 1914 pågående kriget i en mångfald avseenden lämnat erfarenheter, vilka de sakkunniga vid verkställandet av sitt uppdrag tagit under överbägande. I vissa fall syntes erfarenheterna från kriget redan nu så påtagliga, att faran av misstag vid deras utnyttjande syntes vara ringa. Så vore exempelvis förhållandet beträffande utvecklingen av det tunga artilleriet och flygväsendet. I andra fall däremot vore erfarenheterna från kriget ännu så motsägande och understundom så föga kända, att de sakkunniga icke ansett sig med stöd därav kunna göra något uttalande. Så vore exempelvis förhållandet beträffande det permanenta fasta försvaret, vilken gren av försvarsväsendet därför icke av de sakkunniga kunnat göras till föremål för utredning.

De viktigaste erfarenheter kriget lämnat inom områden, som berördes av de sakkunnigas utredning, kunde hänföras dels till den moderna krigsföringen och dess villkor, sådana dessa framträtt på de olika krigsskådeplatserna, dels till krigstillståndets direkta återverkningar på förhållandena i vårt land.

Beträffande *den moderna krigsföringen och dess villkor* hade det pågående kriget mer än något föregående visat tillämpningen av satsen »folket i vapen». Den allmänna värnplikts konsekvenser torde aldrig tillförne hava dragits så hänsynslöst ej blott så, att allt värnpliktigt manskap tagits i användning, utan även så, att värnplikten, då så ansetts nödigt, utvidgats att omfatta årsklasser, som ännu ej inträtt i eller redan lämnat värnpliktsåldern. Användningen av frivilliga hade ävenledes haft stor utsträckning. I samband med denna vidsträckta tillämpning av den allmänna värnplikten hade gränserna mellan de olika uppståden mer och mer utplånats. Linje och reserv hade uppträtt jämsides med varandra, och även landstormstrupper hade i synnerligen stor utsträckning använts sida vid sida med linje- och reservtrupper. Vidare hade nödvändigheten att i möjligaste mån öka härarnas numerär verkat därhän, att man icke nöjt sig med organiserandet av de trupper, som uppdragits i vederbörliga mobiliseringsplaner, utan omedelbart efter dessas ställande på krigsfot gripit sig an med organiserandet av nya improviserade arméer.

Behovet av krigsmateriel hade under inflytande av dessa faktorer icke inskränkts till vissa planlagda organisationers behov, utan praktiskt taget beräknats för hela den krigsdugliga befolkningens användning för krigsändamål. I och med det att trupper ur samtliga uppbåd använts under i stort sett samma betingelser vid fronten, hade de militära anledningarna bortfallit att tilldela något uppbåd krigsmateriel till mindre omfattning än de övriga. Då ekonomiska synpunkter framtvingit en inknappning uti tilldelandet av krigsmateriel på alla de håll, där så utan fara kunnat ske, hade det icke varit en mer eller mindre konstlad uppbådsindelning, som angivit, var gränsen mellan det fullständiga och det mindre fullständiga tilldelandet av krigsmateriel skulle dragas, utan endast hänsynen till, om vederbörlig truppavdelning använts vid fronten eller bakom densamma.

Härarnas stora numerär, krigets långvarighet, stridernas väldighet och förlusternas storlek hade åt ersättningstjänsten givit en omfattning, som förut icke förekommit. På grund härav samt till följd av de stora nyorganisationsarbetena hade depåerna och verksamheten i desamma fått en långt större betydelse, än man förut varit benägen tillmäta desamma.

Ingen av de krigsförande makterna hade givetvis redan vid krigets utbrott haft i förråd krigsmateriel till den omfattning, som angäves av ovan anförda synpunkter. Detta torde för övrigt icke legat inom det ekonomiskt tänkbaras ram. Den oerhörda kraftutveckling, som följt efter den första mobiliseringen, syntes allestädes hava fört med sig nödvändigheten att tillgodogöra sig allt, vad man haft att tillgå av äldre användbar krigsmateriel av olika slag. Dessutom hade nytillverkning av krigsmateriel i alla länder bedrivits i mycket stor omfattning. De svårigheter, som därvid mött den omedelbart efter krigsutbrottet nödvändiga kompletteringen av krigsmaterielen, hade riktat uppmärksamheten på nödvändigheten att redan i fred vidtaga åtgärder i syfte att trygga råvarutillgången vid krigsutbrott och att förbereda inhemsk tillverkning, respektive import, av erforderlig krigsmateriel. Även om sådana åtgärder vore vidtagna, åtginge dock en viss tid, innan landets industri huone omläggas i avsedd riktning och importen komme igång. Förbrukningen av materielen måste emellertid beräknas redan från det densamma utlämnats i bruk. Den materiella krigsberedskapen vore sålunda icke tryggad blott därigenom, att det för den första utrustningen erforderliga behovet vore tillgodosett och åtgärder vidtagna för förberedandet av nytillverkning eller import. I förråd måste dessutom finnas viss krigsmateriel i en myckenhet, som motsvarade dels förbrukningen av den utlämnade materielen, dels vad som erfordrades för tillgodosendandet av utgående ersättningskontingenters behov av krigsmateriel, allt för den

tid, som förflöte mellan mobiliseringen och den tidpunkt, då nytillverkad krigsmateriel kunde beräknas inflyta i förråden.

I många avseenden hade krigserfarenheterna påkallat förändringar såväl av det före kriget beräknade behovet av krigsmateriel som i den då använda utrustningens beskaffenhet. Kriget hade sålunda påvisat behövligheten att öka utrustningen med en del föremål, som nu icke inginge i densamma. Vissa av dessa utrustningsföremål, vilka vore att i allmänhet hänföra till ställningskriget, borde till bestämda mängder uppläggas i för armén i dess helhet beräknade förråd. Andra åter borde tilläggas fältutrustningslistorna. Vidare hade kriget ådagalagt, att av viss redan nu befintlig materiel borde finnas betydligt större mängder, än för närvarande vore fallet. Slutligen hade kriget visat, att viss nu använd eller för anskaffning avsedd utrustning borde utbytas mot utrustning av ändrad modell och beskaffenhet.

Krigstillståndets direkta återverkningar på förhållandena i vårt land hade gjort sig kännbara dels i militärt hänseende därutinnan, att åtgärder för neutralitetens skyddande måst vidtagas och övergången till 1914 års härordning påskyndats, dels på det ekonomiska området.

Den ökade tjänstgöring, som varit förenad med neutralitetsskyddet, hade medfört en ökad slitning av materielen, som under inflytandet av höjda anskaffningskostnader och i vissa fall mindre slitstyrka hos materielen tenderade att minska den under truppernas förvaltning liggande materieltillgången eller i bästa fall hindra densammas förkovran. Å andra sidan hade den särskilda befäls- och underbefälsutbildning, som bedrivits i samband med inkallelserna till tjänstgöring för rikets försvar, möjliggjort en betydligt hastigare utveckling av reservorganisationen än den, varmed man år 1914 räknat, liksom densamma i någon mån kunde anses hava ökat hela härorganisationens militära användbarhet. Av 1914 års härordningsproposition samt riksdagens beslut framginge, dels att man avsett att genom härordningen tillgodogöra sig hela manskapstillgången i beväringen, dels att man tänkt sig, att de reservtrupper, som uppsattes av andra uppbådet, skulle användas och följaktligen i viss mån utrustas på annat sätt än de, som uppsattes av första uppbådet, dels slutligen att man antagit, att reservorganisationen i sin helhet icke skulle kunna genomföras förrän under åren 1922—1924. Detta innebure, att man vid den tidpunkt, då befälsstillgången medgäve organisationens genomförande, även måste vara beredd på att utrusta en styrka motsvarande beväringens hela manskapstillgång. Vad anginge tanken att de ur andra uppbådet organiserade reservtrupperna skulle användas huvudsakligen för lokala uppgifter, medan första uppbådet skulle få samma användning som linjen, så hade kriget visat, att en sådan åtskillnad numera icke

läte sig upprätthålla. Den manskapsnumerär, varmed ett nutida krig fördes, vore så oerhört stor, att det allra minst för ett litet folk vore tillrådligt att avsäga sig möjligheten att göra fälthären så stark, som tillgången av för ändamålet lämpat manskap tilläte. I fråga om utrustningen medförde detta, att hela reserven borde, så långt ske kunde, utrustas efter samma grunder som linjen. Vad slutligen tidpunkten för reservorganisationens genomförande anginge, så hade, som förut nämnts, den särskilda befälsutbildningen möjliggjort ett betydligt hastigare genomförande än år 1914 beräknats.

Beträffande krigstillståndets direkta återverkningar på de ekonomiska förhållandena i vårt land, hade detsamma medfört en allmän prisförhöjning, som gjort, att många av de till grund för 1914 års beräkningar liggande grundpriserna icke längre vore giltiga. Vidare hade importsvårigheter i vissa fall omöjliggjort anskaffningen i avsedd utsträckning, i andra fall vållat avsevärt försenade leveranser. Svårigheter av detta slag hade i vissa fall nödvändiggjort användning av råvarumaterialier av lägre kvalitet än de under vanliga förhållanden använda.

De sakkunniga ville slutligen i detta sammanhang såsom sin åsikt framhålla, dels att det ingalunda kunde betraktas såsom alldeles givet, att ett krig inom vårt land finge samma karaktär av stillastående och ut hållighetskamp som det nu på kontinenten pågående, ehuru väl man givetvis måste vara beredd därpå, dels att nu rådande förhållanden icke utan vidare kunde tagas till måttstock för bedömandet av de svårigheter för ordnande av tillförseln utifrån, som skulle möta, om Sverige invecklades i krig. Vad som däremot med all säkerhet framginge av det förut anförda, vore, att de kostnadsberäkningar, som år 1914 uppgjorts för de av den nya härordningen betingade materielanskaffningarna, icke längre kunde godtagas. Än tydligare bleve detta, om man besinnade, att hela den forcerade anskaffning, som av kriget framtvings, måst ske under en världskris, som drivit materielprisen till en förut oanad höjd.

De lantförsvarsbehov, vilka av de sakkunniga gjorts till föremål för behandling, hava i utredningen sammanförts under huvudrubrikerna artilleribehov, fortifikationsbehov, intendenturbehov samt sjukvårds- och veterinärbehov. Då i de sakkunnigas uppdrag icke angivits någon begränsning med avseende å de belopp, varmed de vid verkställandet av sina tekniska utredningar hade att räkna, hava de sakkunniga ansett sig böra upptaga alla de lantförsvarsbehov, som syntes dem, enligt vad krigets erfarenheter givit vid handen, böra i främsta rummet tillgodoses.

A. Artilleribehov.

Uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente.

Generalfält-
tygmästarens
och inspek-
törens för
artilleriet
framställning
den 31 mars
1916.

Uti särskild underdånig skrivelse den 31 mars 1916 framhöll generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet, att det pågående världskriget beträffande artilleriet lämnat många lärdomar, som man redan nu kunde förutse komma att bliva bestående för avsevärd tid framåt och vilka det vore av vikt att snarast möjligt tillgodogöra sig, därest man i händelse av krig skulle kunna hava utsikt att utan onödiga människoffer vinna framgång. Den kanske viktigaste av dessa lärdomar vore den, som vunnits beträffande fälthärens förseende med tungt artilleri. Det hade nämligen med oemotsäglich tydlighet framgått, att fälthären måste förses med ett talrikt tungt artilleri, att uti ifrågavarande artilleri borde ingå dels, och huvudsakligen, kastpjäser, såväl 15 cm. pjäser som dylika av grövre kaliber, dels ock långskjutande tunga fältkanoner, samt att äldre för andra ändamål avsedda tyngre pjäser måst i stor utsträckning tagas i anspråk för fälthärens behov, detta jämväl i de länder, vilka vid krigsutbrottet varit i besittning av ett talrikt och med moderna pjäser försett tungt fältartilleri.

Av en jämförelse mellan förhållandena vid vår armé och förhållandena vid de krigförande makternas härar framginge, att det tunga artilleriet inom vår armé borde utgöras av tre regementen av samma styrka som det nuvarande Positionsartilleriregementet. En stor trygghet skulle vinnas, om det betydande tillskott i värnkraft, som en sådan ökning av fälthärens tunga artilleri skulle medföra, kunde komma armén till godo. Saknaden av en tidsenlig materiel utgjorde emellertid ett svårt hinder för organisationens snara genomförande. Detta syntes dock ej få utgöra något hinder för en i övrigt nödvändig utökning av vapnet. Utom den tunga artilleriemateriel, som vore tilldelad Gottlands artillerikår, Boden—Karlsborgs artilleriregemente och Positionsartilleriregementet, funnes ett antal äldre pjäser, som, ehuru de för närvarande vore avsedda för andra ändamål, dock med säkerhet kunde förutses skola komma att i händelse av krig användas åtminstone i ställningskriget. Under avvaktan på att en ny tidsenlig materiel hunne anskaffas och för att, då densamma anskaffats, hava för materielens handhavande användbar kader och utbildade värnpliktiga att tillgå, syntes det vara lämpligt och även nödvändigt att snarast möjligt och såsom ett första steg organisera ett nytt tungt artilleriregemente. Att samtidigt uppsätta båda de som erforderliga framhållna regementena syntes under nuvarande förhållanden knappast vara möjligt, enär artilleriets hela officers- och underofficersstyrka ännu icke tillåte däremot svarande tillfällig minskning av

nuvarande kadrer och svårigheter syntes möta att därvid säkerställa rekrytering och remontering samt på ett tillfredsställande sätt ordna förläggningen.

De pjäser, som borde ingå i arméns båda tunga artilleriregementen, syntes böra vara 15 cm. haubitser och 10,5 cm. kanoner. Nämda pjäser ägde i avseende på rörlighet, skottvidd och verkan tillfredsställande egenskaper och syntes, särskilt 15 cm. haubitserna, i samtliga de krigförande makternas härar utgöra huvudmassan av det tunga artilleriet.

Vad *fredsorganisationen* beträffade, borde vartdera av de båda tunga artilleriregementena organiseras på regementsstab, två tunga haubitsdivisioner, vardera bestående av divisionsstab och två tunga haubitsbatterier om fyra pjäser, samt en tung kanondivision, bestående av divisionsstab och två tunga kanonbatterier om fyra pjäser.

Den fast anställda personalen vid det nya regementet borde beräknas till samma styrka som vid Positionsartilleriregementet efter genomförd härordning, dock med tillägg av en regementspastor och med undantag för musikpersonalen, som tillsvidare och intill dess frågan angående musikpersonalen vid armén bleve slutligt avgjord, borde beräknas till samma styrka som för närvarande vid Positionsartilleriregementet enligt för år 1916 gällande stat. Det nya regementets personal skulle alltså utgöras av följande, med fasta avlöningsförmåner anställda:

Officerare:

- 1 överste och chef,
- 1 överstelöjtnant,
- 2 majorer,
- 6 kaptener av första klassen,
- 4 kaptener av andra klassen,
- 7 löjtnanter av första klassen,
- 5 löjtnanter av andra klassen,
- 3 underlöjtnanter och
- 3 fänrikar.

Underofficerare:

- 12 styckjunkare,
- 12 sergeanter av första klassen och
- 12 sergeanter av andra klassen.

Manskap:

- 10 furirer av första klassen,
- 20 furirer av andra klassen,

- 24 konstuplar,
- 96 volontärer,
- 1 sjukvårdsfurir av andra klassen,
- 2 sjukvårdskonstuplar,
- 2 sjukvårdsartillerister,
- 1 hantverksfurir av andra klassen,
- 1 hantverkskonstupel,
- 2 hantverksartillerister,
- 1 hovslagarfurir av andra klassen,
- 2 hovslagarkonstuplar och
- 3 hovslagarartillerister.

Musikpersonal:

- 1 musikstyckjunkare,
- 2 musiksergeanter av första klassen,
- 2 musiksergeanter av andra klassen,
- 1 musikfurir av andra klassen,
- 1 musikkonstupel,
- 2 musikvicekonstuplar och
- 2 trumpetare.

Civilmilitär personal:

- 1 regementspastor,
- 1 regementsläkare och
- 1 bataljonsveterinär.

Som regementet borde hava egna tygverkstäder i likhet med de flesta övriga artilleriregementen, erfordrades en ökning av *staten för artilleriets fabriker och tygstater* med

- 1 tygförvaltare av andra klassen,
- 1 tygverkmästare och
- 4 tyghantverkare.

Intendenturpersonal borde beräknas till samma antal som vid Positionsartilleriregementet, varför *intendenturkåren* borde ökas med

- 1 kapten av första klassen och
- 1 förvaltare.

Den *värnpliktiga personalen* borde slutligen efter samma beräkningsgrund utgöra 250 vapenföra vid första tjänstgöringen.

För *rättsväsendet* tillkomme vissa kostnader, vilka dock ej här kunde beräknas och som borde bestridas från medel under andra huvudtiteln.

Antalet *stamhästar* borde beräknas till samma antal som vid Posi-

tionsartilleriregementet efter genomförd härordning, eller till 1 tjänstehäst och 184 kronan tillhöriga nummerhästar.

Behovet av *lejda hästar* borde på samma sätt, enligt de efter genomförd härordning gällande grunder, beräknas till 13,104 hästlejningsdagar, nämligen för 6 batterier à 52 hästar i 42 dagar.

Med hänsyn till nödvändigheten att snarast möjligt, utan att avvakta uppförandet av ett nytt kasernetablissemang, kunna verkställa regementets uppsättande måste detsamma under de första åren erhålla en *provisorisk förläggning*. Av flera skäl, såväl ekonomiska som militära, borde emellertid de nödvändiga artilleriförråden ej uppföras å den provisoriska förläggningsorten, utan å den ordinarie (mobiliseringsorten). Ett snart bestämmande av denna senare vore därför önskvärt. Uti förslaget hade upptagits kostnaderna för ny kasern med tillhörande förråd och tygverkstäder. Däremot hade några kostnader icke upptagits för inköp av erforderlig kaserntomt, enär dessa icke ens närmelsevis kunde angivas, innan den slutliga förläggningsplatsen blivit bestämd. Därest denna valdes så, att redan befintliga övnings- och skjutfält kunde utnyttjas, syntes, med undantag för eventuella nödvändiga utvidgningar av dessa, särskilda kostnader ej erfordras för tillgodoseendet av regementets behov av övnings- och skjutplatser.

I samband med genomförandet av den nya organisationen syntes böra tagas under övervägande, huruvida icke i vår armé namnet »Positionsartilleri» borde utbytas mot »Tungt fältartilleri», enär den förra benämningen ej längre vore tidsenlig eller stode i samklang med materielens beskaffenhet och användning. Regimentena i fråga borde därför efter benämnas »Tunga artilleriregementen».

Enligt inom arméförvaltningen verkställda *kostnadsberäkningar* skulle engångs- och årliga kostnaderna för det tunga fältartilleriets utökande med ett nytt regemente och omorganisation enligt förut angiven plan, med undantag för vissa extra övergångskostnader, ställa sig sålunda:

A. Engångskostnader.

1. Artilleribehov:

a) Handeldvapen	kr. 288,000: —	
b) Artilleripjäser m. m.	» 8,939,850: —	kr. 9,227,850: —

2. Fortifikationsbehov:

a) Kasernbyggnad, befälsboställen, stallar, förråd m. m.	» 2,730,000: —	
b) Tygverkstäder m. m.	» 500,000: —	» 3,230,000: —

Transport kr. 12,457,850: —

Transport kr. 12,457,850: —

3. Intendenturbehov:

a) Munderingsutrustning	kr.	698,907: —		
b) Kaserninventarier	»	50,000: —		
c) Stamhästar	»	156,400: —	avjämnat »	905,000: —

4. Sjukvårdsbehov:

a) Sjukvårdsmateriel	»	13,660: —		
b) Veterinärmateriel	»	4,045: —	»	17,705: —
Summa kronor 13,380,555: —				

B. Årliga kostnader.

1. Anslag under artilleridepartementets förvaltning:

Ordinarie vapenanslaget kronor 151,615: —

2. Anslag under fortifikationsdepartementets förvaltning:

Ordinarie byggnadsanslaget (de närmaste 4 åren efter nybyggnad) » 15,000: —

3. Anslag under intendentsdepartementets förvaltning:

Vederbörande ordinarie underhållsanslag:

a) Stamanställda å kr. 1,11 i 365 dagar	kr. 70,901: 25
b) Stamhästar » » 1,13 » 365 » »	75,890: 80
c) Lejda hästar » » 4,63 » 42 » »	60,671: 52
avjämnat kr. 210,000: —	

4. Anslag under sjukvårdsstyrelsens förvaltning:

Ordinarie sjukvårdsanslaget » 3,970: 03

5. Anslag under civila departementets förvaltning:

a) Avlöningsanslaget	kronor	266,935: —		
b) Anställnings- och avskedspremier	»	3,800: —		
c) Hyra, expenser m. m. vid trupp- förbanden	»	1,500: —		
d) Intendenturkåren	»	5,972: 50		
e) Inkvarteringskostnader	»	13,400: —		
f) Ålderstillägg	»	1,150: —	»	292,757: 50
Summa kronor 673,342: 53				

Beträffande *övergången* till den nya organisationen ansåge general-fältygmästaren och inspektören för artilleriet, att det nya regementets uppsättning borde taga sin början redan under år 1916 så tidigt och till en sådan omfattning, att en första årsklass värnpliktiga kunde överföras från infanteriet och utbildas från och med den 1 november 1916. Därigenom vunnnes, att den redan befintliga äldre artillerimateriel, vilken vore avsedd att tagas i anspråk, intill dess ny tidsenlig materiel hunne anskaffas, kunde vid behov börja krigsorganiseras redan under år 1917 och att vid den nya materielens utdelning, vilken syntes kunna taga sin början under år 1918, såväl erforderlig kader som ett visst antal utbildade värnpliktiga funnes att tillgå. Med regementets uppsättning till fulltalig styrka, i vad anginge fast anställd personal och hästar, borde därför ej heller dröja längre, än vad förhållandena krävde, och syntes denna uppsättning kunna förväntas vara genomförd från och med den 1 januari 1918, i vad personalen anginge. Under övergångstiden den 1 november 1916—den 31 december 1917 kunde regementet lämpligen organiseras som en division om stab samt två haubits- och ett kanonbatteri, vardera om fyra pjäser.

I enlighet med vad sålunda anförts, hade utarbetats förslag till övergångsplan, innefattande bestämmelser angående den fast anställda personal, som under övergångsåret 1917 borde uppföras å regementets stat, sättet för personalens uppsättning, uttagning av värnpliktiga, uppsättning av stamhästar m. m.

Enligt denna övergångsplan borde under år 1917 å regementets stat uppföras följande fast anställda personal, nämligen

officerare: 1 överstelöjtnant (chef), 1 major (divisionschef), 3 kapten av första klassen, 2 kapten av andra klassen, 4 löjtnanter av första klassen, 3 löjtnanter av andra klassen, 6 underlöjtnanter och fänrikar;

underofficerare: 7 styckjunkare, 7 sergeanter av första klassen, 7 sergeanter av andra klassen;

manskap: 6 furirer av första klassen, 12 furirer av andra klassen, 9 konstaplar, 48 volontärer, 1 sjukvårdsfurir av andra klassen, 1 sjukvårds-konstapel, 1 sjukvårdsartillerist, 1 hantverksfurir av andra klassen, 1 hantverkskonstapel, 1 hantverksartillerist, 1 hovslagarfurir av andra klassen, 1 hovslagarkonstapel, 1 hovslagarartillerist;

musikpersonal: 1 musikstyckjunkare, 1 musiksergeant av första klassen, 1 musiksergeant av andra klassen, 1 musikfurir av andra klassen, 1 musikvicekonstapel, 1 trumpetare;

civilmilitär personal: 1 regementsläkare och 1 bataljonsveterinär.

Dessutom borde under år 1917 tillkomma å intendenturkårens stat 1 kapten av första klassen och 1 förvaltare.

För fyllande av manskapsbeställningarna borde regementet under tiden den 1 november—den 31 december 1916 och den 1 november—den 31 december 1917 disponera erforderliga löner från övriga artilleri-truppförband. Enär det antal vakanser, som därigenom uppkomme vid dessa, i regeln alltid förefunnes under årets båda sista månader och ej brukade kunna fyllas förrän efter årsskiftet, bleve olägenheterna av den föreslagna anordningen med vissa manskapslöner i verkligheten ganska obetydliga.

Det nya regementet kunde på detta sätt, utan att staterna överskredes, anställa underbefäl av manskapet och verkställa rekrytering i vanlig ordning, varigenom möjlighet förefunnes att börja de värnpliktigas utbildning redan den 1 november 1916 och att verkligen fylla de planlagda staterna till den 1 januari 1917.

Samma mål syntes jämväl kunna vinnas, om riksdagen medgäve, att medel, som besparats genom volontärvakanser vare sig vid artilleriet eller vid andra truppslag, finge för ändamålet disponeras.

Värnpliktiga borde år 1916 tilldelas regementet till ett antal av 250, i den mån så erfordrades genom överföring från infanteriets truppförband. Från och med år 1917 borde uttagningen till positionsartilleriet ökas med nämnda antal värnpliktiga.

Av å den slutliga staten upptagna 180 för batterierna avsedda stamhästar syntes till den 1 januari 1917 lämpligen, om hänsyn toges till den dubbla beväringsskontingenten å batterierna 1917, böra uppsättas 90 och till den 1 januari 1918 ytterligare 30, däri ej inräknade regementsofficerares tjänstehästar eller dem eventuellt tilldelade nummerhästar. Med fyllandet av återstående hästnummer borde anstå, tills regementet i samband med förlägningsfrågans slutliga lösning erhöle tillräckligt stallutrymme. Att bestämma den erforderliga övergångstidens längd låte sig därför för det dåvarande ej göra.

Av förut nämnda 90 nummerhästar syntes lämpligen 69 — utgörande 1 per batteri av nuvarande fältartilleriregementen — böra överflyttas från dessa truppförband till den 1 januari 1917, varefter återstående behov, 21 hästar till nämnda tid och 30 hästar till den 1 januari 1918, borde fyllas genom inköp av äldre hästar.

Lejda hästar borde enligt gällande grunder beräknas under 1917 för 3 batterier med 52 hästar i 42 dagar per batteri, det vill säga 6,552 hästlejningsdagar.

Såsom platser för regementets *provisoriska förläggning*, intill dess nytt kasernetablissemang hunne uppföras å ordinarie förläggningssort, kunde endast ifrågakomma etablissemangen å Rommehed, Axvall och Fristad hed, etablissemangen vid före detta volontärskolan i Norrköping samt slutligen Malmöhus slott i Malmö. De tre förstnämnda platserna, av

vilka endast Rommehed erbjöde vinterbonade förläggningslokaler, nödvändiggjorde samtliga avsevärda nybyggnader, ej blott av stallar, förrådshus och dylikt, utan jämväl av officers- och underofficersbostäder. De stora svårigheter för en tillfredsställande rekrytering, som en förläggning å dessa platser skulle medföra, syntes vidare bliva av en sådan art, att regementets hela uppsättande äventyrades. Dessa platser syntes därför ej böra ifrågakomma. Vad Norrköping anginge, medgäve där befintliga lokaler förläggning av blott 200 man, vilket vore alldeles otillräckligt, varjämte stallar, förråd, övningsfält m. m. samt utvecklingsmöjligheter saknades. Denna plats kunde därför ej utan avsevärda kostnader tillgodogöras för här avsett ändamål.

I Malmö syntes däremot en provisorisk förläggning utan allt för stora kostnader jämförelsevis lätt kunna ordnas, ehuru platsen på grund av sitt läge vid kusten ej gärna borde ifrågakomma som permanent förläggningsort. Det å den s. k. Slottsholmen därstädes belägna, kronan tillhöriga Malmöhus slott och en del i senare tider uppförda byggnader hade intill år 1914 disponerats av Malmö centralfängelse, som emellertid nämnda år inflyttat i nya lokaler. Själva slottet, som delvis torde komma att repareras genom överintendentsämbetets försorg, vore avsett till lokal för Malmö stads museum, varemot staden förbundit sig att nedriva övriga å holmen befintliga byggnader. Enligt vad drätselnämnden meddelat, vore emellertid staden på vissa villkor villig såväl att, tillsvarende kostnadsfritt låta kronan under fem år disponera ifrågavarande byggnader å Slottsholmen som även att uthyra vissa andra mellan de inre och yttre vallgravarna belägna områden och byggnader, som erfordrades för förläggningen. Ur rekryteringssynpunkt syntes slutligen platsen lämna de bästa möjliga garantier för ett snart och säkert uppsättande av regementet.

De till disposition stående lokalerna erbjöde rum för erforderliga expeditioner, logement för manskapet, kök, matsal, bostäder för flertalet underofficerare, förrådslokaler för sex batteriers materiel enligt fälttjänst-sammansättning m. m. Förråd för övrig materiel borde, i den mån behovet framträdde, nybyggas å den utsedda framtida förläggnings- och mobiliseringsplatsen.

Vinterstallar för omkring 130 stamhästar kunde vidare för jämförelsevis ringa kostnad anordnas, plats för uppförande av sommarstallar funnes, och tvenne övningsfält erbjöde sig, nämligen det tätt bredvid slottet belägna mindre s. k. Limhamnsfältet samt det mer avlägsna, men större s. k. Bulltoftafältet, båda använda av Kronprinsens husarregemente. Enligt vad under hand hos chefen för nämnda regemente inhämtats, syntes dess exercishus och hovsmedja kunna till en viss ut-

sträckning få påräknas, ävensom ridhuslokal, för den händelse nämnda regementets ansökan om uppbyggande av ett ridhus bifölles.

För skarpskjutningar med artilleripjäser under den tid, regementet vore provisoriskt förlagt i Malmö, syntes i första hand förhryrd mark böra tagas i anspråk. Vid behov kunde därjämte Skillingaryds och, intill dess tidsenlig materiel bleve utdelad, även Rinkaby skjutfält användas.

De *extra engångskostnader*, som övergångsplanens genomförande betingade, hade inom arméförvaltningen beräknats sålunda:

Under artilleridepartementets förvaltning: för den äldre artillerimaterielens istandsättande	kronor 237,500: —
Under fortifikationsdepartementets förvaltning: för ordnande av den provisoriska förläggningen	» 203,540: —
Under intendentsdepartementets förvaltning: för oförutsedda utgifter på grund av den provisoriska förläggningen	» 10,000: —
Under civila departementets förvaltning: för dagtraktamenten, reseersättningar och dylikt	» 13,297: —
Summa kronor 464,337: —	

Att märka vore, att förenämnda 237,500 kronor för den äldre artillerimaterielens istandsättande vore under alla förhållanden erforderliga för anskaffning av fordon och skjututredning m. m. för att möjliggöra, att ifrågavarande äldre materiel skulle vid behov kunna användas vid fälthären, något som med säkerhet syntes under alla omständigheter erfordras i händelse av krig.

För bestridande av *ordinarie årliga underhållskostnader under övergångstiden* erfordrades för år 1916 icke anvisande av några särskilda medel. Däremot behövdes för år 1917 en höjning av de ordinarie anslagen med sammanlagt 378,804 kronor 52 öre.

Under åberopande av vad sålunda anförts, hemställde generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet,

att Kungl. Maj:t måtte till 1916 års riksdag avlåta proposition om uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente i överensstämmelse med förut angivna principer,

att för ändamålet måtte anslås 13,844,892 kronor, att utgå med 4,107,442 kronor under år 1916, med 5,656,157 kronor under år 1917 ock med 4,081,293 kronor efter den 1 januari 1918, utgörande erforderliga engångskostnader, samt

att de ordinarie årliga anslagen måtte höjas för år 1917 med sam-

manlagt 378,804 kronor 52 öre, att fördelas å arméförvaltningens olika departement och de särskilda anslagen enligt skrivelsen bifogade bilagor.

Uti den 1 april 1916 avgivet yttrande förklarade arméförvaltningen sig icke hava något att erinra mot de gjorda kostnadsberäkningarna samt tillstyrkte bifall till den av generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet gjorda framställningen.

Arméförvaltningens
yttrande.

Chefen för generalstaben anförde uti den 4 april 1916 avgivet utlåtande, att det tunga artilleriet i det nu pågående kriget visat sig äga en mångdubbelt större betydelse än förr. Vid ett flertal tillfällen hade tillgången på ett tillräckligt talrikt tungt artilleri rent av utgjort förutsättningen för anfallets lyckliga genomförande. Exempel saknades ej heller på det tunga artilleriets avgörande betydelse gentemot fientliga landstigningar, något som för vårt vidkommande särskilt vore att beakta. Slutligen syntes ej heller böra förbises, att ett talrikt tungt artilleri verksamt kunde bidra till att minska egna förluster under såväl försvar som anfall.

Chefens för
generalstaben
yttrande.

Enär vår fälthär vore i behov av en betydande ökning av tungt artilleri, ansåge sig chefen för generalstaben böra på det allra bestämdaste tillstyrka det föreliggande, väl avvägda förslaget till omedelbar ökning av det tunga artilleriet.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 28 april 1916 yttrade jag till statsrådsprotokollet, bland annat, följande:

Departements-
chefens ytt-
rande till
statsråds-
protokollet
den 28 april
1916.

»Bland de många erfarenheter, som det pågående världskriget lämnat, torde väl knappast någon vara mera påtaglig än den stora betydelsen av, att fälthären äger tillräcklig tillgång på tungt artilleri. Uti såväl officiella rapporter som berättelser, avgivna av fackmän, vilka varit i tillfälle att närmare studera krigföringen, har näppeligen någon sak blivit med större styrka framhållen. Det måste under sådan förhållanden givetvis ligga vikt uppå att, så långt möjligt är, för vår försvarsorganisation tillgodogöra sig denna erfarenhet. Även för en större allmänhet såväl i de krigförande som i neutrala länder har det tunga artilleriets stora betydelse i den moderna krigföringen börjat att framstå fullt tydligt.

Enligt 1914 års härordning utgöres vår fälthärs tunga artilleri av endast ett enda regemente, nämligen Positionsartilleriregementet, vilket efter genomförd härordning skall, utom reservformationer, bestå av två tunga haubitsdivisioner om två batterier å fyra pjäser och en tung kanondivision om två batterier å fyra pjäser. Vid den för Gottlands strids-

krafter avsedda Gottlands artillerikår, vilken för närvarande består av tre fältkanonbatterier och ett positionsbatteri, skall enligt den nya härordningen ett av fältkanonbatterierna förses med haubitsmateriel. Beträffande materielen är att märka, att medan de haubitsar, som finnas, äro av fullt modern typ, den tunga kanonmaterielen utgöres av äldre pjäser, vilka icke motsvara de fordringar, som numera måste uppställas å dylik materiel.

Det torde icke närmare behöva påvisas, huru svagt det tunga artilleriet är inom vår armé företrätt, i jämförelse med vad förhållandena numera anses oundgängligen fordra. Redan *före* kriget kunde det tunga artilleriet i vår armé anses fåtaligt, såsom också omnämndes i 1914 års härordningsproposition. Med hänsyn tagen till de *under* kriget gjorda erfarenheterna borde detta vapen, enligt vad generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet framhållit, utgöras av tre regementen av samma styrka som det nuvarande Positionsartilleriregementet.

Med hänsyn till angelägenheten av att snarast möjligt bereda vår armé det krafttillskott av tungt artilleri, varav densamma är i oundgängligt behov, har nu generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet föreslagit uppsättandet av ett nytt tungt artilleriregemente, vilket skulle liksom Positionsartilleriregementet i fredstid organiseras på regementsstab, två tunga haubitsdivisioner, bestående av divisionsstab och två tunga haubitsbatterier om fyra pjäser, samt en tung kanondivision, bestående av divisionsstab och två tunga kanonbatterier om fyra pjäser. Materielen för båda regementena skulle utgöras av 15 cm. haubitsar och 10,5 cm. kanoner. I avvaktan på att tidsenlig materiel hunne anskaffas och för att, då sådan blivit färdigställd, hava för materielens handhavande användbar kader och utbildade värnpliktiga att tillgå, skulle för det nya regementet iordningställas en del äldre materiel, vilken under alla omständigheter med säkerhet kunde förutses skola komma att i händelse av krig användas åtminstone i ställningskriget.

Då jag, i likhet med vederbörande myndigheter, hyser den bestämda uppfattningen, att en förstärkning av det tunga artilleriet inom vår armé är att hänföra till de krav, som på grund av världskrigets lärdomar oundgängligen måste tillgodoses, och då jag vid prövning av det föreliggande förslaget funnit detsamma i såväl huvudsak som detaljer väl avvägt och ägnat att tillföra armén ett avsevärt krafttillskott, tvekar jag icke att tillstyrka detsamma. Att låta med besluts fattande i förevarande fråga anstå, till dess erfarenheterna från kriget föreligga mera samlade, anser jag så mycket mindre tillrådligt, som i varje fall en avsevärd tid kommer att förflyta, innan den nya organisationen hinner genomföras och ny materiel anskaffas. Det torde i detta sammanhang böra särskilt

framhållas, att även om det tunga artilleriet ökas, någon motsvarande minskning icke kan äga rum av det lätta fältartilleriet.»

I anslutning till vad jag sålunda och i övrigt anfört, avläts proposition till riksdagen om uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente. Såsom förut nämnts, blev emellertid denna framställning icke av riksdagen bifallen.

Beträffande behovet av att öka det tunga artilleriet hava de sakkunniga anfört, att de allra senaste krigserfarenheterna icke jävat utan endast bestyrkt riktigheten av de uttalanden, för vilka jag i det föregående redogjort. De sakkunniga yttrande.

Emellertid hava de såsom sin uppfattning framhållit, att man vid nyanskaffning av medelgrova kastpjäser för det ifrågasatta nya artilleriregementet borde söka erhålla en ännu kraftigare pjäs än den 15 cm. haubits, som enligt propositionen till 1916 års riksdag borde ingå i regementets beväpning. Vid början av kriget hade 15 cm. haubitsen varit erkänd såsom den lämpligaste pjästypen inom fälthärens tunga artilleri. Dylika pjäser hade också allt fortfarande stor användning i kriget, särskilt mot sådana befästningar, som ej utbyggts till högsta grad av fullkomning, och utgjorde nog ännu huvudmassan av det tunga artilleriet i de krigförande makternas härar. Utvecklingen i de krigförande länderna hade emellertid gått i riktning mot en pjästyp med större skottvidd och större verkan av det enskilda skottet. Det oaktat hade framkomligheten genom vissa tekniska anordningar kunnat bibehållas ungefär som förut. Vid nu angivna förhållanden syntes starka skäl tala för, att vid nyanskaffning av tungt artilleri hänsyn toges till de fördelar, som stode att vinna genom ökad kaliber. Man borde därför inom den viktsbegränsning, som betingades av, att pjäsen skulle kunna framföras med hästar, eftersträva så stor verkan och skottvidd som möjligt hos pjäserna; därigenom skulle också största möjliga valuta kunna dragas av de kostnader, som materielanskaffningen medförde. Detta syntes på teknikens nuvarande ståndpunkt kunna ske vid en kaliber, som vore större än 15 cm. Den sålunda ifrågasatta ökningen av kalibern hos de medelgrova kastpjäser, som av vederbörande militära myndigheter föreslagits till nyanskaffning, beräknades av de sakkunniga komma att medföra en ökad kostnad av 1,600,000 kronor.

De sakkunniga hade funnit, att de allra senaste krigserfarenheterna givit ytterligare stöd åt kravet på uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente, men ansåge, på grund av åberopade krigserfarenheter, vilka i huvudsak kunde sägas hava tillkommit efter den tidpunkt, då propositionen till 1916 års riksdag avgavs, att den medelgrova kastpjäs,

som vore föreslagen till nyanskaffning, borde göras så kraftig, som vore förenligt med kravet på, att fordonsvikten bleve ungefär lika med 15 cm. haubitsens. Beträffande den med hänsyn härtill lämpligaste kalibern gjorde de sakkunniga ej något uttalande.

Uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente till i proposition till 1916 års riksdag angiven omfattning men med den ändring, som framhållits såsom önskvärd beträffande kalibern hos kastpjäserna, måste enligt de sakkunnigas mening med nödvändighet hänföras till de lantförvarsbehov, som, enligt vad krigets erfarenheter givit vid handen, borde i främsta rummet tillgodoses.

Kostnaderna för det nya regementet syntes de sakkunniga böra beräknas i enlighet med det av generalfälttygmästaren avgivna förslaget med tillägg av 1,600,000 kronor för kaliberökningen.

Armé-
förvaltningens
yttrande.

Uti sitt över de sakkunnigas utredning avgivna yttrande har arméförvaltningen, med stöd av på senare tiden ingångna meddelanden angående erfarenheter från kriget, anslutit sig till de sakkunnigas mening, att det nya tunga artilleriregementet borde erhålla en haubitstyp av större eldverkan och skottvidd än 15 cm. haubitsen. Den kostnadsökning, som skulle bli följden av införandet vid det nya regementet av pjäser av större kaliber, hade av de sakkunniga beräknats till 1,600,000 kronor. Emellertid hade, sedan kostnaderna för artillerimateriel till det nya tunga regementet beräknats, en prisstegring å samtliga pjäser inträtt. Med anledning därav hade arméförvaltningen låtit göra en omräkning av engångskostnaderna beträffande artillerimaterielen. Denna omräkning — vid vilken hänsyn tagits även till den föreslagna kaliberökningen — hade givit till resultat, att ifrågavarande kostnader borde beräknas 4,226,000 kronor högre än som skett i propositionen till 1916 års riksdag.

Då det under nu rådande förhållanden syntes vara av största vikt, att regementets organisation tidigast möjligt igångsattes, ansåge arméförvaltningen, att organisationen borde räknas från och med den 1 november 1917 på sätt i generalfälttygmästarens och inspektörens för artilleriet den 31 mars 1916 avgivna framställning föreslagits vad anginge samma organisations ikraftträdande under år 1916. För att hålla öppen möjligheten till provisorisk förläggning i Malmö, såsom för organisationen av regementet under år 1916 i nämnda förslag blivit ifrågasatt, hade generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet, uppå förfrågan i ärendet vid drätselnämnden i Malmö, erhållit meddelande, att Malmö stads gjorda anbud, som låge till grund för förslaget om den proviso-

riska förläggningen därstädes, med säkerhet kunde antagas bliva bestående, för den händelse det planlagda uppsättandet av regementet komme att äga rum under hösten 1917.

De sammanlagda kostnadernas fördelning på åren 1917, 1918 och de följande åren framginge av följande vid arméförvaltningens utlåtande fogade tabell.

	År 1917 kronor.	År 1918 kronor.	År 1919 kronor.	Summa kronor.
A. Extra engångskostnader.				
Under artilleridepartementets förvaltning	137,500	100,000	—	237,500
» fortifikationsdep:tets »	203,540	—	—	203,540
» intendentsdep:tets »	10,000	—	—	10,000
» civila departementets »	13,297	—	—	13,297
Summa	364,337	100,000	—	464,337
B. Ordinarie engångskostnader.				
Under artilleridepartementets förvaltning	5,000,000	5,000,000	3,453,850	13,453,850
» fortifikationsdep:tets »	—	1,080,000	¹⁾ 2,150,000	²⁾ 3,230,000
» intendentsdep:tets »	115,000	712,107	77,893	905,000
» sjukvårdsstyrelsens »	17,705	—	—	17,705
Summa	5,132,705	6,792,107	5,681,743	17,606,555
Summa engångskostnader.....	5,497,042	6,892,107	5,681,743	18,070,892
C. Årliga kostnader.				
Under artilleridepartementets förvaltning	—	93,595	⁴⁾ 151,615	—
» fortifikationsdep:tets »	—	13,000	³⁾ 15,000	—
» intendentsdep:tets »	—	105,894 06	210,000	—
» sjukvårdsstyrelsens »	—	1,959 46	3,970 03	—
» civila departementets »	—	164,356	292,757 50	—
Summa	—	378,804 52	673,342 53	—
Summa kostnader för år 1917 och 1918	5,497,042	7,270,911 52	—	—

¹⁾ Att fördelas på åren 1919—1921.

²⁾ Här i ingå ej kostnader för inköp av kaserntomt och eventuellt kostnader för övnings- och skjutfält, vilka först i samband med en fullständig utredning av förlägningsfrågan kunna beräknas.

³⁾ Avser underhållskostnaderna efter färdigbyggt ordinarie kasernetablissemang.

⁴⁾ År 1919 och följande år.

Departements-
chefen.

Såsom jag uti mitt till statsrådsprotokollet den 28 april 1916 av-
givna yttrande framhöll, hyser jag, i likhet med vederbörande myndig-
heter, den bestämda uppfattningen, att en förstärkning av det tunga
artilleriet inom vår armé är att hänföra till de krav, som på grund av
världskrigets lärdomar oundgängligen måste tillgodoses. Denna min upp-
fattning finner jag ytterligare bestyrkt genom de sakkunnigas uttalanden.
Vid sådant förhållande och då jag alltjämt anser, att det av generalfält-
tygmästaren och inspektören för artilleriet framlagda förslaget är i allt
väsentligt väl avvägt och ägnat att tillföra armén ett avsevärt kraft-
tillskott, finner jag mig böra tillstyrka, att förnyad framställning göres
till riksdagen om uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente i
huvudsaklig överensstämmelse med samma förslag.

Vad det nya regementets personal angår, har denna föreslagits skola
erhålla samma styrka som vid Positionsartilleriregementet efter genom-
förd härordning, dock med tillägg av en regementspastor. I avvaktan
på att frågan rörande omorganisationen av arméns musik bleve slutligt
avgjord, borde regementets musikpersonal bestämmas till samma styrka
som vid Positionsartilleriregementet enligt 1916 års stat. Mot vad så-
lunda föreslagits, har jag icke annat att erinra, än att den fast anställda
musikpersonalen vid det nya regementet torde böra utgöras av samma
antal, som kan varda bestämt i fråga om Positionsartilleriregementet.

På grund av det nya regementets tillkomst erfordras en ökning av
den fast anställda personalen vid artilleriets fabriker och tyganstalter
ävensom vid intendenturkåren. Mot vad förslaget härutinnan innebär,
har jag icke något annat att erinra, än att med hänsyn till den nuva-
rande proportionen mellan kaptensbeställningar av första och andra klassen
vid intendenturkåren den nya kaptensbeställningen synes böra vara av
andra klassen. Staten för artilleriets fabriker och tyganstalter torde alltså
böra ökas med 1 tygförvaltare av andra klassen, 1 tygverkmästare och
4 tyghantverkare samt staten för intendenturkåren med 1 kapten av
andra klassen och 1 förvaltare.

Antalet hästar vid regementet torde i enlighet med förslaget böra upp-
tagas till 1 tjänstehäst för chefen och 184 kronan tillhöriga stambästar.

Då de skäl, som förebragts för det nya regementets förseende med
haubitser av grövre kaliber än 15 cm., synas mig övertygande, finner
jag mig böra tillstyrka vad de sakkunniga och arméförvaltningen här-
utinnan föreslagit.

Intill dess regementets blivande förläggningsort blivit bestämd och
kasernetablissemang därstädes uppförts, skulle detsamma enligt förslaget
förläggas till Malmö, varest provisoriska lokaler skulle iordningställas

uti det kronan tillhöriga Malmöhus slott ävensom i några Malmö stad tillhöriga, å den s. k. Slottsholmen och därintill belägna byggnader. Ehuru en dylik förläggning givetvis är förenad med vissa olägenheter, torde dock förslaget härutinnan böra godkännas med hänsyn till de avsevärt större kostnader, en förläggning till någon av de övriga såsom provisoriska förläggningsorter ifrågasatta platserna uppgivits medföra.

De årliga kostnaderna för det nya regementet efter genomförd organisation hava nu likasom föregående år beräknats till sammanlagt 673,342 kronor 53 öre. Då beräkningarna äro uppgjorda i enlighet med hittills tillämpade grunder, har jag icke något att mot desamma erinra.

Enligt den för 1916 års riksdag framlagda propositionen beräknades engångskostnaderna för regementets uppsättning till sammanlagt 13,844,892 kronor, därav 13,380,555 kronor ordinarie engångskostnader och 464,337 kronor extra engångskostnader. Mot dessa beräkningar har nu från de sakkunnigas och arméförvaltningens sida icke framställts annan erinran, än att till de ordinarie engångskostnaderna borde läggas det belopp, som betingades av den numera föreslagna ökningen av de för regementet avsedda haubitsernas kaliber samt av de stegrade priserna för artillerimateriel. Då detta belopp enligt arméförvaltningens beräkning uppgår till 4,226,000 kronor, skulle de ordinarie engångskostnaderna alltså komma att belöpa sig till sammanlagt 17,606,555 kronor.

Uti förenämnda beräkningar torde emellertid vissa jämkningar böra vidtagas. Vad då först de ordinarie engångskostnaderna angår, äro däri inräknade dels 905,000 kronor för anskaffning av munderingsutrustning, kaserninventarier och stamhästar, dels ock 3,230,000 kronor för uppförande av kasernbyggnad, befälsboställen, stallar, förråd och tygverkstäder m. m. Med hänsyn till den under senare tiden inträdda prisstegringen å intendenturmateriel och hästar torde emellertid, enligt vad jag från arméförvaltningens intendentsdepartement inhämtat, förstnämnda belopp böra höjas med tillhoppa 212,327 kronor. En liknande höjning av de beräknade byggnadskostnaderna borde givetvis på grund av stegrade material- och arbetspriser vidtagas, därest kasernetablissemang för regementet skulle under nuvarande förhållanden uppföras. Emellertid är, enligt vad jag inhämtat, beskaffenheten av den för regementet föreslagna provisoriska förläggningen i Malmö sådan, att man utan större olägenhet torde kunna låta anstå med uppförandet av det nya etablissemang, till dess mera normala förhållanden å byggnadsmarknaden åter inträtt. Jag anser mig därför icke böra föreslå något tillägg till de beräknade bygg-

nadskostnaderna. De av regementets uppsättning föranledda ordinarie engångskostnaderna, mot vilkas beräkning jag i övrigt icke har något att erinra, torde alltså böra upptagas till $(17,606,555 + 212,327 =)$ 17,818,882 kronor.

Vad de extra engångskostnaderna beträffar, äro dessa huvudsakligen avsedda för istandsättande av en del äldre artillerimateriel och för den provisoriska förläggningens ordnande. Ut i de beräknade kostnaderna, 464,337 kronor, ingå för det förra ändamålet ett belopp av 237,500 kronor och för det senare under intendentsdepartementets förvaltning ett belopp av 10,000 kronor. Av förenämnda för ändring av äldre artillerimateriel beräknade belopp torde emellertid här endast böra upptagas 117,500 kronor. Å andra sidan torde däremot på grund av inträdda pristegringar förenämnda 10,000 kronor, enligt vad jag inhämtat, böra höjas med 5,000 kronor. De beräknade extra engångskostnaderna torde alltså böra å ena sidan minskas med $(237,500 - 117,500 =)$ 120,000 kronor och å andra sidan ökas med 5,000 kronor samt följaktligen upptagas med 349,337 kronor.

De av det föreslagna nya regementets uppsättning föranledda engångskostnaderna skulle alltså belöpa sig till sammanlagt $(17,818,882 + 349,337 =)$ 18,168,219 kronor eller i jämnt tal 18,168,000 kronor.

Uti den till nästlidet års riksdag i ämnet avlåtna propositionen förutsattes, att de för uppförande av kasernetablissemang för det nya regementet beräknade kostnaderna, 3,230,000 kronor, skulle av tillgängliga medel förskjutas och sedermera ersättas av inflytande tomtförsäljningsmedel. Denna utväg synes emellertid icke nu böra ifrågasättas. Framställning torde i stället böra göras till riksdagen om beviljande av anslag för bestridande av samtliga med det nya regementets uppsättning förenade engångskostnader.

Enligt arméförvaltningens förslag skulle engångskostnaderna för det nya regementets uppsättning fördelas å åren 1917, 1918 samt 1919 och följande år. Med iakttagande av förenämnda av mig föreslagna jämkningar skulle sålunda utgå i jämna tal

under år 1917	kronor 5,485,000: —
» » 1918	» 7,000,000: —
» » 1919 och följande år	» 5,683,000: —
Summa kronor 18,168,000: —	

Därest, såsom i det följande föreslås, regementets uppsättning skall vara genomförd från och med den 1 januari 1919, måste givetvis medel

för ändamålet redan under innevarande år ställas till förfogande. Mot den för år 1917 beräknade posten har jag därför icke något att erinra. Ut i den för år 1918 beräknade summan ingår emellertid ett belopp av 1,080,000 kronor, avsett för påbörjande av kasernetablissemang m. m. Då, såsom jag förut framhållit, med uppförandet av kasernetablissemang synes böra anstå, tills mera normala förhållanden å byggnadsmarknaden inträtt, torde det för år 1918 erforderliga beloppet kunna nedsättas till 5,920,000 kronor. För år 1918 torde alltså av anslaget böra anvisas tillhoppa (5,485,000 + 5,920,000 =) 11,405,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under innevarande år förskottsvis utanordna 5,485,000 kronor.

Vad beträffar övergången till den nya organisationen, föreslog generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet uti sin skrivelse den 31 mars 1916, att regementets uppsättning skulle taga sin början den 1 november samma år samt vara genomförd från och med den 1 januari 1918. År 1917 skulle följaktligen vara övergångsår. Med anledning av de betydande svårigheter, en dylik anordning skulle medföra, ansåg jag mig vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 28 april 1916 icke kunna förorda en så hastig uppsättning utan föreslog, att år 1918 i stället bestämdes såsom övergångsår och att de för år 1916 planerade åtgärderna skulle uppskjutas till innevarande år. Då emellertid de väsentligaste av mig då antydda svårigheterna för en så hastig uppsättning, som föreslagits, numera icke längre föreligga, i det att förberedande åtgärder vidtagits, som möjliggöra uttagandet av erforderligt antal värnpliktiga redan vid 1917 års inskrivningsförrättningar, finner jag mig böra tillstyrka arméförvaltningens nu framställda förslag, att regementets uppsättning skall påbörjas redan den 1 november innevarande år och vara genomförd från och med den 1 januari 1919.

Mot det föreliggande förslaget till övergångsplan har jag icke något att i huvudsak erinra. Jag har därför i överensstämmelse med nämnda plan låtit uppgöra förslag till stat för år 1918 för det nya regementet (se bil. 1), och slutar denna å ett belopp av 144,403 kronor 50 öre. För underlättande och trygghet av regementets snabba uppsättning torde böra utverkas riksdagens medgivande, att medel, som besparas till följd av vakanser i volontärbeställningar vid övriga artilleritruppförband, må användas för anställning och avlöning dels under tiden den 1 november—den 31 december innevarande år av i det nya regementets stat för år 1918 upptaget fast anställt manskap, dels ock under tiden den 1 november—den 31 december 1918 av sådant manskap, som enligt plan är avsett att tillkomma för år 1919.

I enlighet med vad generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet ifrågasatt, torde i samband med det nya regementets uppsättande benämningen »Positionsartilleri» böra utbytas mot »Tungt fältartilleri». I överensstämmelse härmed torde Positionsartilleriregementet böra benämnas Första tunga artilleriregementet och det nu föreslagna Andra tunga artilleriregementet.

Jämlikt planen för övergången torde vid intendenturkåren för år 1918 böra tillkomma 1 kapten av andra klassen och 1 förvaltare.

Enligt de av arméförvaltningen uppgjorda beräkningarna skulle de ordinarie kostnaderna för det nya regementet under år 1918 uppgå till sammanlagt 378,804 kronor 52 öre. Detta belopp fördelar sig sålunda:

Anslag under civila departementets förvaltning:

Avlöning och rekrytering m. m. (144,403:50 + 1,450 =)	kr. 145,853: 50	
Anställnings- och avskedspremier	» 500: —	
Hyra, expenser m. m. vid truppförbanden	» 1,500: —	
Intendenturkåren	» 5,972: 50	
Inkvarteringskostnader	» 10,380: —	
Ålderstillägg	» 150: —	kr. 164,356: —

Anslag under artilleridepartementets förvaltning:

Ammunition och övningar m. m.	» 93,595: —
------------------------------------	-------------

Anslag under fortifikationsdepartementets förvaltning:

Underhåll och reparationer	kr. 8,000: —	
Hyresavgift till Malmö stad	» 5,000: —	» 13,000: —

Anslag under intendentsdepartementets förvaltning:

Bränsle och lyse åt underofficerare	kr. 2,770: —	
Stamanställda (naturaunderhåll)	» 34,842: 90	
Stambästar (underhåll)	» 37,945: 40	
Lejda hästar (lega och underhåll)	» 30,335: 76	» 105,894: 06

Anslag under sjukvårdsstyrelsens förvaltning:

Sjuk- och veterinärvård	» 1,959: 46
Summa kronor 378,804: 52	

Mot ifrågavarande beräkningar, vilka äro uppgjorda enligt hittills tillämpade grunder för beräkandet av vederbörande ordinarie anslag, har jag icke annat att erinra, än att de under intendentsdepartementets förvaltning upptagna posterna torde jämligt de i innevarande års statsverksproposition på grund av rådande dyrtid tillämpade beräkningsgrunderna böra höjas med tillhopa 37,834 kronor 57 öre. Hela den ordinarie kostnaden för år 1918 skulle alltså uppgå till sammanlagt (378,804: 52 + 37,834: 57 =) 416,639 kronor 9 öre.

Av förenämnda belopp torde vad som erfordras för bestridande av den nytillkommande personalens avlöningsförmåner enligt stat böra beräknas under vederbörliga ordinarie anslag för år 1918. Utöver vad som i årets statsverksproposition beräknats, bör alltså anslaget till avlöning och rekrytering m. m. ökas med 144,403 kronor 50 öre och anslaget till intendenturkåren med 5,972 kronor 50 öre. Med hänsyn därtill, att förslag till de ordinarie anslagens beräkning för år 1918 redan blivit för riksdagen framlagt, torde däremot det för bestridande av kostnaderna för regementet under år 1918 i övrigt erforderliga beloppet eller i jämnt tal [416,639: 09 — (144,403: 50 + 5,972: 50) =] 266,300 kronor böra å riksstaten för år 1918 uppföras såsom ett extra förslagsanslag.

Artillerimateriel.

Uti sin förutnämnda skrivelse den 24 mars 1916 beräknade chefen för generalstaben för tillgodoseende av vissa artilleribehov ett belopp av 24,325,800 kronor. Härav voro 10,625,000 kronor avsedda för utvidgning av arméns fabriker och 13,700,800 kronor för anskaffning av viss artillerimateriel av olika slag.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 28 april 1916 anförde jag till statsrådsprotokollet, att jag mot beräkningen av sistnämnda post icke hade annat att erinra, än att densamma, med hänsyn till nödvändigheten att tillgodose vissa andra krav, syntes böra nedsättas med 1,530,000 kronor. I överensstämmelse härmed äskades av 1916 års riksdag för anskaffande av viss artillerimateriel ett anslag av 12,170,800 kronor.

Härav beviljade riksdagen, såsom förut nämnts, ett belopp av 2,100,000 kronor.

Under framhållande av nödvändigheten att tillgodose arméns behov av artillerimateriel av olika slag hava de sakkunniga uti sin den 21 september 1916 överlämnade utredning föreslagit anskaffandet av viss artillerimateriel av olika slag för ett belopp av sammanlagt

De sakkunnigas
förelag.

9,091,150 kronor. Den till anskaffning föreslagna materielen är i huvudsak densamma, vartill medel av 1916 års riksdag äskades, men vartill sådana då icke beviljades.

Uti sitt över de sakkunnigas förslag avgivna utlåtande har arméförvaltningen tillstyrkt vad de sakkunniga i förevarande hänseende föreslagit, men ansett, dels att vissa av de sakkunniga beräknade belopp borde på grund av inträffade prisstegringar ökas, dels ock att viss ytterligare anskaffning, utöver vad de sakkunniga ifrågasatt, borde verkställas. I enlighet härmed beräknade arméförvaltningen — under förutsättning att en av ämbetsverket i dess underdåniga skrivelse den 30 september 1916 angående lantförsvarets medelsbehov för år 1918 gjord framställning om beviljande för anskaffning av viss artillerimateriel av ett anslag om 4,708,000 kronor, därav 2,108,000 kronor borde anvisas för år 1918, vunne bifall — för anskaffning av erforderlig artillerimateriel ett belopp av 9,060,200 kronor.

I förenämnda av 1916 års riksdag äskade anslag, 12,170,800 kronor, ingick visst av de sakkunniga i deras nyssnämnda förslag jämväl upptaget belopp för anskaffning av kulsprutemateriel, avsett att, utan ändring av gällande fredsorganisation, i viss utsträckning tillgodose behovet av kulsprutor vid infanteriets reservorganisationer.

Enligt 1914 års organisationsplan skulle som bekant vid varje infanteriregemente uppsättas ett kulsprutekompani om tre troppar (6 kulsprutor), vilka alla borde organiseras under repetitionsövningarna. I skrivelse den 19 juli 1916 framhöll emellertid inspektören för infanteriet nödvändigheten av en utökning av infanteriets kulspruteorganisation samt av en ökad anskaffning av kulsprutemateriel. I anledning härav och då vissa rapporter från officerare, som haft tillfälle att bedriva studier å olika krigsskådeplatser, syntes giva vid handen, att en betydande utveckling av kulspruteorganisationen vid infanteriet vore nödvändig, uppdrog Kungl. Maj:t den 25 augusti 1916 åt inspektören för infanteriet att verkställa en utredning om sättet för den infanteristiska kulspruteorganisationens vidare utveckling och kostnaderna härför.

Uti skrivelse den 9 november 1916 inkom inspektören för infanteriet med den sålunda begärda utredningen samt anförde därvid beträffande kulsprutevapnets fredsorganisation i huvudsak följande: Under hela året borde vid varje infanteriregemente finnas ett fullständigt kulsprutekompani, bestående av: 1 kompanichef, 1 kompaniadjutant, 1 ammunitionsunderofficer, 3 plutonchefer, 6 halvtroppchefer, 12 volontärer och 1 hovslagarbeställningsman. Till varje kulsprutekompani skulle årligen uttagas 90 värnpliktiga, varjämte vid varje kompani skulle finnas 6 ridhästar och 33 drag-, pack- och reservhästar, samtliga tillhörande kronan.

Under regementsövning skulle uppsättas 3 fullständiga kulsprutekompanier samt för ändamålet lejas 66 eller eventuellt 78 hästar. De årliga kostnaderna vid fullbordad organisation beräknade inspektören till 3,105,000 kronor. Övergången till den nya organisationen ansåg inspektören böra göras så hastig som möjligt, och föreslog han, att densamma borde verkställas under två perioder, den ena om 3 och den andra om 2 år.

Uti över inspektörens för infanteriet utredning avgivet utlåtande framhöll arméförvaltningen, att erfarenheterna från det pågående kriget ådagalagt kulsprutevapnets stora betydelse samt att det därför vore av största vikt, att kulsprutematerielen, särskilt i fråga om kulsprutepjäser, snarast möjligt erhöles den största möjliga ökning.

De sakkunniga hava uti sin den 18 december 1916 avgivna utredning framhållit, att kulsprutorna under kriget befunnits allt mera oundgängliga. Särskilt hade så varit förhållandet vid försvaret, och hade de då möjliggjort hållandet av stora fronter med relativt få trupper. Även vid det taktiska anfallet hade kulsprutorna visat sig vara av den största betydelse. Slutligen hade inom de krigförande arméerna tilldelandet av ett stort antal kulsprutor visat sig utgöra ett mycket verksamt medel att höja stridsvärdet hos trupper, som måst användas vid fronten, innan de erhöles så lång utbildning, som man eljest ansett nödvändigt för bibringande av nödig fasthet. Särskilt för vårt infanteri syntes kulsprutorna således vara av den allra största betydelse. På grund härav funne de sakkunniga, att en omedelbar anskaffning av ett mycket betydande antal kulsprutor för vårt infanteri vore, i enlighet med erfarenheterna från kriget, oundgängligen nödvändig.

Inspektörens för infanteriet förslag till kulsprutevapnets utveckling utgjordes av ett fullständigt organisationsförslag med motsvarande materielanskaffningsplan. De sakkunniga ansåge emellertid, att tillräckliga krigserfarenheter ännu icke förelåge, som möjliggjorde ett slutgiltigt ståndpunkttagande i avseende på frågan om kulsprutevapnets organiserande. Om frågan begränsades till den omfattning, som blivit ifrågasatt i den till 1916 års riksdag avlåtna propositionen, syntes dem dock krigserfarenheterna för närvarande icke giva anledning att frånga den nyligen i vårt land införda organisationen för kulsprutevapnet vid infanteriet. De sakkunniga funne sig därför böra förorda en utveckling av kulsprutevapnet i överensstämmelse med vad som föreslagits inom nämnda propositions ram.

Vad anginge frågan om organisationens ytterligare utveckling, borde denna enligt de sakkunnigas mening ännu lämnas öppen, till dess fastare hållpunkter för densammas avgörande förelåge. I enlighet härmed ansåge de sakkunniga sig ej kunna göra något tillförlitligt uttalande beträffande

kulsprutevapnets lämpligaste organisation i samband med vapnets mera betydande utveckling. Däremot syntes krigserfarenheterna enstämmigt giva vid handen, att ett betydligt ökat behov av kulsprutor föreläge, oavsett organisationsformen. Med stöd härav och i likhet med vad arméförvaltningen framhållit, hade de sakkunniga funnit, att anskaffning av kulsprutemateriel, särskilt i fråga om kulsprutepjäser, vore det för närvarande viktigaste i kulsprutevapnets utveckling. Med ytterligare utveckling av kulsprutevapnets organisation borde något anstå, men under inga förhållanden kunde detta äga rum beträffande anskaffning av kulsprutemateriel.

Då de sakkunniga på närmare angivna skäl ansåge den kulspruteanskaffning, som inspektören för infanteriet föreslagit böra ske under det i hans utredning föreslagna första övergångsåret, vara att hänföra till de lantförsvarsbehov, som enligt vad krigets erfarenheter gäve vid handen borde i främsta rummet tillgodoses, funne de sakkunniga sig böra föreslå, att för anskaffning av kulsprutemateriel beräknades, utöver det i propositionen till 1916 års riksdag äskade och av de sakkunniga i deras förut avgivna utredning upptagna, ett ytterligare belopp av 3,438,400 kronor.

Uti över de sakkunnigas sistnämnda förslag infordrat utlåtande har arméförvaltningen framhållit, att tillgodoseendet av det behov, som i propositionen till 1916 års riksdag avsetts, ej utgjorde någon slutgiltig lösning av frågan om arméns kulspruteorganisation, ehuru väl densamma därigenom erhöle ett avsevärt och väl behöfligt krafttillskott. Beträffande kulspruteanskaffningens omfattning ansåge arméförvaltningen, att det av de sakkunniga föreslagna antalet kulsprutor borde anskaffas. Anskaffningskostnaderna borde dock beräknas något högre än de sakkunniga föreslagit, varjämte borde tillkomma viss materiel, som ej upptagits i de sakkunnigas förslag. Slutligen borde förrädsbyggnader för kulsprutematerielen i god tid uppföras i tillräcklig utsträckning, och beräknades kostnaderna härför till 306,000 kronor. I enlighet härmed beräknade arméförvaltningen kostnaderna för nu ifrågavarande ändamål 575,000 kronor högre än de sakkunniga.

Uti det för anskaffning av artillerimateriel av 1916 års riksdag äskade anslaget ingick även visst belopp för att möjliggöra en ombeväpning av ett fältkanonbatteri per fältartilleriregemente med fälthaubitser. Erfarenheterna från kriget hade nämligen oförtydbart givit vid handen, att antalet fälthaubitser måste ökas i förhållande till antalet fältkanoner.

De sakkunniga hava nu framhållit, att den allra senaste tidens krigserfarenheter ytterligare bestyrkt haubitsens ökade betydelse. I de krigförande länderna syntes man vara av den meningen, att fält-

haubitser borde förefinnas till minst lika stort antal som fältkanoner. För att uppnå denna proportion, vilket på grund av krigserfarenheterna syntes önskvärt, erfordrades nyanskaffning av fälthaubitsmateriel i betydlig omfattning. Under vissa närmare angivna förutsättningar hava emellertid de sakkunniga ansett, att för tillgodoseende av ifrågavarande behov kostnaderna åtminstone tillsvidare kunde begränsas till det vid 1916 års riksdag av Kungl. Maj:t äskade beloppet.

Jämväl arméförvaltningen har vitsordat, att erfarenheterna från kriget, särskilt under senare tiden, med tydlighet ådagalagt önskvärdheten av att på förslaget sätt erhålla ökad haubitsmateriel vid artilleriet. Med hänsyn till för närvarande gällande priser komme emellertid anskaffningen att medföra 612,000 kronor högre kostnad än förut beräknats.

Vad först angår förslaget om ytterligare kulspruteanskaffning, hava erfarenheterna från kriget otvetydigt givit vid handen, att kulsprutevapnet måste tillmätas en avsevärt större betydelse än förut antagits. Särskilt har det visat sig som ett utmärkt medel för den numeriskt eller i utbildningshänseende svagare att utjämna denna underlägsenhet. Vid sådant förhållande och med hänsyn till angelägenheten för ett litet land med begränsade resurser att så långt möjligt är utnyttja den moderna vapenteknikens framsteg, anser jag det vara av synnerlig vikt, att en betydande anskaffning av kulsprutor kommer till stånd. Vad de sakkunniga i förevarande hänseende föreslagit utgör ett minimibehov, vilket ofördröjligen torde böra fyllas. Beträffande organisationsfrågan håller jag i likhet med de sakkunniga före, att därmed bör tillsvidare anstå, till dess ytterligare erfarenheter härutinnan vunnits. Vad slutligen angår de av arméförvaltningen förordade förrådsbyggnaderna för kulsprutematerielen, äro sådana säkerligen av behovet påkallade. I avvaktan på den slutgiltiga lösningen av frågan om kulsprutevapnets organisation och med hänsyn till andra mera trängande krav anser jag emellertid några särskilda medel för dylika förrådsbyggnader icke nu böra beräknas, utan torde man tillsvidare få åtnöjas med provisoriska anordningar.

Då jag i likhet med de sakkunniga och arméförvaltningen anser en anskaffning av fälthaubitsmateriel i förslagen utsträckning vara av behovet synnerligen påkallad och då jag icke har något att erinra vare sig mot de av de sakkunniga förordade anskaffningsgrunderna eller mot arméförvaltningens beräkningar, finner jag mig böra tillstyrka, att härför erforderliga medel nu beräknas i enlighet med arméförvaltningens förslag.

Beträffande fältartilleriregementenas organisation har arméförvaltningen föreslagit, att därest medel för nämnda ombeväpning beviljades,

Departements-
chefen.

dylikt regementes fredsorganisation borde bliva: regementsstab, 2 fältkanondivisioner om divisionsstab och 3 fältkanonbatterier, 1 fältkanondivision om divisionsstab och 2 fältkanonbatterier, samt 1 fälthaubitsdivision om divisionsstab och 3 fälthaubitsbatterier. För underlättande av organisationens genomförande torde det emellertid, såsom i förra årets proposition framhölls, vara lämpligare att beträffande fältartilleriregementenas fredsorganisation tillsvidare endast bestämmas, att deras åkande formationer skola vara formerade på fyra divisioner med tillsammans elva batterier.

Beträffande den övriga av de sakkunniga till anskaffning föreslagna artillerimaterielen utgöres denna, såsom förut nämnts, av sådan materiel, som i förra årets proposition föreslogs till anskaffning. Mot vad de sakkunniga härutinnan föreslagit har jag icke annan erinran att framställa än att på grund av redan verkställda medelsanordningar en utav posterna bör utgå och en annan, med hänsyn tagen även till arméförvaltningens förberörda, i skrivelsen den 30 september 1916 gjorda framställning, minskas med 292,000 kronor.

På grund av vad jag nu anfört, torde för anskaffning av artillerimateriel böra beräknas ett belopp av sammanlagt 12,361,150 kronor.

Såsom uti mitt till statsrådsprotokollet den 30 december 1916 vid anmälan av frågan om anvisande av medel för bestridande av vissa engångskostnader för lantförsvarets ordnande närmare omförmåles, beräknade 1914 års senare riksdag nämnda kostnader till sammanlagt 57,995,238 kronor. Av ifrågavarande belopp skulle huvuddelen bestridas av värnskattemedel och en mindre del av medel under fjärde huvudtiteln. I enlighet med Kungl. Maj:ts därom framställda förslag anvisade sålunda riksdagen å 1915 års riksstat under fjärde huvudtiteln för anskaffande av viss intendentur- och artillerimateriel tillhoppa 1,020,000 kronor, varjämte riksdagen, i anslutning till vad Kungl. Maj:t föreslagit, beräknade, att ett belopp av sammanlagt 5,800,000 kronor skulle under åren 1916—1922 bliva under samma huvudtitel disponibelt för nyanskaffningar.

Under fjärde huvudtiteln hava några medel hittills icke kunnat beredas för täckande av förenämnda för engångskostnadernas bestridande beräknade 5,800,000 kronor. Då emellertid den av 1914 års senare riksdag beräknade materielanskaffningen på grund av rådande förhållanden måst, likasom ock övergången till den nya härordningen, väsentligen påskyndas, föreligger redan nu behov av anvisande av ifrågavarande 5,800,000 kronor.

Enligt vad mitt förutnämnda yttrande till statsrådsprotokollet den 30 december 1916 utvisar, har arméförvaltningen uti underdånig skrivelse den 30 september 1916 anmält, att berörda 5,800,000 kronor borde avses för anskaffande av dels artillerimateriel, dels intendenturmateriel.

För det förra ändamålet borde beräknas i runt tal 2,300,000 kronor och för det senare i jämnt tal 3,500,000 kronor.

Mot den sålunda föreslagna uppdelningen av ifrågavarande för bestridande av engångskostnaderna för lantförsvarets ordnande beräknade 5,800,000 kronor har jag icke något att erinra.

Med hänsyn till angelägenheten av, att den utav 1914 års senare riksdag beräknade materielanskaffningen snarast möjligt må kunna äga rum, torde framställning i detta sammanhang böra göras till riksdagen om anvisande av förenämnda 2,300,000 kronor för artillerimateriel.

För anskaffning av artillerimateriel torde alltså nu böra av riksdagen äskas ett belopp av sammanlagt $(12,361,150 + 2,300,000 =)$ 14,661,150 kronor eller i jämnt tal 14,661,000 kronor. Detta belopp torde böra anvisas för år 1918, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under innevarande år av tillgängliga medel förskottsvis utanordna en femtedel eller i jämnt tal 2,900,000 kronor.

B. Fortifikationsbehov.

Utveckling av arméns flygvapen.

Enligt 1914 års härordning är arméns flygvapen organiserat såsom ett Fälttelegrafkåren tillhörande flygmaskinskompani. Kompaniets organisation skall enligt plan med innevarande år slutföras. Som av motiveringen till 1914 års härordningsproposition framgår, avsågs med detsamma att avhjälpa den förefintliga bristen på formationer för luftspaning vid armén.

Nuvarande
organisation.

Under framhållande av att flygvapnets betydelse för den nutida krigföringen visat sig långt överträffa de förväntningar, man vågat ställa på detta före världskrigets utbrott knappast allvarligt prövade vapen, samt att det därför vore för vårt land en bjudande nödvändighet att snarast söka tillgodogöra sig den vunna erfarenheten och tillföra armén det tillskott i försvarskraft, som ett i fred väl utbildat och för utvecklingsmöjligheter vid mobilisering organiserat flygvapen gäve, framlade chefen för generalstaben uti underdånig skrivelse den 10 januari 1916 ävensom i särskild skrivelse av samma dag, efter samråd med chefen för fortifikationen, förslag till omorganisation av arméns flygvapen.

Chefens för
generalstaben
förslag den 10
januari 1916.

Enligt detta förslag skulle flygvapnet organiseras som en självständig kår under egen chef samt tillsvidare fortfarande vara underställt chefen för fortifikationen. Organisationen av kåren borde komma till stånd genom nyuppsättning och den nu för flygmaskinskompaniet av-

sedda, särdeles knappt tilltagna personalen fortfarande ingå i Fälttelegrafkåren för tillgodoseende av dess alltjämt ökade personalbehov. Kåren borde tillsvidare organiseras på stab, jämväl innefattande tygstat, samt 2 kompanier med all personal, undantagandes spaningsofficerare, å kårens stat. Dessa senare borde tillsvidare såsom hittills uttagas bland kompaniofficerare vid de övriga vapenslagen. Detta nödvändiggjorde emellertid en ökning av officerskadern vid dessa, i den mån det ökade behovet gjorde sig gällande. För materielens besiktning och vård borde organiseras en särskild tygstat. De erforderliga verkstäderna borde jämväl vara ordnade med hänsyn till de krav, som vid krigstillfälle kunde göra sig gällande beträffande materielreparationer m. m. I tygstaten borde ingå en tygofficer, en tygingenjör samt nödigt antal tygverkmästare och hantverkare. Ett flygmaskinskompani borde givas en, i förhållande till den nu planlagda organisationen, något utökad personal. Tillsvidare borde två kompanier organiseras för att kunna fylla det oundgängliga mobiliseringsbehovet av flygmaskinsavdelningar. Hästar syntes tillsvidare i fred ej böra tilldelas flygvapnet.

I enlighet med vad sålunda anförts, hade uppgjorts förslag till stat för flygkåren under tiden 1917—1918, slutande staten å 249,747 kronor 50 öre för år 1917 och å 296,548 kronor 50 öre för år 1918.

Under återopande av vad sålunda och i övrigt anförts, hemställde generalstabschefen, att åtgärder omedelbart måtte vidtagas för flygvapnets organiserande från och med år 1917 som en fristående, chefen för fortifikationen underställd kår, med den stat, som i upprättat förslag angåves, samt att för år 1916 medel måtte anvisas för utbildning av personal och anskaffning av materiel i sådan utsträckning, att denna organisation vid nämnda tid möjliggjordes.

Arméförvalt-
ningens
yttrande.

I anledning av förslaget avgav arméförvaltningen den 29 mars 1916 infordrat underdånigt utlåtande angående kostnaderna för den föreslagna organisationen. Enligt verkställda beräkningar skulle de årliga kostnaderna komma att belöpa sig till 1,100,310 kronor, sålunda fördelade,

å anslag under	artilleridepartementets	förvaltning	kronor	20,000: —
» » »	fortifikationsdepartementets	» »	772,200: —	
» » »	intendentsdepartementets	» »	31,000: —	
» » »	civila departementets	» »	276,562: —	
» » »	sjukvårdsstyrelsens	» »	548: —	

Summa kronor 1,100,310: —

Engångskostnaderna för kårens uppsättning beräknades sålunda:

Artilleribehov	kronor	400,000: —
Fortifikationsbehov	»	5,764,000: —
Intendenturbehov	»	300,000: —
Sjukvårdsbehov	»	11,657: —
Summa kronor		6,475,657: —

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 28 april 1916 yttrade jag till statsrådsprotokollet följande:

»Med hänsyn till den snabba utveckling, som flygvapnet under de sistförflutna åren undergått, och i betraktande av den synnerligen stora betydelse, som numera måste tillmätas detsamma, anser även jag, att en omorganisation av vår armés flygvapen i den riktning, chefen för generalstaben föreslagit, är icke blott önskvärd utan jämväl av behovet påkallad. Emellertid finner jag mig icke kunna i detta sammanhang tillstyrka, att medel för ifrågavarande ändamål beräknas. De medel, som nu kunna avses för stärkande av vårt försvarsväsende, synas mig, vad angår åtgärder utom ramen för 1914 års organisation, i första hand böra tagas i anspråk för tillgodoseende av sådana försvarsbehov, vilka äro av beskaffenhet att icke kunna utan våda uppskjutas. Till dessa behov hör i främsta rummet en förstärkning av det tunga artilleriet. Därest detta krav skall kunna tillgodoses inom ramen av det beräknade 40-miljonersanslaget, måste med andra krav, huru viktiga de än i och för sig äro, tillsvidare anstå. Det torde jämväl kunna ifrågasättas, huruvida den lämpliga tidpunkten redan nu är inne att med ledning av erfarenheterna från kriget skrida till en definitiv organisation av flygvapnet.»

Departements-
chefens
yttrande
till statsråds-
protokollet
den 28 april
1916.

I enlighet med vad sålunda anförts, avläts icke till 1916 års riksdag någon framställning rörande utvecklingen av arméns flygvapen.

Uti sin den 21 september 1916 avgivna utredning hava de sakkunniga till behandling upptagit frågan om flygvapnets utveckling samt därvid anført huvudsakligen följande:

De sak-
kunnigas
förslag.

Under kriget hade flygvapnet grundligt prövats och genomgått en storartad utveckling. Man torde kunna säga, att detsamma just under kriget haft sin huvudsakliga utveckling till vad det nu vore med avseende på materiel och användbarhet. Dess vikt och betydelse hade under krigets lopp allt mer framträtt på skilda områden. De förefintliga bristerna hos vårt luftförsvar innebure därför den allvarligaste fara för vårt försvar.

a) Allmänna
synpunkter.

Före kriget hade spaningen ansetts vara flygningens nära nog enda uppgift. Man hade då strävat efter att åstadkomma en enda flygplans-typ, som skulle motsvara alla fordringar. Därigenom skulle stora fördelar ernås i utbildnings-, användnings-, tillverknings- och reparations-hänseende. Under kriget hade emellertid flygningen kommit till användning ej blott vid spaning utan även vid artillerieldledning, strid i luften och bombkastning, och man hade då funnit, att liksom olika fartygstyper erfordrades för olika ändamål, krävde olika flyguppgifter olika typer av flygplan, dock inom snävast möjliga gränser.

Vårt nuvarande flygvapen vore varken kvantitativt eller kvalitativt tillräckligt för lösandet av de uppgifter, som i krig komme att tillfalla detsamma, vare sig dessa utgjordes av spanings-, artillerieldlednings-, strids- eller bombkastningsuppgifter. Vid tillkomsten av 1914 års härordning hade flygvapnet överallt befunnit sig på försöksstadiet, och särskilt i vårt land hade tillräcklig praktisk kännedom om detsamma saknats. Det flygvapen, som genom 1914 års härordning skulle uppsättas, måste redan efter dåvarande förhållanden anses mycket knappt tillmätt.

Faran av att i fråga om flygmateriel vara helt och hållet beroende av den utländska industrien hade under kriget tydligt framträtt. Att beakta vore även, att flygmaterielen måste betraktas såsom förbrukningsmateriel i detta ords vidsträcktaste betydelse. Åtgången och förslitningen av flygmaterielen torde överstiga all annan krigsmateriels, och i detta avseende syntes vårt flygvapen vara att anse såsom sämre lottat än de flesta andra länders, beroende på vår terrängbeklädnads beskaffenhet samt på våra för flygning jämförelsevis ogynnsamma geografiska, klimatiska och meteorologiska förhållanden. Det vore därför oriktigt att beräkna, att en flygavdelning ständigt hade alla sina flygplan samtidigt tjänstbara, även om de vore nya och i övrigt lämpliga. Detta vore så långt ifrån fallet, att en reserv om 35—50 procent ansåges erforderlig.

I materielfrågan syntes införandet av flygplan för offensiva ändamål vara mest trängande. Krigets erfarenheter visade, hurusom utförandet av egen spaning samt förhindrandet av fiendens ofta framtvunge strid i luften. Lufteskadrars bombanfall mot orter eller anläggningar av militär betydelse, såsom fabriker, varv, förråd, järnvägsbroar eller dylikt, kunde ej helt förhindras utan möjlighet till strid i luften; luftstrider hade under krigets lopp blivit allt vanligare. Även måste flygvapnet givas möjlighet till utförande av bombanfall av ovan nämnda slag.

Om förhållandena tydligt ådagalagt, att i flygmateriellhänseende ingen improvisation vore möjlig vid ett krigsutbrott, så gällde detsamma i minst lika hög grad i fråga om personalen. För utbildning av en verkligt duglig fältflygare krävdes minst nio månader. Avgången på flygare i krig vore även större, än man förut beräknat, och antalet disponibla flygare måste därför väsentligen ökas; sammalunda vore förhållandet med spanarna.

En brist hos vårt flygväsende, som sträckte sina verkningar till hela armén, vore den, att tillförandet av flygare till flygvapnet förorsakade brist på officerare vid andra truppförband. Då, i enlighet med vad förut framhållits, flygarnas antal måste ökas, vore det givetvis av betydelse, att nämnda stora olägenhet avlägsnades. Flygarnas uppförande på egen stat vore därför en nödvändig åtgärd. I sammanhang därmed syntes också en revision av den flygande personalens avlöningsvillkor böra företagas, om möjligt i samband med ordnandet av frågan om liv- och olycksfallsersättning för denna personalkategori.

Slutligen ville de sakkunniga framhålla, att nuvarande förläggnings- och flygplats för flygkompaniet icke tillgodosåge de fordringar, som man ur utbildningssynpunkt måste ställa på densamma.

De nu framhållna bristerna hos vårt luftförsvar hade synts de sakkunniga nödvändiggöra vidtagandet av omfattande åtgärder till vårt luftförsvars stärkande.

Det av chefen för generalstaben avgivna förslaget till omorganisation av arméns flygväsen hade icke avsett en slutlig organisation av flygvapnet. Statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet hade även uti sitt förenämnda yttrande till statsrådsprotokollet den 28 april 1916 ifrågasatt, huruvida den lämpliga tidpunkten då vore inne att skrida till en definitiv organisation av flygvapnet. Förvisso befunne sig flygväsendet fortfarande i snabb utveckling, och ej obetydliga förändringar hade under krigets lopp, även under den allra senaste tiden, vidtagits inom de krigförande staternas flygvapen, såväl beträffande organisationen som materielens beskaffenhet. En omorganisation av vårt flygväsende borde därför för närvarande icke avse andra åtgärder än sådana, rörande vilkas nödvändighet och lämplighet, såväl i och för sig som med hänsyn till en fortsatt utveckling av flygväsendet, man ansåge sig vara fullt övertygad. I enlighet härmed borde den nu nödvändiga omorganisationen av flygvapnet bygga på och utveckla det bestående till en mera fristående ställning med bättre utvecklingsmöjligheter och gynnsammare utbildningsförhållanden. Organisationen borde utgå från krigets krav, möjliggöra en stor krigsberedskap och snabb mobilisering

samt underlätta uppsättandet av nya formationer vid krigstillfälle, allt efter då inträffande förhållanden. Åtminstone under sin närmaste utvecklingsperiod borde flygvapnet befrias från sådan utbildning, som med fördel kunde givas på annat håll, men utan att vare sig bindas till främmande trupp eller isoleras till att bliva ett obetydligt truppförband, som endast med svårighet kunde självständigt existera.

b. Grunder för
organisa-
tionen.

Genom de sakkunnigas försorg hade, grundat på mobiliseringsbehovet av personal, utarbetats ett förslag till flygtruppens ungefärliga sammansättning i fred. Nämnda förslag grundade sig på det av chefen för generalstaben i samråd med chefen för fortifikationen uppgjorda förslaget. Vissa ändringar hade dock vidtagits uti ifrågavarande förslag. Flygtruppens personal i fred hade sålunda, på grund av det större mobiliseringsbehovet, något utökats. En ökning hade även syntes nödvändig beträffande Fälttelegrafkårens parkkompani, som fortfarande syntes böra lämna för flygtruppen erforderligt parkmanskap, rid- och draghästar, varjämte med hänsyn till den ökade materielens redovisning, vård och förvaring tillkommit en särskild fortifikationskassör och förrådsförvaltare. I enlighet med chefens för generalstaben förenämnda förslag borde organisationen av flygtruppen ske genom nyuppsättning.

Med hänsyn till flygutbildningens rätta bedrivande syntes det nödvändigt att såsom chef för flygtruppförbandet och närmaste målsman för arméns flygvapen uppföra en regementsofficer. Till flygvapnets egen fördel och hjälp syntes flygtruppen tillsvidare böra bibehålla ett nära samband med Fälttelegrafkåren och sidoordnad med denna ingå i ett gemensamt truppförband under särskild chef. Ifrågavarande organisation krävde icke någon ökning av antalet regementsofficerare vid Fälttelegrafkåren. Denna skulle nämligen enligt plan erhålla två regementsofficerare, och flygtruppen måste i varje fall tilldelas en regementsofficer. En av dessa tre regementsofficerare skulle sålunda bliva chef för truppförbandet i dess helhet, under det att de båda andra erhöle chefskapet över var sin av telegraftruppen och flygtruppen.

En dylik organisation syntes särskilt under flygvapnets närmaste utvecklingsperiod vara fördelaktig för flygtruppen. Chefen för Fälttelegrafkåren hade uti ett den 31 december 1915 avgivet förslag framhållit de fördelar, som ur kostnads- och utbildningssynpunkt vore förenade med bibehållandet av ett nära samband mellan flygtrupp och fälttelegraftrupp. Vid vapnets organisation som en fullt självständig kår hade sålunda ansetts nödvändigt, att flygkåren erhöle egen regementsintendent och förrådsförvaltare samt en särskild underofficer i kassaförvalt-

ningen ävensom läkare och veterinär samt framför allt ett eget parkkompani med 1 kompanichef, 1 subalternofficer, 1 kompaniadjutant, 1 sergeant samt ett 80-tal manskap, därav större delen värnpliktiga. Organiserades däremot vapnet som en flygkår eller flygbataljon, vilken fortfarande skulle ansluta sig till fälttelegraftruppen, skulle förenämnda personal vara obehövlig, med undantag av erforderlig utökning av Fälttelegrafkårens parkkompani. Det för flygtruppförbandet avsedda kasernutrymmesbehovet kunde enligt detta alternativ minskas med lokal för kassaförvaltning, kompaniadjutantsbostad, lokaler för ett helt kompani med expedition, skollokaler o. s. v. samt med ett stort stall, ridhus m. m.

Beträffande flygtruppens plats inom härordningen hade chefen för Fälttelegrafkåren framhållit, att många skäl talade för ett fortsatt bibehållande av sambandet mellan en blivande flygtrupp och fälttelegraftruppen. Genom en dylik organisation skulle flygtruppen befrias från viss utbildning, exempelvis radiotelegrajtjänst, chaufförtjänst, signaltjänst och annan fackutbildning, vilken utbildning utan svårighet kunde bibringas vid fälttelegraftruppen. Ifrågasättas kunde även, om den lilla flygtruppen ens vid en dylik organisation borde betungas med vanlig rekrytutbildning. Även underofficersutbildningen syntes vid en självständig flygkår böra äga rum i samband med underofficersutbildningen vid Fälttelegrafkåren. Flygtruppförbandet borde ej heller betungas med utbildning i ridning och körning av det parkmanskap, som vid mobilisering skulle handhava flygvapnets rullande materiel. Fälttelegrafkårens parkkompani, vars utbildning redan förut tillgodosåge jämväl flygformationernas krav, kunde även framdeles bliva gemensamt för fälttelegraftruppen och flygtruppen. Om flygtruppen allt framgent inneslötas i samma förband som fälttelegraftruppen, skulle vidare flygformationer och flygskolor, såsom redan nu vore fallet, erhålla ett välbehövligt stöd, exempelvis med avseende på mathållning, förläggning, vakt och handräckning m. m., uti å vederbörliga orter förlagd fälttelegraftrupp.

Chefens för Fälttelegrafkåren uttalanden ansågo de sakkunniga äga giltighet vid den nu föreslagna omorganisationen. Skulle flygtruppen organiseras fullständigt fristående, syntes den böra göras avsevärt större, än vad av de sakkunniga föreslagits, samt förses med självständig förvaltning, civilmilitär personal, egen parkformation o. s. v. Flygvapnets natur kunde visserligen icke anses direkt påkalla samhörighet med ingenjörtrupperna. Sammalunda vore ock förhållandet med fälttelegrafväsendet. Flygväsendet och fälttelegrafväsendet hade det gemensamt, att de båda vore ledningens, högre kvarters och stabers organ samt att

båda vilade på en teknisk grund, som särskilt tryckte sin prägel på det i snabb utveckling varande flygväsendet. För båda funnes, som förut framhållits, en del gemensamma utbildningsgrenar. I vissa utländska arméer bildade fälttelegraf-, radiotelegraf-, ballong- och flygtrupp tillsammans ett särskilt truppslag under egen överinspektör, och hade nämnda organisation, där den införts, visat sig lämplig. Såsom en utveckling av den nuvarande organisationen i nämnda riktning syntes den föreslagna organisationen kunna betraktas. Någon ytterligare utveckling av densamma syntes dock ej böra ifrågakomma, förrän krigs- erfarenheterna givit vid handen, i vilken riktning utvecklingen av flygvapnet borde gå.

Uppsättandet av en särskild flygkår i enlighet med ovan angivna grunder måste, enligt de sakkunnigas mening, med nödvändighet hänföras till de lantförsvarsbehov, som, enligt vad krigets erfarenheter givit vid handen, borde i främsta rummet tillgodoses.

c) Flygtruppens förläggning.

I samband med uppsättandet av en särskild flygtrupp måste trupps förläggningsfråga lösas. Enligt nu gällande plan skulle flygmaskinskompaniet vid Fälttelegrafkåren, vilken i sin helhet skulle förläggas till Lilla Frösunda å Järvafältet, erhålla sin flygövningsplats å nämnda fält. De sakkunniga ansåge för närvarande icke tillräckligt vägande skäl föreligga för flygtruppens förläggande till annan plats än den för flygmaskinskompaniet nu bestämda övningsplatsen. Den flygövningsplats, som genom flygvapnets förläggande till Järvafältet skulle stå till flygvapnets förfogande, erbjöde, i högre grad än någon annan i hela landet, möjligheter till samövning mellan flygtrupp och annan trupp av skilda truppslag, vilket särskilt för flygspanarnas utbildning vore av synnerligen stor betydelse. Ifrågavarande flygövningsplats uppfyllde även det nödvändiga villkoret att medgiva övningar med vattenflygplan. En förläggning av flygtruppen till trakten av Stockholm vore även att förorda ur den synpunkten, att flygvapnet därigenom skulle komma i åtnjutande av de fördelar, som en förläggning till rikets största garnisonsstad och till landets militära och tekniska centrum medförde, ett förhållande av särskild vikt för flygvapnet, som i så väsentlig grad, i likhet med fälttelegraf- och ballongväsendet, vore ett hjälpvapen till övriga truppslag, kvarter och staber.

Vid bedömande av förläggningsfrågan ur kostnadssynpunkt vore att beakta, att staten redan ägde för de nödiga byggnadernas uppförande erforderlig mark. Närheten till fälttelegraftruppen vore ur utbildnings- synpunkt av stor betydelse och gemensamheten i vissa avseenden med

Fälttelegrafkåren gjorde en förläggning av flygtruppen med dess föreslagna organisation till närheten av nämnda kår till en mycket stor fördel.

Mot flygtruppens förläggning till trakten av Stockholm talade endast det jämförelsevis utsatta läget. Flygvapnet vore dock lätt och hastigt mobiliserat, och större delen av materielen, särskilt dess rullande del, kunde utan olägenhet redan i fred uppställas å annan lämplig plats längre in i landet.

För flygutbildning i fredstid ävensom för flygningar under krig vore det en tvingande nödvändighet att till förfogande inom landet hava ett tillräckligt stort antal flygplatser, å vilka flygplans start och landning kunde äga rum. Då emellertid denna fråga vore föremål för utredning inom fortifikationen, ansåge de sakkunniga sig ej böra närmare ingå på densamma utan endast framhålla nödvändigheten av dess snara lösning.

I enlighet med nu angivna grunder för flygvapnets organisation, hade de sakkunniga låtit uppgöra förslag till ungefärlig stat för flygvapnet. Enligt detta förslag skulle flygtruppen i fred bestå av kårstab och två flygkompanier samt hava följande fast anställda personal, nämligen

d) Förslag till
fredsorgan
isation.

Officerare:

- 1 major och chef,
- 2 kapten av första klassen,
- 2 kapten av andra klassen,
- 16 löjtnanter av första klassen och
- 15 löjtnanter av andra klassen.

Underofficerare:

- 3 fanjunkare,
- 6 sergeanter av första klassen,
- 6 sergeanter av andra klassen.

Manskap:

- 2 furirer av första klassen,
- 4 furirer av andra klassen,
- 12 korpraler,
- 16 vicekorpraler,
- 44 volontärer,
- 1 sjukvårdsfurir av andra klassen,

- 1 sjukvårdskorpral,
- 2 sjukvårdsvicekorpraler,
- 2 sjukvårdssoldater,
- 4 hantverksfurirer av första klassen,
- 8 hantverksfurirer av andra klassen,
- 14 hantverkskorpraler,
- 18 hantverkssvickorpraler,
- 1 gevärshantverkarvicekorpral och
- 1 gevärshantverkarsoldat.

Musikpersonal:

- 1 musikkorpral,
- 1 musikvicekorpral och
- 2 musikvolontärer.

Tygpersonal:

- 1 tygingenjör,
- 1 fortifikationskassör,
- 3 flygverkmästare av första klassen,
- 3 flygverkmästare av andra klassen,
- 2 flyghantverkare och
- 1 förrådsvaktmästare.

De sakkunniga beräknade följande arvoden för flygpersonal m. m., nämligen:

för kårchef, som personligen icke deltog i flygning,	kronor	500: —
flygarvode för kårchef	»	1,500: —
» » 4 kaptener à 1,500 kr.	»	6,000: —
» » 31 subalternofficerare à 1,500 kr.	»	46,500: —
» » 12 värnpliktiga à 1,500 kr.	»	18,000: —
arvode åt 20 mekaniker à 900 kr.	»	18,000: —
» » 3 lärare i teknik och taktik	»	1,500: —

Beträffande Fälttelegrafkårens parkkompani föresloge de sakkunniga i samband med flygvapnets omorganisation en ökning med: 1 löjtnant av andra klassen, 1 sergeant av andra klassen, 1 furir av första klassen, 4 korpraler, 4 vicekorpraler, 1 hovslagarvicekorpral och 7 volontärer. Därjämte skulle antalet stambästar vid kompaniet ökas med 12.

Den årliga uttagningen av värnpliktiga skulle för flygtruppen utgöra 192 man. Uttagningen av värnpliktiga till Fälttelegrafkårens parkkompani skulle ökas med 72 man.

I sammanhang härmed framhölle de sakkunniga, att då spanarna såsom hittills borde uttagas från övriga truppslag, officerskadern vid dessa borde något ökas. Avgivandet av förslag därutinnan syntes dock ligga utom området för de sakkunnigas uppdrag.

Med avseende å kostnaderna för uppsättandet av den särskilda flygtruppen hade de sakkunniga låtit uppgöra en ungefärlig beräkning. Denna grundade sig på nyss omförmälda förslag till stat samt på arméförvaltningens förutnämnda den 29 mars 1916 i ärendet avgivna utlåtande.

Enligt denna beräkning skulle engångskostnaderna uppgå till 6,822,800 kronor och de årliga kostnaderna, inbegripet ökningen av Fälttelegrafkårens parkkompani, till 1,273,950 kronor, sålunda fördelade:

e) Kostnaderna.

A. Engångskostnader.

1. Artilleribehov:

a)	Kulsprutor	kronor	500,000: —	
b)	Handeldvapen	»	67,500: —	
c)	Ammunition	»	712,300: —	1,279,800: —

2. Fortifikationsbehov:

a)	Mobiliseringsmateriel	kronor	4,300,000: —	
b)	Övningsmateriel	»	720,000: —	5,020,000: —

3. Intendenturbehov:

a)	Intendenturmateriel	kronor	500,000: —	
	(inberäknad Ing. 3:s parkkomp.)			
b)	Stambästar för Ing. 3:s parkkomp.	»	10,000: —	510,000: —

4. Sjukvårdsbehov:

a)	Sjukvårdsmateriel	kronor	9,500: —	
b)	Veterinärmateriel	»	3,500: —	13,000: —
Summa kronor				6,822,800: —

B. Årliga kostnader.

1. *Anslag under artilleridepartementets förvaltning.*

Ordinarie vapenanslaget	kronor	56,700: —
-------------------------------	--------	-----------

2. *Anslag under fortifikationsdepartementets förvaltning.*

a) Övningsmedel	kronor	211,400: —	
b) Flygtillägg m. m.	»	66,300: —	
c) Underhållsmedel	»	558,700: —	836,400: —

3. *Anslag under intendentsdepartementets förvaltning.*

a) Bränsle och lyse till underofficerare	}	55,000: —
b) Underhåll av manskap		
c) Underhåll av hästar		

4. *Anslag under sjukvårdsstyrelsens förvaltning.*

Sjuk- och veterinärvård	1,500: —
-------------------------------	----------

5. *Anslag under civila departementets förvaltning.*

a) Avlöningsanslaget	kronor	297,000: —	
b) Rekryteringsanslaget	»	2,250: —	
c) Anställnings- och avskedspremier	»	4,000: —	
d) Hyra, expenser m. m. vid trupp- förbanden	»	1,500: —	
e) Inkvarteringskostnader	»	16,600: —	
f) Ålderstillägg	»	3,000: —	324,350: —
Summa kronor			1,273,950: —

Uti engångskostnaderna inginge icke kostnaderna för uppförande av kasernetablissemang m. m. samt iordningställande av flygfält. Dessa kostnader beräknades av de sakkunniga till 2,046,000 kronor.

Organisationen avsåges att vara genomförd från och med år 1919.

f) Uttalande
angående
kavalleriets
spanings-
uppgift.

En omorganisation av vårt flygvapen, i enlighet med det uppgjorda förslaget, skulle, yttrade de sakkunniga, jämte flera andra stora fördelar medföra, att den egna spaningen underlättades. Då spaningen hittills huvudsakligen tillkommit kavalleriet, låge det nära till hands att antaga, att en minskning av vårt kavalleris styrka, motsvarande det tillskott, som flygvapnet tillförde armén genom spaningens underlättande, vore

möjlig. Då de sakkunniga funnit nämnda spörsmål i viss mån sammanhånga med det dem tilldelade uppdraget, hade de ansett sig böra undersöka, huruvida detta antagande vunne stöd av krigserfarenheterna.

Av till de sakkunnigas förfogande stående uppgifter från kriget hade framgått, att flygvapnet kunnat på ett utmärkt sätt lösa en mängd spaningsuppdrag, men samma uppgifter hade å andra sidan givit vid handen, att flygvapnet såsom spaningsorgan understundom mötts av oöverbärliga svårigheter. Under mörker, storm, dimma och snöfall hade flygspaningen icke kunnat fungera. Ej heller hade flygvapnet i allmänhet kunnat utspana vad som funnits inuti skogar och bebyggda orter. Att ständigt bibehålla den genom spaning vunna känningen med fienden hade ej heller för flygvapnet varit möjligt.

I enlighet med erfarenheterna från kriget kunde flygspaning således icke under alla förhållanden lämna tillfredsställande resultat. De tillfällen, då flygspaningen icke kunde fungera, måste dessutom i vårt land beräknas bliva icke så sällan förekommande och understundom av ganska lång varaktighet på grund av våra terrängbegränsningsförhållanden samt våra geografiska, klimatiska och meteorologiska förhållanden. Vi måste således, även efter tillkomsten av ett tidsenligt flygvapen, vara beredda på att vid vissa tillfällen utföra all spaning på samma sätt som före flygvapnets tillkomst. Spaningen komme vid nyssnämnda tillfällen att, till samma omfattning som före flygvapnets tillkomst, åligga kavalleriet, och detta truppslags styrka borde följaktligen bestämmas under hänsyn tagen härtill.

Flygvapnets tillkomst hade sålunda, att döma av hittills tillgängliga uppgifter från kriget, icke förtagit kavalleriet dess värde såsom spaningsorgan. Kavalleriet hade dessutom, såsom nogsam framginge av krigserfarenheterna, andra viktiga uppgifter att fylla.

Visserligen hade under ställningskriget utrymme helt naturligt i regel saknats för kavalleriets verksamhet i större omfattning. Men man hade dock bevitnat, huruledes detta truppslag, då det gällt att intill infanteriets ankomst hålla viktiga terränglinjer, genom seg uthållighetskamp ådagalagt sin mångsidiga användbarhet. Härtill komme, såsom förut framhållits, att det ingalunda kunde betraktas såsom alldeles givet, att ett krig inom vårt land finge samma stillastående karaktär — ehuru väl man givetvis måste vara beredd därpå — som det nu på kontinenten pågående. Slutligen torde böra erinras om de värnpliktigas vid det svenska kavalleriet jämförelsevis korta utbildning samt bristen hos oss på dresserade ridhästar, vilka förhållanden i hög grad försvårade och fördröjde reservformationers bildande.

Någon minskning av vårt kavalleri kunde därför icke med stöd av krigserfarenheterna av de sakkunniga förordas, vare sig i samband med flygvapnets utveckling eller i annat sammanhang. Även om krigserfarenheterna skulle efter fredsslutet föranleda en minskning av kavalleriet inom vissa av de krigförande makterna, kunde därför icke det svenska kavalleriet minskas, då detta kunde sägas redan hava undergått en relativ förminskning, i det att dess styrka ej på långt när kunnat följa infanteriets utveckling.

**Arméför-
valtningens
yttrande.**

I sitt över de sakkunnigas förslag avgivna yttrande har arméförvaltningen till en början framhållit, att ämbetsverket ansett sig böra begränsa sin granskning av förslaget till frågorna om den till uppförande å flygtruppens stat föreslagna personalens fördelning på olika löneklasser, om den avlöning samt den olycksfallsersättning, som borde tillkomma såväl personal vid flygtruppen som den för utbildning till flygare eller flygspanare eller för tjänstgöring i sistnämnda egenskap dit kommanderade personal, samt om beräkningen av de för de olika ändamålen uppkommande kostnaderna.

**Personalens
fördelning på
löneklasser.**

Beträffande personalens fördelning på löneklasser föresloge arméförvaltningen, att för tillgodoseendet av befodringsförhållandena följande ändringar måtte vidtagas i de sakkunnigas förslag beträffande proportionen mellan beställningarna i underofficers- och manskapsgraderna. I stället för 3 fanjunkare samt 6 sergeanter i vardera löneklassen för sergeanter borde upptagas 5 beställningar i en var av de tre löneklasserna. Vidare borde de 78 underbefäls- och volontärbeställningarna i stället fördelas sålunda, nämligen på 3 furirer av första klassen, 6 furirer av andra klassen, 10 korpraler, 9 vicekorpraler samt 50 volontärer. Enligt det vid arméförvaltningens yttrande fogade förslaget till stat borde motsvarande förändringar vidtagas beträffande hantverksbeställningsmännen.

**Avlöningsför-
hållandena.**

För chefen för flygtruppen hade, utöver vanliga avlöningsförmåner såsom major, föreslagits ett särskilt arvode av 500 kronor, att utgå för den händelse han icke deltog i flygning. Ehuru detta innebure en avvikelse från de allmänna grunderna för avlöning till personal, som allenast uppehölle den befattning, som motsvarade dess beställning, ansåge arméförvaltningen sig dock ej böra avstyrka förslaget i denna del, enär nämnde chef, även om flygkåren komme att ingå i Fälttelegrafkåren, i befodringshänseende komme att intaga en särställning i huvudsak liknande den, som innehades av kårcheferna vid trängen, vilka för närvarande redan åtnjöte särskilda chefsarvoden.

Enligt statförslaget hade avlöningen till en tygingenjör upptagits allenast såsom lön med 6,000 kronor med rätt för tjänstens innehavare att därutöver komma i åtnjutande av två ålderstillägg, vardera å 1,000 kronor. Därmed torde hava avsetts att genom relativt hög begynnelseavlöning möjliggöra beställningens besättande med fullt kompetent person. Då emellertid ifrågavarande beställning borde avlönas efter vanliga militära avlöningsprinciper, kunde arméförvaltningen icke tillstyrka förslaget i nu förevarande avseende. Arméförvaltningen hemställde, att avlöningen för den föreslagna tygingenjören i stället måtte bestämmas antingen såsom för major med lön 4,000 kronor, dagavlöning 1,825 kronor och inkvarterings- och servisbidrag 1,000 kronor, med rätt till ålderstillägg för beställningshavaren enligt de sakkunnigas hemställan, eller i enlighet med vad som uti innevarande års statsverksproposition föreslagits ifråga om de å staten för artilleriets fabriker och tygstater uppförda tyg- och fabriksingenjörerna. I sistnämnda fall borde för beställningen i staten upptagas lön 3,400 kronor samt dagavlöning efter 4 kronor med 1,460 kronor jämte rätt för innehavaren att komma i åtnjutande av tre ålderstillägg å 500 kronor. Därjämte borde inkvarterings- och servisbidrag med för kapten stadgat belopp eller 500 kronor tillkomma beställningens innehavare.

I statförslaget hade för flyghantverkare lönen upptagits allenast till belopp av 780 kronor eller motsvarande den för sergeant av andra klassen bestämda. Då emellertid övriga hantverkare vid armén vore likställda med sergeanter av första klassen, syntes så även böra vara fallet med ifrågavarande beställningshavare.

I statförslaget hade icke angivits, att förmån av ålderstillägg skulle tillkomma flygverkmästare och flyghantverkare. Då sådana beställningshavare syntes böra vara likställda med övriga motsvarande befattningshavare, borde denna förmån angivas i staten.

Då de sakkunnigas förslag om flygtruppens organisation och särskilt bestämmelserna om avlönings- med flera förmåner åt den del av personalen, som vore avsedd att deltaga i flygning, ävensom kostnadsberäkningarna icke syntes arméförvaltningen vara tillräckligt fullständiga, för att ämbetsverket skulle kunna avgiva något utlåtande om, huru nämnda förmåner lämpligen borde avvägas, hade arméförvaltningen under hand lämnat chefen för Fälttelegrafkåren tillfälle att inkomma med en i samråd med arméförvaltningen utarbetad närmare utredning i nämnda hänseenden. Av nämnda utredning framginge bland annat, att officerspersonalen vid flygtruppen vore avsedd att rekryteras därigenom, att officerare på stat eller i reserv vid andra truppförband skulle transporteras till beställning på flygtruppens stat för att efter vissa år återgå till andra truppförband, ävensom att det av de sakkunniga föreslagna

anställandet av 12 frivilliga värnpliktiga såsom flygmaskinsförare, vid brist på sådana värnpliktiga, vore ämnat att ersättas genom att i stället på kortare tid efter frivilligt åtagande inbeordra officerare i reserv.

I sammanhang med att arméförvaltningen behandlat de sakkunnigas förslag och den nämnda utredningen i ämnet, hade arméförvaltningen även tagit hänsyn till det uppdrag, Kungl. Maj:t den 21 juni 1916 lämnat ämbetsverkets fortifikations- och civila departement att avgiva yttrande över ett av riksdagen i punkt 42 av dess skrivelse den 13 i samma månad angående regleringen av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel gjort uttalande rörande den förmån av s. k. flygtillägg, vilken på grund av nådiga brev den 21 november 1914 och den 11 juni 1915 nu tillkomme flygpersonalen vid armén. I nämnda skrivelse hade nämligen riksdagen anført, att det enligt riksdagens mening kunde ifrågasättas, huruvida flygtillägg vore den rätta formen för den tilläggsförmån, man velat bereda, eller om icke, åtminstone alternativt, tillförsäkrande av ersättningsbelopp i händelse av olycksfall i stället borde förekomma. Riksdagen hade också funnit det möjligt, att de belopp, vartill flygtilläggen blivit bestämda, kunde tåla någon jämkning.

Enligt de motiv, som legat till grund för införandet av det nuvarande flygtillägget, hade detsamma till viss del varit avsett att utgöra en löneförmån åt flygpersonalen och sålunda en ersättning för dess särregna tjänstgöring och för anskaffande och underhåll av särskilda flygkläder m. m. I övrigt hade tillkomsten av flygtillägget betingats av de stora olycksfallsrisker, flygtjänsten medförde för personalen. Densamma torde följaktligen hava ansetts böra tilldelas ett särskilt bidrag för täckande av kostnaderna för olycksfallsförsäkring.

I överensstämmelse med riksdagens berörda yttrande hade de sakkunniga uttalat, att all arméns flygpersonal syntes utöver de särskilda löneförmåner, som borde tillkomma densamma, böra tillförsäkras olycksfallsersättning genom statens försorg. Häri ansåge sig arméförvaltningen böra instämma, enär en säker rekrytering av flygpersonalen icke syntes kunna påräknas, om icke densamma, för egen del och, i händelse av inträffat dödsfall, för efterlevande, bleve tillförsäkrad ersättningar att möta följderna av inträffat olycksfall vid flygning.

Med hänsyn till de grunder, vilka arméförvaltningen komme att föreslå för olycksfallsersättningarna, hade arméförvaltningen ansett sig böra enligt riksdagens uttalande taga under övervägande, dels huruvida de genom de nuvarande flygtilläggen flygpersonalen tillerkända tilläggsförmånerna över huvud taget borde bibehållas, dels ock i vad mån densamma, såsom de sakkunniga föreslagit, för den fast anställda flygper-

sonalen och såsom flygmaskinsförare frivilligt tjänstgörande värnpliktiga borde utbytas mot andra förmåner.

I det stora hela hade arméförvaltningen därvid kommit till den uppfattningen, att, oberoende av de ifrågasatta olycksfallsersättningarna, några nedsättningar i de kontanta tilläggsförmåner, som utöver gällande bestämmelser om tillfällig avlönings utgående i vissa fall redan nu tillkomme flygpersonalen, icke kunde ske, om flygvapnet skulle kunna erhålla den omfattning och organisation, som de sakkunniga funnit vara oundgängligen behövlig.

I fråga om de såsom flygelever från andra truppförband för utbildning kommenderade officerare på stat eller i reserv ävensom de värnpliktiga, som anmälde sig till sådan utbildning, hade arméförvaltningen dock ansett sig kunna föreslå flygtilläggets fullständiga bortfallande, under förutsättning att kronan under utbildningstiden hölle flygeleverna med behövligen flygkläder.

För övrig flygpersonal ville arméförvaltningen, i huvudsaklig anslutning till vad som anförts i chefens för Fälttelegrafkåren förut omnämnda utredning, föreslå flygtilläggets ersättande i viss mån med andra förmåner.

De särskilda tilläggsförmånerna borde enligt arméförvaltningens uppfattning utgå jämlikt följande för olika personalgrupper upprättade förslag:

I. Flygmaskinsförare.

a) *Officer på stat eller i reserv, som, efter vunnit internationellt flygcertifikat, erhöle transport till beställning på stat vid flygtruppen:*

1) Ekiperingshjälp till belopp av 400 kronor för flygkläders anskaffning vid tillträde av beställning på stat;

2) Arvode, avsett att utgöra en tilläggsförmån för flygtjänstens särskilda natur, för underhåll av flygkläder m. m. enligt de sakkunnigas förslag till stat efter ett belopp av 1,500 kronor för år;

3) Flygpremie, avsedd att innebära en sporre till personalen att företaga längre flygningar, att utgå till sådana flygmaskinsförare, vilka fullgjort fordringarna för tjänst såsom fältflygare, med 8 kronor för flygtimme, dock högst med 160 kronor för en och samma kalendermånad, samt till annan flygmaskinsförare med 5 kronor för flygtimme, dock högst med 100 kronor för en och samma kalendermånad.

Utöver dessa förmåner, av vilka arvoden borde uppföras på flygtruppens stat, men de övriga beräknas under flygtruppens övningsanslag, ansåge arméförvaltningen det böra ytterligare ifrågasättas, att, i likhet med vad som gällde beträffande officerare, som för passagesystemets

tillämpning vid generalstaben transporterades till eller från staben, riksdagens medgivande inhämtades därtill, att officer, som toge transport till flygtruppen eller efter anställning därstädes åter transporterades till annat truppförband, måtte för i anledning härav företagen flyttning från en förläggningssort till en annan tillerkännas *flyttningshjälp* från därför avsett anslag, ehuru transporten skedde frivilligt och enligt ansökan.

b) *Officer i reserven, som efter erhållet flygcertifikat inbeordrades till flygtruppen under tid, då brist uppstått i antalet värnpliktiga:*

1) Tillfällig avlöning enligt avlöningsreglementet för resor mellan hemvistet och tjänstgöringsorten, vid kommenderingens början och avslutande;

2) Flygkläder in natura på statens bekostnad;

3) Lön och dagavlöning liksom vid trupptjänstgöring enligt reservbefälsförordningen. Då för sådant ändamål inga medel torde kunna göras tillgängliga, med mindre de särskilt beräknades, borde erforderligt belopp för t. ex. 3 löner och dagavlöningar upptagas i flygtruppens stat;

4) Arvode, lika med officer på flygtruppens stat;

5) Flygpremie ävenledes lika med officer på flygtruppens stat.

Beträffande inkallande till tjänstgöring såsom flygmaskinsförare av officer i reserven borde stadgas, att sådant endast finge ske, i den mån de i staten enligt punkt 3 beräknade medlen därtill lämnade tillgång eller vakans förefunnes i någon av de i flygtruppens stat uppförda beställningarna. Under sistnämnda förutsättning borde vidare gälla, att ovannämnda lön, dagavlöning och arvode till sålunda inbeordrad officer i reserven skulle bestridas av genom vakans på staten besparade avlöningsmedel.

c) *Värnpliktiga, som erhållit flygcertifikat:*

1) Flygkläder in natura på statens bekostnad;

2) Arvode och 3) flygpremier, lika med officer på flygtruppens stat, att utöver dem enligt värnpliktslagen tillkommande avlönings- med flera förmåner bestridas från de för nämnda båda ändamål under respektive flygtruppens stat och övningsanslaget beräknade medlen.

För all den under b) och c) angivna personal, som icke genom flygtruppens försorg erhållit den utbildning, som erfordrades för erhållande av det internationella flygcertifikatet, utan skaffat sig sådan utbildning på egen bekostnad, borde slutligen tillkomma en särskild ersättning härför (*utbildningspremie*) med 1,000 kronor, för vilket ändamål särskilda medel borde beräknas under övningsanslaget. Lägre ersättning än nämnda premiebelopp kunde ej ifrågasättas, enär statens kostnader för en flygmaskinsförares utbildning väsentligt överstege samma belopp.

II. Elever, som vid flygtruppen utbildades till flygmaskinsförare.**a) Officer på stat:**

1) Flygkläder in natura på statens bekostnad;
2) Tillfällig avlöning enligt fredsavlöningsreglementet för resor till och från utbildningsorten samt under utbildningstiden i de fall, då utbildningen skedde å annan ort än vederbörande elevs förläggningssort. Kostnaderna för nämnda förmån borde beräknas under flygtruppens övningsanslag.

b) Officer i reserven:

1) Tillfällig avlöning enligt avlöningsreglementet för resor mellan hemvistet och utbildningsorten vid kommenderingens början och slut;
2) Flygkläder in natura på statens bekostnad;
3) Lön och dagavlöning liksom vid trupptjänstgöring enligt reservbefälsförordningen, dock endast i de fall, då sådana förmåner enligt vad under I b) sagts, kunde beredas från besparingar å de medel, som i staten beräknats för såsom flygmaskinsförare förordnade reservofficerare eller genom officers i reserven förordnande i vakans på flygtruppens stat.

c) Värnpliktiga.

Ingen annan förmån än den, som utginge för vanlig värnplikts-tjänstgöring, dock att kronan jämväl borde tillhandahålla flygkläder in natura.

III. Flygspanare.

Allenast officer på stat beräknades ifrågakomma till kommendering för utbildning eller tjänstgöring såsom spanare.

Förmånerna för sådan officer borde vara:

1) Flygkläder in natura på statens bekostnad;
2) Tillfällig avlöning enligt fredsavlöningsreglementet för resor till och från utbildnings- eller tjänstgöringsort samt under utbildning eller tjänstgöring, i de fall då utbildningen eller tjänstgöringen skulle ske utom vederbörandes förläggningssort;
3) Spanararvode med 8 kronor för varje flygdag under den tid utbildning eller tjänstgöring påginge.

Kostnaderna för nämnda tillfälliga avlöning och spanararvode borde beräknas under flygtruppens övningsanslag.

IV. Flygmekaniker.

Arméförvaltningen instämde i de sakkunnigas förslag, att i staten för flygtruppen borde för 20 av de för densamma avsedda hantverksbeställningsmännen beräknas särskilda arvoden.

Då nämnda beställningsmän komme att deltaga i flygningar endast för avprovning av maskiner och sålunda i begränsad omfattning, hade arméförvaltningen emellertid funnit sig böra ifrågasätta, att arvodesbeloppen beräknades endast efter 2 kronor för dag, eller alltså till 730 kronor för år, i stället för det av de sakkunniga upptagna belopp av 900 kronor.

Olycksfalls-
ersättning.

Såsom redan framhållits, ansåge arméförvaltningen nödvändigt, att all flygpersonal, förutom de avlöningsförmåner arméförvaltningen föreslagit borde fastställas för de särskilda personalkategorierna, tillförsäkrades viss gottgörelse, i händelse personalen vid utövande av sin riskfyllda tjänst drabbades av olycksfall. Denna gottgörelse ansåge arméförvaltningen böra omfatta följande förmåner, nämligen

dels vid i anledning av olycksfall uppkommet behov av sjukhusvistelse viss *kontant sjukhjälp* att utgå såsom bidrag till sådana kostnader för den skadades underhåll på sjukvårdsinrättning samt för läkarvård jämte läkemedel och andra till arbetsförmågans höjande nödiga hjälpmedel, vilka icke enligt eljest gällande bestämmelser kostnadsfritt tillhandahölles den skadade,

dels vid sådant olycksfall i tjänsten, då den skadade blivit för framtiden oförmögen till militär tjänstgöring och, om han vore anställd på aktiv stat, enligt gällande bestämmelser bleve skyldig avgå från tjänsten, viss *särskild årlig livränta*,

dels ock, i de fall då olycksfallet medförde döden, särskilt bestämd *begravningshjälp* samt *årliga livräntor* till den avlidnes *efterlevande*.

De av arméförvaltningen sålunda ifrågasatta ersättningarna hade ämbetsverket funnit lämpligen böra bestämmas på sådant sätt, att alla flygmaskinsförare vid arméns flygtrupp och all dit för utbildning till sådan befattning eller såsom spanare kommenderad personal bleve likställda i avseende å de utgående förmånerna, oberoende om personalen vore fast anställd vid armén eller om den fullgjorde sin värnplikt och, vad fast anställd personal anginge, jämväl utan hänsyn till den olika tjänstegrad, den kunde innehava.

Arméförvaltningen förutsatte emellertid, att vid uttagande av värnpliktiga till utbildning eller tjänstgöring såsom flygmaskinsförare, därest särskilda skäl till undantag icke föreläge, endast skulle ifrågakomma ogifta.

De till det fast anställda manskapet hörande flygmekaniker, för vilka, enligt vad förut sagts, beräknats särskilda årsarvoden för skyldigheten att i vissa fall deltaga i flygning för avprovning av maskiner,

borde däremot i fråga om olycksfallsersättningens belopp hänföras till en grupp för sig, för vilken förmånerna kunde sättas förhållandevis lägre än för den övriga, förut omnämnda personalen. Att så kunde ske, finge anses grundat på såväl olikheten i mekanikernas sociala ställning i jämförelse med flygmaskinsförarnas och flygspanarnas, som därpå, att de förstnämndas deltagande i flygning endast torde komma att sättas i fråga i begränsad omfattning.

I överensstämmelse med dessa grundsatser föresloge arméförvaltningen, som särskilt funne sig böra framhålla, att förmånerna i fråga givetvis icke finge bestämmas alltför obetydliga, om arméns behov av flygpersonal skulle kunna säkerställas, följande grunder för olycksfallsersättningen.

A. Flygmaskinsförare, flygelever och flygspanare.

I. Sjukhjälp.

Till en var genom olycksfall under flygstjänstgöring i någon av nämnda egenskaper skadad person borde utbetalas sjukhjälp med 10 kronor för varje dag, den skadade i anledning av olycksfallet vårdades å staten eller kommun tillhörigt sjukhus eller å enskild sjukvårdsinrättning, som kunde vara likställd med dylikt sjukhus.

Rätt till sjukhjälp borde icke i något fall medföra minskning i sådan förmån av fri sjukvård, vartill den skadade enligt eljest gällande bestämmelser kunde vara berättigad, eller beträffande den förmån att under sjukdom få bibehålla dagavlöning eller annan avlöningsförmån, som författningsenligt kunde vara medgiven.

II. Särskild årlig livränta till personal, som genom iråkat olycksfall vore för framtiden oförmögen till krigstjänst.

Livränta borde utom för visst, i det följande nämnt fall tillkomma en var av ifrågavarande personal, som av under I nämnd orsak, enligt behörigt läkarintyg, blivit för framtiden oförmögen till militär tjänstgöring och, om han varit fast anställd, blivit skyldig avgå från tjänsten.

Livräntan borde, med iakttagande av i det följande för vissa fall stadgade avdrag, i varje fall utgå med ett årligt belopp, som motsvarade den pension och fyllnadspension, som vid avgång efter uppnådd pensionsålder enligt gällande pensionsbestämmelser tillkomme major, eller sålunda, enligt vad nu vore stadgat, med 3,200 kronor.

Livräntan borde utgå från och med månaden näst efter den, i vilken fast anställd personal erhållit avsked eller, vad värnpliktig beträff-

fade, i vilken han på grund av läkares intyg förklarats till vidare krigstjänst oförmögen.

Skulle någon, som enligt förenämnda bestämmelser vore berättigad till livränta, redan enligt gällande pensioneringsgrunder på grund av olycksfallet vara berättigad till pension och fyllnadspension till högre belopp än livräntan, borde den senare i sin helhet innehållas.

Skulle den skadade, såsom officer på stat, vara, oberoende av förut nämnda bestämmelser, på grund av olycksfallet berättigad att enligt gällande pensionsbestämmelser åtnjuta pension och fyllnadspension till belopp, motsvarande hela beloppet av förut åtnjuten lön, borde vid livräntans utbetalning avdrag ske för pensionsbelopp.

Skulle den skadade däremot vara värnpliktig, borde livräntan utgå med hela sitt belopp, men under det villkor, att den livränta, vartill den skadade enligt gällande förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, kunde vara berättigad, samtidigt icke finge åtnjutas.

III. Begravningshjälp.

I varje fall, då olycksfall medfört döden, borde utgå begravningshjälp med ett belopp av 300 kronor, dock under villkor att samtidigt med denna förmån icke finge utgå sådan begravningshjälp, varom förmålades i förut nämnda förordning angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

IV. Livräntor till efterlevande.

Skulle olycksfall, varom här vore fråga, hava medfört döden, borde livräntor från dödsfallet tillkomma den avlidnes änka till belopp av 1,500 kronor, så länge hon levde ogift, samt varje den avlidnes minderåriga barn med 300 kronor, till dess barnet fyllt 21 år eller ingått äktenskap.

Vid utbetalning av nämnda livräntor borde i varje fall göras avdrag för pension eller pupilltillägg, som enligt gällande pensionsbestämmelser borde vara tillerkända änka eller barn efter delägare i arméns änke- och pupillkassa.

Jämte nu föreslagna livräntor borde till änka eller barn efter värnpliktig dylika livräntor icke utgå enligt bestämmelserna i förordningen angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

V. Sättet för gäldandet av olycksfallsersättning åt flygmaskinsförare, flygelever och flygspanare.

I fråga om sättet för gäldandet av de ersättningsbelopp, som kunde uppstå vid tillämpandet av de under avdelningarna I—IV angivna grunder, kunde enligt arméförvaltningens mening endast ifrågakomma en av de två möjligheterna, antingen att statsverket genom erläggande av försäkringsavgifter till riks-försäkringsanstalten eller enskild försäkringsinrättning försäkrade ifrågavarande flygpersonal för skador till följd av olycksfall i flygtjänsten, med rätt för personalen att på grund av försäkringen utbekomma de föreslagna ersättningarna, eller att dylika ersättningar vid inträffande olycksfall omedelbart utbetalades av statsmedel. I förra fallet syntes för försäkringsavgifternas bestridande böra i riksstaten uppföras ett för varje år i huvudsak konstant utgående belopp. Om dettas storlek kunde arméförvaltningen emellertid icke avgiva något yttrande, enär för försäkringsavgifternas beräknande erforderlig sakkunskap icke stode ämbetsverket till buds. Arméförvaltningen antog emellertid, att, därest föreliggande fråga ansåges böra lösas på angivet sätt, yttrande från riks-försäkringsanstalten komme att infordras.

Skulle det däremot finnas lämpligare, att ifrågavarande ersättningsbelopp, utan att flygpersonalen försäkrades, omedelbart bestriddes av statsmedel, hemställde arméförvaltningen, att ett särskilt förslagsanslag för ändamålet äskades under fjärde huvudtiteln. Detta anslag, från vilket utgifterna åtminstone till en början komme att bli i hög grad växlande, allt efter antalet inträffande olycksfall, syntes emellertid från början av flygtruppens organiserande och innan några betydligare belopp för livräntors bestridande därifrån kunde ifrågakomma, kunna upptagas till ett belopp av exempelvis 10,000 kronor.

B. Flygmekaniker.

Skulle å flygtruppens stat anställd hantverksbeställningsman av manskapet under flygning, vari han beordrats deltaga, drabbas av olycksfall, borde i anledning av detsamma till sådan beställningsman eller, vid dödsfall, till hans efterlevande utgå ersättning enligt de grunder, som stadgades i förordningen angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. Häri syntes, med hänsyn till förut anförda skäl och för uppbringande av olycksfallsersättningen för ifrågavarande personal till belopp, som kunde anses skäliga, icke behöva ifrågasättas annan ändring, än att de i förordningen bestämda beloppen

för sjukpenning och livränta till den skadade eller, vid dödsfall, begravningshjälp och livräntor till efterlevande i varje fall borde utgå med dubbla värdet.

Härav betingade ökade utgifter syntes i likhet med övrig ersättning, som enligt nämnda förordning tillkomme volontär vid hären, kunna utgå från beväringsskaps invalid- och pensionsfond.

Kostnadsbe-
räkningarna.

På grund av de särskilda förändringar arméförvaltningen föreslagit beträffande flygtruppens stat borde den i staten upptagna årskostnaden beräknas till 289,936 kronor 95 öre, eller 2,647 kronor 50 öre högre, än de sakkunnigas förslag utvisade.

Den av de sakkunniga verkställda beräkningen av anslaget till ålderstillägg borde med hänsyn till de föreslagna ändringarna i staten beräknas till 3,500 kronor.

För beräkning av flygtruppens årliga övningskostnader ansåge arméförvaltningen, att de grunder kunde i huvudsak följas, vilka tillämpats i chefens för Fälttelegrafkåren utredning. Till de däri upptagna beloppen (54,000 kronor + 11,820 kronor) borde emellertid läggas dels kostnaden för beredande av dagtraktamente åt de för utbildning till flygmaskinsförare inbeordrade officerare på stat eller i reserv, dels kostnaden för rese- och traktamentsersättning för resor till och från tjänstgöringsort åt officerare (på stat eller i reserv), kommenderade till flygutbildning, eller officerare i reserv, kommenderade till tjänstgöring såsom flygmaskinsförare i stället för värnpliktiga, ävensom åt officerare, kommenderade till utbildning eller tjänstgöring såsom spanare. Förstnämnda kostnad syntes, under antagande att årligen 6 elever komme att undergå utbildning i förslagsvis två månader, böra beräknas till 1,320 kronor. Kostnaden för sistnämnda ändamål borde åter med hänsyn till uppgifterna i chefens för Fälttelegrafkåren utredning beräknas till 1,950 kronor. Sammanlagda kostnaden för här ifrågakörande ändamål borde alltså upptagas till $(54,000 + 11,820 + 1,320 + 1,950) = 69,090$ kronor eller i jämnt tal 69,100 kronor.

Något särskilt belopp syntes icke behöva beräknas för tilldelande av flyttningshjälp åt officerare vid transport till eller från flygtruppen. Då det för sådant ändamål avsedda anslaget vore av förslagsanslags natur, syntes detsamma icke behöva höjas allenast av här nämnd anledning.

I chefens för Fälttelegrafkåren utredning hade framhållits, att bland intendentsdepartementets engångskostnader borde upptagas 15,000 kronor för första anskaffning av 60 omgångar flygkläder och under samma

departements årliga kostnader 4,400 kronor för underhåll av flygkläder. Mot de sålunda uppgjorda beräkningarna hade arméförvaltningen intet att erinra. Då det emellertid enligt arméförvaltningens uppfattning måste vara riktigare, att upphandlingen och vården av flygkläderna skedde i samma ordning som beträffande flygmaskinsmaterielen, hemställde arméförvaltningen, att nämnda engångs- och underhållskostnader upptoges bland övriga kostnader för nämnda till fortifikationsdepartementets förvaltningsområde hörande materiel.

Såsom förut nämnts, framhöll jag uti mitt till statsrådsprotokollet den 28 april 1916 avgivna yttrande, att med hänsyn till den snabba utveckling, som flygvapnet under de sistförflutna åren undergått, och i betraktande av den synnerligen stora betydelse, som numera måste tillmätas detsamma, en omorganisation av vår armés flygvapen i den riktning, chefen för generalstaben då föreslagit, vore icke blott önskvärd utan jämväl av behovet påkallad. Under den tid, som därefter förflutit, har flygvapnets betydelse för krigföringen än ytterligare fastslagits, på samma gång som dess krigsorganisation inom de olika krigförande arméerna vunnit ökad stadga och utveckling. Visserligen torde, såsom de sakkunniga jämväl framhållit, flygvapnet ännu befinna sig i så kraftigt framåtskridande, att tidpunkten ännu icke kan anses vara inne att definitivt fastslå dess framtida fredsorganisation. Men å andra sidan skulle det just med hänsyn till denna kraftiga utveckling innebära en allvarlig fara för vårt försvarsväsendes effektivitet, om man längre uppsköte vidtagandet av sådana åtgärder, som, utan att lägga hinder i vägen för en fortsatt utveckling, kunna anses nödiga för att bringa flygvapnet inom vår armé upp till en styrka och användbarhet, som erfordras, för att det må kunna tillfredsställande lösa de mångahanda uppgifter, vilka i händelse av krig måste av härens ledning påläggas detsamma. I likhet med de sakkunniga anser även jag, att den nu nödvändiga omorganisationen av flygvapnet bör avse att giva det redan befintliga en mera fristående ställning med bättre utvecklingsmöjligheter och gynnsammare utbildningsförhållanden.

Det av de sakkunniga framlagda förslaget till omorganisation av arméns flygvapen vilar i huvudsak på samma grunder som det av chefen för generalstaben i samråd med chefen för fortifikationen den 10 januari 1916 avgivna förslaget. De väsentliga skiljaktigheterna bestå dels däri, att de sakkunniga förordat bibehållandet tillsvidare av en viss samhörighet med Fältelegrafkåren, medan chefen för generalstaben föreslagit, att flygvapnet skulle bilda ett fristående, direkt under chefen för fortifikationen lydande förband, dels däri, att de sakkunniga på grund av erfaren-

Departements-
chefen.

heterna från kriget funnit nödvändigt att något öka vapnets styrka beträffande såväl personal som materiel utöver vad chefen för generalstaben föreslagit.

Ehuru jag hyser den principiella uppfattningen, att flygvapnet bör för framtiden avskiljas från Fälttelegrafkåren, möjligen även från ingenjörtrupperna, synes mig dock något mera framträdande behov härav icke för närvarande föreligga. Vid sådant förhållande och då, såsom de sakkunniga framhållit, vissa bestämda fördelar, ej minst ur ekonomisk synpunkt, stå att vinna genom att tillsvidare bibehålla samhörigheten med Fälttelegrafkåren, anser jag, att arméns flygvapen för vinnande av erforderligt stöd under den närmaste utvecklingsperioden för närvarande bör organiseras såsom en under chefen för nämnda kår lydande flygbataljon.

De sakkunnigas förslag att giva flygtruppen en något större styrka, än chefen för generalstaben föreslagit, ävensom att öka personalen vid Fälttelegrafkårens parkkompani, finner jag väl motiverat av senaste erfarenheter från kriget, och har jag icke något att erinra mot de grunder, efter vilka ökningen beräknats. Med hänsyn till flygvapnets utpräglat tekniska natur torde det icke kunna undvikas, att dess personal i avsevärt större utsträckning än vid flertalet andra truppslag måste utgöras av fast anställda. Jag finner mig därför böra tillstyrka den av de sakkunniga föreslagna sammansättningen av flygbataljonens stat, med iakttagande av de utav arméförvaltningen förordade jämkningarna, ävensom den föreslagna ökningen av Fälttelegrafkårens parkkompani.

Såväl chefen för generalstaben som de sakkunniga hava föreslagit, att flygtruppen skulle organiseras genom nyuppsättning. I den mån detta skulle innebära ett bibehållande vid fortifikationen och Fälttelegrafkåren av de beställningar, varmed dessas stater enligt 1914 års härordning ökats för tillgodoseende av flygväsendets behov, kan jag emellertid icke biträda förslaget. Visserligen skulle fortifikationen och Fälttelegrafkåren därigenom tillföras en välbehövlig kaderförstärkning, men å andra sidan torde icke skäl föreligga att i detta sammanhang vidtaga någon ändring av de beräkningar, som legat till grund för 1914 års härordningsbeslut. Därest flygvapnet varder på föreslaget sätt omorganiserat, torde alltså de å fortifikationens stat enligt genomförd härordning upptagna beställningarna böra minskas med 1 kapten av första klassen, 1 löjtnant av första klassen, 1 löjtnant av andra klassen, 1 underlöjtnant (fänrik), 1 fanjunkare, 1 sergeant av andra klassen och 3 tyghantverkare samt de å Fälttelegrafkårens stat enligt genomförd härordning uppförda beställningarna med 10 volontärer, 1 sjukvårdsvice-

korpral, 1 hantverksfurir av första klassen, 1 hantverksfurir av andra klassen, 2 hantverkskorpraler och 4 hantverksvicekorpraler. Å andra sidan böra, med anledning av ökningen av personalen vid Fälttelegrafkårens parkkompani, å fortifikationens stat tillkomma 1 löjtnant av andra klassen och 1 sergeant av andra klassen samt å Fälttelegrafkårens stat 1 furir av första klassen, 4 korpraler, 4 vicekorpraler, 1 hovslagarvicekorpral och 7 volontärer.

Beträffande den å flygbataljonens stat uppförda personalens ordinarie avlöningsförmåner finner jag mig böra tillstyrka vad arméförvaltningen därutinnan föreslagit. Till tygingenjören torde böra utgå enahanda avlöningsförmåner, som uti årets statsverksproposition föreslagits för de å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter uppförda tyg- och fabriksingenjörerna.

Enligt för närvarande gällande bestämmelser utgår under vissa villkor till flygpersonalen ett särskilt s. k. flygtillägg. Detta utgör för flygmaskinsförare 10 kronor för dag, för spaningsofficer 8 kronor för dag och för mekaniker 3 kronor för dag. Såsom förut nämnts, har riksdagen ifrågasatt, dels huruvida flygtillägg vore den rätta formen för den tilläggsförmån, man velat bereda, eller om icke, åtminstone alternativt, tillförsäkrande av ersättningsbelopp i händelse av olycksfall borde förekomma, dels huruvida icke de belopp, vartill flygtilläggen blivit bestämda, kunde tåla någon jämkning.

Med anledning härav och i anslutning till vad de sakkunniga där- om uti sitt yttrande anfört, har nu arméförvaltningen föreslagit, att särskilda flygarvoden tilldelas flygmaskinsförare (även värnpliktiga), som erhållit flygcertifikat, med 1,500 kronor och flygmekaniker med 730 kronor. Dessa arvoden skulle uppföras å truppförbandets stat. Vidare har arméförvaltningen hemställt, att flygmaskinsförare skulle under vissa villkor erhålla flygpremier intill ett belopp av högst 160, respektive 100 kronor för en och samma kalendermånad samt, så vitt de vore officerare på flygtruppens stat, ekiperingshjälp med 400 kronor men eljest flygkläder in natura. I vissa fall skulle även utgå en särskild utbildningspremie om 1,000 kronor. Flygelever skulle av här ifrågavarande förmåner endast erhålla flygkläder in natura. Sådana skulle jämväl tillhandahållas flygspanare, vilka därjämte skulle äga uppbära ett särskilt spanararvode om 8 kronor för varje flygdag under den tid utbildning eller tjänstgöring påginge. Såväl flygpremier som utbildningspremier, spanararvoden och kostnader för flygkläder skulle utgå från flygbataljonens övnings- och underhållsanslag. Slutligen har arméförvaltningen föreslagit, att all flygpersonal borde efter vissa närmare angivna grunder tillförsäkras ersättning för under tjänstgöringen inträffande olycksfall.

Med hänsyn till flygpersonalens säregna tjänstgöring och de därmed förenade stora riskerna finner jag, i likhet med de sakkunniga och arméförvaltningen, oundgängligen erforderligt, att ifrågavarande personal kommer i åtnjutande av särskild av nyssnämnda förhållanden betingad ersättning utöver de ordinarie avlöningsförmånerna. Därest dylik ersättning icke beredes personalen, kommer icke blott en hämsko att läggas på flygvapnets utveckling utan hela organisationen att äventyras. Att hittills icke större svårigheter mött för flygpersonalens rekrytering, har givetvis till stor del berott på det intresse, som denna nya tjänstegren kunnat i och för sig erbjuda, men det torde ligga i öppen dag, att man icke kan bygga en försvarsorganisation av den natur, varom här är fråga, enbart på förefintligheten av ett dylikt intresse. Skall flygvapnet kunna på ett betryggande sätt rekryteras samt dugliga och sina krävande uppgifter vuxna flygare kunna utbildas, är det nödvändigt, att flygtjänsten förenas med sådana ekonomiska förmåner, som verka lockande till anställning vid vapnet och sporrande till ansträngningar i utbildningsarbetet. Vid nu angivna förhållanden och då de av arméförvaltningen föreslagna flygarvoden, flygpremier, utbildningspremier, spanararvoden och ekiperingsbidrag synas mig väl avvägda och för sitt ändamål lämpliga, finner jag mig böra tillstyrka vad arméförvaltningen härutinnan föreslagit.

Med de sakkunniga och arméförvaltningen är jag även ense därom, att flygpersonalen bör komma i åtnjutande av ersättning för under tjänsten inträffande olycksfall. För närvarande anser jag mig emellertid icke kunna göra något närmare uttalande rörande det av arméförvaltningen härutinnan framställda förslaget. Innan denna fråga underställes riksdagens prövning, torde ytterligare utredning angående grunderna för olycksfallsersättningens beräkning böra verkställas. Intill dess saken blivit slutgiltigt ordnad, torde, såsom hittills skett, böra ankomma på Kungl. Maj:t att besluta efter i varje särskilt fall föreliggande omständigheter.

Såsom förut nämnts, hava de årliga kostnaderna för flygvapnet efter den nya organisationens genomförande av de sakkunniga beräknats till sammanlagt 1,273,950 kronor. Med hänsyn till de av arméförvaltningen föreslagna och av mig biträdda jämkningarna i flygbataljonens stat böra emellertid dessa kostnader höjas med de av arméförvaltningen angivna beloppen eller 2,647 kronor 50 öre under avlöningsanslaget och 500 kronor under anslaget till ålderstillägg. Vidare böra de uti de sakkunnigas beräkningar under rubriken »Anslag under fortifikationsdepartementets förvaltning» upptagna posterna flygtillägg m. m. samt under-

hållsmedel på grund av arméförvaltningens av mig jämväl härutinnan biträdda förslag höjas den förra med $(69,100 - 66,300 =) 2,800$ kronor och den senare med 4,400 kronor för underhåll av flygkläder. De årliga kostnaderna, däri inbegripna utgifterna för parkkompaniets vid Fälttelegrafkåren utökning, skulle alltså uppgå till sammanlagt $(1,273,950 + 2,647: 50 + 500 + 2,800 + 4,400 =) 1,284,297$ kronor 50 öre.

Hela detta belopp utgör emellertid icke en ökad kostnad för försvaret. Från detsamma böra nämligen dragas de nuvarande årliga kostnaderna för flygväsendet. Dessa utgöras i första rummet av kostnaderna för den å fortifikationens och Fälttelegrafkårens stater för närvarande upptagna personalen, som i och med flygbataljonens uppsättande är avsedd att indragas. Dessa kostnader belöpa sig enligt verkställd beräkning till sammanlagt 40,041 kronor. Härtill komma kostnaderna för flygvapnets övningar och flygmaterielens underhåll, uti innevarande års statsverksproposition beräknade till sammanlagt 211,600 kronor, därav 84,505 kronor under titel III och titel IV av ordinarie vapenanslaget och 127,095 kronor å extra stat. Slutligen böra här till läggas de å förskottstitel för närvarande utgående kostnaderna för flygtillägg m. m., för år 1918 beräknade till omkring 100,000 kronor. Sammanlagda årliga kostnaderna för flygvapnet enligt dess nuvarande organisation kunna alltså beräknas till i runt tal 352,000 kronor. Drages detta belopp från de förutnämnda beräknade kostnaderna för flygvapnet enligt den föreslagna nya organisationen, skulle alltså statsverkets härav föranledda ökade årliga utgifter uppgå till i jämnt tal 932,500 kronor.

Vad engångskostnaderna angår, skulle dessa enligt de sakkunnigas beräkning belöpa sig till 6,822,800 kronor. Härtill skulle komma 2,046,000 kronor för uppförande av kasernetablissemang m. m. samt för iordningställande av flygfält. Sammanlagda kostnaden skulle alltså uppgå till 8,868,800 kronor. Uti de sålunda beräknade kostnaderna torde emellertid vissa jämkningar böra vidtagas. Sålunda torde det av de sakkunniga under artilleribehov upptagna beloppet böra minskas med 562,300 kronor, utgörande kostnad för anskaffning av mobiliseringsammunition åt kulsprutor och handvapen. För anskaffande av erforderlig handvapenammunition i allmänhet kommer jag nämligen längre fram att föreslå särskilda åtgärder. Då arbetet med uppförande av kasernetablissemang måste snarast möjligt taga sin början, torde, med hänsyn till de alltjämt stegrade materialpriserna, kostnaderna för detsamma böra höjas till i runt tal 2,500,000 kronor. Vidare bör till de under fortifikationsbehov beräknade kostnaderna läggas det av arméförvaltningen angivna beloppet av 15,000 kronor för an-

skaffande av flygkläder. Slutligen torde på grund av de för närvarande rådande höga hästpriserna det härför under intendenturbehov upptagna beloppet böra ökas med 3,600 kronor. De av den nya organisationen föranledda engångskostnaderna torde därför böra upptagas sålunda:

Artilleribehov	(1,279,800 — 562,300 =)	kronor	717,500: —
Fortifikationsbehov (5,020,000+2,500,000+15,000=)	»		7,535,000: —
Intendenturbehov	(510,000+3,600=)	»	513,600: —
Sjukvårdsbehov	»		13,000: —
Summa kronor			8,779,100: —

I enlighet med vad jag förut anført, torde den föreslagna utvecklingen av flygvapnet böra ske så hastigt, omständigheterna det medgiva. Uppsättningen torde sålunda böra taga sin början med år 1918 och vara genomförd från och med år 1919. Med hänsyn härtill torde de för uppsättningen beräknade engångskostnaderna böra fördelas på åren 1917—1919 sålunda:

	År 1917.		År 1918.		År 1919.		Summa kronor.
Artilleribehov	650,000	—	67,500	—	—	—	717,500 —
Fortifikationsbehov	1,957,500	—	3,029,500	—	2,548,000	—	7,535,000 —
Intendenturbehov	450,000	—	63,600	—	—	—	513,600 —
Sjukvårdsbehov	6,500	—	6,500	—	—	—	13,000 —
	3,064,000	—	3,167,100	—	2,548,000	—	8,779,100 —

Framställning torde alltså böra göras till riksdagen om beviljande av ett anslag av 8,779,100 kronor för bestridande av engångskostnader för omorganisation av arméns flygvapen enligt förut angivna grunder. Av anslaget torde böra för år 1918 äskas ett belopp av (3,064,000+3,167,100=) 6,231,100 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under innevarande år förskottsvis utanordna 3,064,000 kronor.

I enlighet med vad nyss nämnts, kommer år 1918 att bli övergångsår. I överensstämmelse härmed har jag låtit uppgöra förslag till stat för flygbataljonen år 1918 (se bil. 2), och slutar denna å ett belopp av 247,546 kronor 95 öre.

I överensstämmelse med vad i fråga om det nya tunga artilleriregementet föreslagits, torde för underlättande och tryggande av flygbataljonens snabba uppsättning böra utverkas riksdagens medgivande, att

medel, som besparas till följd av vakanser i volontärbeställningar vid ingenjörtrupperna, må användas för anställning och avlöning dels under tiden den 1 november—den 31 december innevarande år av i flygbataljonens stat för år 1918 upptaget fast anställt manskap, dels ock under tiden den 1 november—den 31 december 1918 av sådant manskap, som enligt plan är avsett att tillkomma för år 1919.

Såsom förut nämnts, böra i och med den nya flygbataljonens uppsättning indragas sådana beställningar vid fortifikationen, som beräknats för flygvapnet enligt dess nuvarande organisation. Därjämte bör vid Fälttelegrafkåren dels av enahanda skäl indragas vissa beställningar, dels ock till följd av parkkompaniets utökning på förslaget sätt tillkomma vissa beställningar. Med anledning härav har jag låtit uppgöra förslag till nya stater för år 1918 för fortifikationen och Fälttelegrafkåren (se bil. 3 och 4). Dessa medföra en minskning i fortifikationens stat av 16,272 kronor 50 öre och i Fälttelegrafkårens stat av 2,000 kronor 50 öre. Dessa förslagsstater torde böra föreläggas riksdagen till godkännande i stället för de uti årets statsverksproposition framlagda statförslagen.

Kostnaderna för den nya organisationen under år 1918, i vad de avse personalens avlöningsförmåner enligt stat, skulle alltså uppgå till [247,546: 95 — (16,272: 50 + 2,000: 50) =] 229,273 kronor 95 öre. Detta belopp torde böra beräknas under ordinarie anslaget till avlöning och rekrytering m. m. för år 1918.

Övriga av den nya organisationen under år 1918 föranledda kostnader komma, med iakttagande av de uti årets statsverksproposition beträffande underhållsanslagen tillämpade beräkningsgrunder, att uppgå till följande belopp:

Anslag under civila departementets förvaltning:

Rekrytering	kr.	1,550: —	
Anställnings- och avskedspremier	»	2,700: —	
Hyra, expenser m. m.	»	1,500: —	
Inkvarteringskostnader	»	17,260: —	kronor 23,010: —

Anslag under artilleridepartementets förvaltning:

Ammunition	»	56,700: —
------------------	---	-----------

Anslag under fortifikationsdepartementets förvaltning:

Övningsmedel	kr.	211,400: —	
Flygtillägg m. m.	»	66,300: —	
Underhållsmedel	»	558,700: —	» 836,400: —

Transport kronor 916,110: —

Transport kronor 916,110: —

Anslag under intendentsdepartementets förvaltning:

Bränsle och lyse åt underofficerare kr. 1,060: —

Stamanställda (naturaunderhåll)... » 48,626: 21

Stambästar (underhåll) » 6,854: 70

avjämnat » 56,550: —

Anslag under sjukvårdsstyrelsens förvaltning:

Sjuk- och veterinärvård » 1,500: —

Summa kronor 974,160: —

Då, såsom förut nämnts, uti årets statsverksproposition för flygövningar och underhåll av flygmateriel under år 1918 beräknats ett belopp av 211,600 kronor, bör emellertid nyssnämnda belopp minskas till (974,160 — 211,600 =) 762,560 kronor. Då vederbörande anslag för år 1918 redan blivit beräknade, torde ifrågavarande belopp böra å riksstaten för år 1918 uppföras såsom extra förslagsanslag.

I samband med avgivande av förslag till utveckling av flygvapnet hava de sakkunniga undersökt, huruvida icke en minskning av kavalleriet kunde vidtagas. Då emellertid erfarenheterna från kriget bekräftat kavalleriets oundgänglighet, hava de sakkunniga icke ansett sig kunna förorda en minskning av detsamma vare sig i samband med flygvapnets utveckling eller i annat sammanhang. Härutinnan anser jag mig kunna i allo instämma med de sakkunniga.

Fortifikationsmateriel m. m.

Förslag vid
1916 års riks-
dag.

För tillgodoseende av vissa fortifikationsbehov beräknade chefen för generalstaben i sin skrivelse den 24 mars 1916 tillhoppa 2,617,000 kronor, sålunda fördelat

för verkställande av vissa provisoriska befästningsarbeten kronor 1,181,000: —

» anskaffning av vissa verktygs- och materialförråd » 1,400,000: —

» komplettering av viss ingenjörmateriel » 36,000: —

Summa kronor 2,617,000: —

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 28 april 1916 yttrade jag till statsrådsprotokollet, att jag icke hade något att erinra mot de för anskaffning av vissa verktygs- och materialförråd samt för komplet-

tering av viss ingenjörmateriel beräknade beloppen. De behov, varom här vore fråga, vore nämligen av beskaffenhet att oundgängligen böra tillgodoses. Vad de ifrågasatta befästningsarbetena däremot anginge, vore dessa visserligen av behovet påkallade, men ansåge jag mig dock icke kunna i detta sammanhang tillstyrka, att anslag härför beräknades. De medel, som kunde beredas för tillgodoseendet av lantförsvarets behov, borde enligt min mening i första hand avses för stärkandet av det rörliga försvaret.

I sin berörda skrivelse hade chefen för generalstaben jämväl föreslagit, att ett belopp av 1,886,200 kronor måtte beräknas för tillgodoseende av vissa »andra behov». Ehuru jag ansåg det vara synnerligen önskvärt, därest medel för tillgodoseende av samtliga ifrågavarande, till fortifikationsbehov närmast hänförliga krav kunde beredas, fann jag mig dock, med hänsyn till nödvändigheten att behörigen sörja för andra viktigare försvarskrav, icke kunna i dåvarande sammanhang tillstyrka, att för de ändamål, varom här vore fråga, beräknades högre belopp än 1,098,300 kronor.

För anskaffning av fortifikationsmateriel syntes alltså böra beräknas ett belopp av sammanlagt (1,400,000 + 36,000 + 1,098,300 =) 2,534,300 kronor.

I enlighet härmed äskades i den till riksdagen avlätna propositionen för anskaffning av fortifikationsmateriel ett belopp av 2,534,300 kronor. Härav beviljade emellertid riksdagen endast 350,000 kronor.

De sakkunniga hava nu uti sina den 21 september och den 31 oktober 1916 avgivna utredningar ävensom uti ett sedermera den 15 december 1916 avgivet särskilt yttrande föreslagit, att för tillgodoseende av vissa närmare angivna fortifikationsbehov måtte beräknas ett belopp av sammanlagt 6,797,260 kronor, sålunda fördelat

för anskaffning av vissa verktygs- och materialförråd ...	kr. 1,140,000: —
» komplettering av viss ingenjörmateriel	» 154,387: —
» vissa andra behov	» 3,772,000: —
» anskaffning av viss teknisk utrustning för ställningskriget	» 1,730,873: —

Summa kronor 6,797,260: —

Beträffande det under rubriken »vissa andra behov» upptagna beloppet hava de sakkunniga dock ifrågasatt, huruvida icke 1,975,800 kronor av detta belopp borde utgå från medel under annan huvudtitel än fjärde.

De sakkunnigas
förelag.

Arméförvalt-
ningens yt-
tande.

Mot vad sålunda beräknats har arméförvaltningen förklarat sig icke hava något att erinra.

Departements-
chefen.

Då den av de sakkunniga föreslagna anskaffningen av vissa verktygs- och materialförråd ävensom kompletteringen av viss ingenjörmateriel äro av beskaffenhet att snarast böra verkställas och då jag icke har något att mot de följda beräkningsgrunderna erinra, finner jag mig böra tillstyrka vad de sakkunniga härutinnan föreslagit.

Med hänsyn till redan beslutad anskaffning av teknisk utrustning för ställningskriget torde för detta ändamål nu endast böra beräknas ett belopp av 530,104 kronor.

Vad beträffar den under rubriken »vissa andra behov» upptagna posten, avser densamma dels anskaffning av viss materiel, dels vidtagande av vissa för försvaret synnerligen viktiga anordningar. Det är kostnaderna för dessa senare, som de sakkunniga, i likhet med vad chefen för generalstaben tidigare föreslagit, ifrågasatt böra delvis bestri-
das av medel under annan huvudtitel. Då emellertid ifrågavarande anordningar i främsta rummet påkallas ur försvarssynpunkt, torde de för ändamålet erforderliga medlen böra i sin helhet äskas i detta sammanhang. Mot postens beräkning i övrigt har jag icke något att erinra.

För anskaffning av fortifikationsmateriel m. m. torde alltså böra av riksdagen äskas ett anslag av i jämnt tal 5,596,500 kronor. Anslaget torde böra anvisas för år 1918, med rätt för Kungl. Maj:t att redan innevarande år av tillgängliga medel förskottsvis utanordna en femtedel eller i jämnt tal 1,100,000 kronor.

C. Intendenturbehov.

Intenden-
turutrust-
ning åt
linjen och
reserven.

Förslag
vid 1916 års
riksdag.

Uti sin skrivelse den 24 mars 1916 meddelade chefen för generalstaben, att arméförvaltningens intendentsdepartement på därom framställd förfrågan uppgivit, att ett belopp av 11,400,000 kronor jämte vad som återstode att bevilja av redan beräknade värnsskattedel av-
såge den yttersta gräns för under den närmaste tiden erforderliga anskaffningar av intendenturmateriel, som departementet kunde tillstyrka. Ifrågavarande belopp vore avsett för komplettering av linjens och reservens munderingsutrustning. För egen del ansåge sig generalstabschefen böra tillstyrka intendentsdepartementets förslag. För att förevarande post skulle kunna inpassas i det ifrågasatta anslaget å 40,000,000 kronor, ansåge generalstabschefen sig dock böra föreslå, att beloppet begränsades till 11,171,000 kronor.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 28 april 1916 fann jag mig med hänsyn till angelägenheten av att snarast möjligt komplettera förefintliga brister i arméns intendenturutrustning böra tillstyrka, att för anskaffande av munderingsutrustning åt linjen och reserven beräknades det av intendentsdepartementet föreslagna beloppet eller 11,400,000 kronor.

I enlighet härmed föreslogs uti den till riksdagen avlåtna propositionen, att för anskaffning av intendenturmateriel måtte beviljas bland annat nyssnämnda belopp. Denna framställning blev icke av riksdagen bifallen. Däremot anvisade riksdagen i annat sammanhang för anskaffning av intendenturutrustning åt linjen, inbegripet linjereservbataljonerna, ett belopp av 2,911,887 kronor, att utgå av värnskattemedel.

Beträffande intendenturmaterielen hava de sakkunniga grundat sin utredning på behovet enligt nu gällande krigsorganisation och på den tillgång, som förefanns den 1 mars 1916. Vid beräkningen av kostnaderna för bristernas fyllande hava de använt de av arméförvaltningens intendentsdepartement den 1 februari 1916 beräknade å-prisen. Med hänsyn till storleken av de förefintliga bristerna hava de sakkunniga ansett sig böra i varje punkt undersöka, i vad mån man tillsvidare skulle kunna nedsätta fordringarna på utrustningens fullständighet. Därvid hava de till en början såsom en av de senaste krigserfarenheterna framhållit, att uppbådsindelningen icke i och för sig kan läggas till grund för några gradationer beträffande intendenturutrustningens fullständighet. Därest det för möjliggörande av anskaffningskostnadernas fördelning på flera år skulle visa sig önskvärt att tillsvidare göra inskränkningar i vissa truppers intendenturutrustning, borde därför eventuella inskränkningar, med bortseende från uppbådsindelningen, bestämmas med hänsyn uteslutande till de förhållanden, varunder vederbörande avdelningar vore avsedda att uppträda i krig.

De sakkunniga.

De sakkunniga ansåge sålunda möjligt att utan större fara för krigsberedskapen till inträffande mobilisering uppskjuta anskaffning av s. k. småpersedlar, vilka uteslutits redan i 1914 års beräkningar. Med hänsyn till andra ännu viktigare krav kunde vidare för vissa särskilt angivna avdelningar munderingsutrustningen tillsvidare beräknas mindre fullständig, än gällande föreskrifter stadgade. Även fyllandet av vissa brister i intendenturutrustningen i övrigt syntes kunna uppskjutas till krigstillfälle. Den sålunda undanskjutna anskaffningen borde dock äga rum, så snart omständigheterna det medgäve.

Då anskaffningen av vissa persedelslag i erforderlig omfattning under nuvarande krigstillstånd mötte oöverkomliga svårigheter, ansåge de sakkunniga, att därutinnan förefintliga bristers fyllande icke kunde upptagas bland de krav, som i främsta rummet borde tillgodoses. Medel för anskaffande av ifrågavarande persedelslag borde emellertid beräknas, så snart anskaffningsmöjligheterna förbättrats.

Slutligen ansåge de sakkunniga, att bristernas beräknade värde borde minskas dels med värdet av vissa persedlar, som vid tidpunkten för materielltillgångens uppgivande varit av truppförbanden beställda för leverans under år 1916, dels med det belopp, som 1916 års riksdag för intendenturmateriel beviljat att utgå av värnskattemedel. Sedan motsvarande belopp avdragits, uppginge enligt de sakkunnigas beräkning den brist i fråga om utrustningsbehovet för linje- och reservtrupperna, som i främsta rummet borde tillgodoses, till ett värde av 5,045,500 kronor.

Arméförvalt-
ningens
yttrande.

Uti sitt över de sakkunnigas förslag avgivna yttrande har arméförvaltningen framhållit, att kravet på, att arméns intendenturutrustning skulle motsvara krigsberedskapens behov, icke kunde eftergivnas. Framför allt i vårt land med dess under större delen av året hårda klimat vore det en nödvändighet, att beklädnadsutrustningen redan i fredstid vore fullt tillgodosedd. Även sådana avdelningar, för vilka vissa inskränkingar beträffande annan materiel möjligen kunde medgivas, måste i fråga om munderingsutrustningen vara fullt krigsberedda.

Beträffande de av de sakkunniga ifrågasatta inskränkningarna av munderingsutrustningens fullständighet förklarade arméförvaltningen sig, om ock med tvekan, kunna biträda förslaget att ur beräkningen utesluta kostnaderna för anskaffning av de s. k. småpersedlarna. I övrigt ansåge arméförvaltningen, att minskning av munderingsutrustningens fullständighet icke kunde medgivas i den utsträckning, som de sakkunniga förutsatt. Gentemot de sakkunnigas uttalande, att kostnaderna för anskaffning av vissa persedelslag med hänsyn till de svårigheter, som under nuvarande förhållanden mötte för sådan anskaffning, icke nu borde upptagas bland de krav, som i främsta rummet borde tillgodoses, ville arméförvaltningen inlägga en bestämd gensaga. Arméförvaltningen ansåge det icke heller möjligt att biträda de sakkunnigas mening, att de beräknade kostnaderna för fyllande av bristerna i intendenturutrustningen skulle minskas med värdet av vissa sådana persedlar, som blivit beställda för leverans under år 1916.

Beträffande övrig intendenturutrustning m. m. förklarade sig arméförvaltningen kunna biträda de sakkunnigas mening, att anskaffning av viss sådan utrustning för linje- och reservtrupperna kunde som en nödfallsutväg undanskjutas till krigstillfälle.

Av såväl de sakkunnigas utredning som arméförvaltningens yttrande framgår, att betydande brister förefinnas i linje- och reservtruppernas intendenturutrustning. På frågan, i vilken omfattning medel nu böra beräknas för dessa bristers fyllande, anlägga emellertid de sakkunniga och arméförvaltningen i mycket olika synpunkter. Medan de förre anse, att man för närvarande bör kunna begränsa sig till ett belopp av 5,045,500 kronor, har arméförvaltningen uti sina beräkningar kommit till en avsevärt högre summa. Huru önskvärt det än vore att redan nu kunna i full utsträckning tillgodose samtliga de påvisade behoven, torde detta emellertid icke låta sig göra. Med hänsyn till de betydande kostnader, som fyllandet av de inom olika områden förefintliga bristerna i arméns utrustning kommer att medföra, och i avvaktan på de ytterligare erfarenheter, som det pågående kriget kan komma att lämna, torde bland de krav, för vilkas tillgodoseende medel nu böra av riksdagen äskas, endast sådana böra upptagas, vilkas undanskjutande skulle medföra fara för arméns krigsberedskap och för vilkas fyllande inom den närmaste tiden möjlighet föreligger. Då av de sakkunnigas utredning framgår, att dessa synpunkter även varit för dem bestämmande, och då det av de sakkunniga beräknade beloppet icke torde kunna utan allvarlig risk ytterligare nedsättas, finner jag mig böra tillstyrka, att för fullständigande av linje- och reservtruppernas intendenturutrustning beräknas ett belopp av 5,045,500 kronor.

Departements-
chefen.

Beträffande landstormens förseende med utrustning avgåvo särskilda inom lantförsvarsdepartementet tillkallade sakkunniga den 1 november 1915 utredning och förslag. Enligt nämnda utredning beräknades kostnaderna för den utrustning, som borde för statsmedel anskaffas utöver vad som avsetts med det av 1915 års riksdag till anskaffande av viss intendenturmateriel anvisade belopp av 3,362,000 kronor, till 15,313,254 kronor 93 öre. Detta belopp borde enligt de sakkunnigas mening fördelas på tre särskilda perioder, nämligen

Intenden-
turtrust-
ning åt
land-
stormen.
Landstorme-
sakkunnigas
förslag.

1:sta perioden, omfattande år 1916	kronor	6,244,802: 67
2:dra » » åren 1917—1920	»	6,856,102: 26
3:dje » » » 1921—1924	»	2,212,350: —

Summa kronor 15,313,254: 93

För bestridande av kostnaderna under *första perioden*, 6,244,802 kronor 67 öre, kunde i första hand påräknas ett av 1914 års senare riksdag för intendenturutrustning åt landstormen av värnsskattemedel beräknat belopp av 2,089,000 kronor. Framställning borde därför göras hos riksdagen om, att detta belopp finge disponeras redan under år 1916. Vidare funnes att tillgå besparingar å de av 1915 års riksdag av värnsskattemedel beviljade 3,362,000 kronor för anskaffande av viss intendenturmateriel, vilka besparingar förslagsvis kunde beräknas komma att uppgå till 575,000 kronor. Med frånräknande av ifrågakvarande båda belopp, tillhoppa 2,664,000 kronor, skulle således återstå 3,580,802 kronor 67 öre. Detta belopp borde äskas av 1916 års riksdag, med rätt för Kungl. Maj:t att utbetala detsamma redan under nämnda år.

De å *andra perioden* fallande kostnaderna, 6,856,102 kronor 26 öre, borde med lika belopp fördelas på vart och ett av de fyra år, perioden omfattade, samt i form av årligt extra anslag av 1,714,026 kronor äskas av riksdagen.

Kostnaderna under *tredje perioden*, 2,212,350 kronor, borde jämväl med lika belopp eller i runt tal 553,088 kronor fördelas på de särskilda år, perioden omfattade, samt i form av extra anslag äskas av riksdagen.

Uti den 19 november 1915 avgivet yttrande förklarade arméförvaltningens intendentsdepartement sig anse de sakkunnigas förslag innebära en god lösning av frågan om landstormens beklädnad och förseende med annan intendenturutrustning. Att den framlagda utrustningsplanen sedermera måste utvidgas och kompletteras, vore givet, men därest förslaget antoges, hade dock en fast grund för materielanskaffningen vunnits samt klara och bestämda riktningar angivits för den följande utvecklingen.

Förslag till
1916 års
riksdag.

Uti mitt förutnämnda anförande till statsrådsprotokollet den 28 april 1916 yttrade jag beträffande landstormens förseende med erforderlig utrustning bland annat följande:

»Att frågan om landstormens förseende med en ändamålsenlig och med hänsyn till dess uppgifter anpassad utrustning är av mycket stor betydelse, torde icke närmare behöva påvisas. Den år 1914 företagna landstormsmobiliseringen har härutinnan lämnat åtskilliga lärdomar. Den viktigaste torde vara, att därest landstormen skall på ett fullt effektivt sätt kunna tagas i anspråk för landets försvar, man icke med någon större säkerhet kan räkna på, att landstormsmännen själva i allmänhet skola kunna medföra erforderlig munderingsutrustning. I samma mån som landstormen tillämnas mera viktiga uppgifter i händelse av krig, blir det mera betydelsefullt, att dess utrustning blir sådan, att landstorms-

männen skola med minsta möjliga umbäranden kunna övervinna fältlivets svårigheter. Det torde under sådana förhållanden vara högeligen önskvärt, att staten för landstormen anskaffar beklädnadsutrustning, som med avseende å beskaffenheten i det väsentligaste sammanfaller med linjens och som beträffande fullständigheten i huvudsak lämpas efter arten av den tjänstgöring, som enligt uppgjorda planer åligger de olika landstormskategorierna.

Det av de sakkunniga framlagda förslaget avser ett fullföljande av den plan för landstormens utrustning, som de sakkunniga framlade i särskild skrivelse den 30 mars 1915 rörande en första komplettering under den närmaste framtiden av landstormens intendenturmateriel och mot vilken plan 1915 års riksdag icke hade något att i sak erinra. Med hänsyn till vad jag förut anfört och då den verkställda utredningen icke giver mig anledning till någon erinran, finner jag mig böra tillstyrka, vad de sakkunniga föreslagit beträffande såväl intendenturmateriel för de särskilda landstormskategorierna som de persedelslag, vilka i första hand böra ingå i denna utrustning, likasom ock i fråga om grunderna för dessas anskaffning. Att landstormens persedlar böra vara av samma modell och beskaffenhet som de för armén avsedda, är nödvändigt, för att de skola kunna omsättas genom användning vid armén.»

I anslutning till vad sålunda anförts, äskades uti den till riksdagen avlåtna propositionen för anskaffande av intendenturutrustning åt landstormen 3,580,800 kronor, utgörande det av de sakkunniga för första perioden beräknade ytterligare erforderliga beloppet. Härav beviljade emellertid riksdagen endast 2,400,000 kronor.

Med utgångspunkt från landstormens persedeltillgång den 1 januari 1916 hava de sakkunniga beräknat det behov av intendenturutrustning för landstormen, som i främsta rummet borde tillgodoses, till ett värde av 19,530,970 kronor. I likhet med 1915 års sakkunniga hava de sakkunniga härvid utgått från, att all landstorm borde erhålla fullständig militär uniform, om möjligt av samma beskaffenhet som fälthärens stridande avdelningar. Övrig munderingsutrustning borde med vissa inskränkningar beräknas på i huvudsak samma sätt som för reservens stridande avdelningar.

Från nyssnämnda belopp, 19,530,970 kronor, borde emellertid dragas dels värdet av vissa persedelslag, som för närvarande ej i någon större utsträckning kunde anskaffas, dels värdet av vissa äldre persedlar, vilka kunde beräknas överförda från linjen till landstormen, dels slutligen vad 1916 års riksdag beviljat för landstormens utrustning. För

De sakkunniga
gas förslag.

tillgodoseende av de krav i fråga om landstormens intendenturutrustning, som borde i främsta rummet tillgodoses, borde alltså, enligt de sakkunnigas mening, upptagas ett belopp av 9,061,875 kronor. Hela detta belopp vore avsett för fullständigande av landstormens munderingsutrustning enligt vissa av de sakkunniga närmare angivna grunder.

Arméförvalt-
ningens
yttrande.

Arméförvaltningen har uti sitt i ärendet avgivna yttrande förklarat sig kunna instämma i de sakkunnigas förslag.

Departements-
chefen.

Med hänsyn å ena sidan till förefintliga bristers storlek och å andra sidan till det av krigets erfarenheter påvisade behovet att göra hela landstormen ur utrustningssynpunkt militärt användbar, hava de sakkunniga uti sin utredning förklarat sig anse, att det krav beträffande landstormens munderingsutrustning, som i främsta rummet måste tillgodoses, vore, att samtliga landstormsmän snarast möjligt erhöles sådan munderingsutrustning, att de bleve för marsch, förläggning och strid användbara soldater. Uti detta de sakkunnigas yttrande anser jag mig med krigets erfarenheter för ögonen kunna till fullo instämma. Vid sådant förhållande och då jag icke har något att erinra mot de uti de sakkunnigas utredning följda beräkningsgrunderna, finner jag mig böra tillstyrka, att för fullständigande av landstormens intendenturutrustning beräknas ett belopp av 9,061,875 kronor.

Med frågan om landstormens förseende med utrustning sammanhänger på det närmaste frågan om anskaffande av härför erforderliga förrådsutrymmen. Beträffande denna sak hava förutnämnda inom lantförsvarsdepartementet tillkallade landstormssakkunniga jämväl avgivit yttrande. Enligt denna utredning skulle kostnaderna för landstormsförrådets ordnande uppgå till ett belopp av 1,126,300 kronor. Anvisandet av dessa medel borde i huvudsak följa den ordning, de sakkunniga föreslagit för materielanskaffningen. Hela den föreslagna ny- eller tillbyggnaden på ett och samma ställe borde utföras på en gång och icke fördelas på de olika perioderna. Under den första perioden måste i anledning därav förrådsutrymme beredas för större styrka än den, för vilken utrustningen anskaffades eller fullständigades under samma period.

Under dessa förutsättningar beräknade de sakkunniga för ordnande av landstormsförråd under första perioden ett belopp av 559,300 kronor. Då emellertid redan funnes tillgängliga dels ett av 1914 och 1915 års riksdagar för uppförande av landstormsförråd anvisat belopp av 150,100

kronor, dels besparingar å förut anvisade anslag, uppgående till 43,611 kronor, skulle av riksdagen behöva äskas ett belopp av 365,589 kronor. Återstoden, 567,000 kronor, borde äskas för perioden 1917—1920.

I anslutning till vad sålunda föreslagits, äskades av 1916 års riksdag för uppförande av landstormsförråd ett belopp av 365,589 kronor. Härav beviljade riksdagen 240,000 kronor.

De sakkunniga hava ansett, att landstormens förrådsfråga bör lösas i sammanhang med arméns förrådsfråga i dess helhet, vilken vore föremål för särskild, ännu ej avslutad utredning. Då möjlighet torde finnas att tillsvidare provisoriskt ordna förvaringen av landstormens utrustning, ansåge de sakkunniga ifrågavarande behov icke tillhöra dem, som i främsta rummet borde tillgodoses.

Härutinnan anser jag mig kunna instämma med de sakkunniga.

Kostnaderna för de intendenturmaterielbehov, vilka i främsta rummet böra tillgodoses, torde alltså böra beräknas sålunda:

Sammanfattning.

för fullständigande av linjens och reservens munderingsutrustning	kronor	5,045,500: —
för fullständigande av landstormens munderingsutrustning	»	9,061,875: —
Summa kronor		14,107,375: —

Detta belopp torde emellertid böra minskas med 5,326,423 kronor, utgörande det belopp, som i årets statsverksproposition äskats för anskaffning av intendenturmateriel och som är avsett att utgå av värnskattemedel. Det belopp, som i detta sammanhang bör av riksdagen äskas, utgör således (14,107,375—5,326,423=) 8,780,952 kronor eller i jämnt tal 8,781,000 kronor.

Såsom förut under rubriken artilleribehov nämnts, skulle för täckande av de utav 1914 års senare riksdag beräknade engångskostnaderna för intendenturmateriel erfordras ett ytterligare belopp av 3,500,000 kronor, avsett att utgå från medel under fjärde huvudtiteln. Med de här följda grunderna för beräkningen av ytterligare erforderlig intendenturmateriel, ingår emellertid nyssnämnda belopp uti berörda 8,781,000 kronor. Någon anvisning för täckande av nyssnämnda år 1914 beräknade engångskostnadsbelopp erfordras alltså icke.

Med hänsyn till angelägenheten av, att anskaffningen snarast möjligt kommer till stånd, torde hela det för ifrågavarande ändamål beräk-

nade anslaget böra utgå under år 1918, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under innevarande år av tillgängliga medel förskottsvis utanordna en femtedel eller i jämnt tal 1,750,000 kronor.

D. Sjukvårds- och veterinärbehov.

Med underdånig skrivelse den 10 mars 1916 överlämnade arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse approximativa uppgifter dels å förefintliga brister i utrustningsbehoven av sjukvårds- och veterinärmateriel, som icke kunde täckas med till styrelsens förfogande ställda medel, dels ock å de beräknade kostnaderna för anskaffning av ifrågavarande materiel. Styrelsen beräknade dessa kostnader till sammanlagt 985,446 kronor.

De sakkunniga hava ansett ifrågavarande materielanskaffning med nödvändighet böra hänföras till de lantförsvarsbehov, som borde i främsta rummet tillgodoses. I särskilt yttrande den 15 december 1916 hava de dessutom framhållit, att ytterligare ett belopp av 4,820 kronor för anskaffande av sjukvårdsmateriel för vissa avdelningar vore att hänföra till behov av samma beskaffenhet.

Arméförvaltningen har för sin del tillstyrkt bifall till vad de sakkunniga härutinnan föreslagit.

Då det är av synnerlig vikt, att ifrågavarande brister i sjukvårds- och veterinärmaterielen snarast bliva avhjälpta, och då jag icke har något att erinra mot de uppgjorda beräkningarna, torde för anskaffning av sjukvårds- och veterinärmateriel böra äskas ett belopp av (985,446 + 4,820 =) 990,266 kronor eller i jämnt tal 990,300 kronor. Detta belopp torde böra anvisas för år 1918, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under innevarande år av tillgängliga medel förskottsvis utanordna en femtedel eller i jämnt tal 200,000 kronor.

II.

Förslag av sakkunniga för verkställande av utredning angående frågan om beredande av ökad ammunitionstillverkning.

Arméns fabriker utgöras av ammunitionsfabriken, vars verksamhet bedrives å två avdelningar, den ena vid Marieberg i Stockholm och den andra å Karlsborg, Karl Gustafs stads gevärsfaktori och Åkers krutbruk. Enligt 1914 års härordningsbeslut skall ammunitionsfabrikens Mariebergsavdelning förflyttas till Karlsborg, och hava kostnaderna härför av riksdagen beräknats till 950,000 kronor, att förskottsvis utgå av statsver-

kets värnsskattfond och sedermera ersättas av lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål eller annan fond, dit köpeskillingarna för nu till lantförsvaret anslagna fastigheter, vilka med riksdagens samtycke försäljas, kunna komma att inflyta.

Uti särskild skrivelse den 16 februari 1916 föreslog arméförvaltningens artilleridepartement, dels att en helt ny ammunitionsfabrik måtte upprättas invid Jönköping för en beräknad kostnad av 10,000,000 kronor, däri inberäknade de av 1914 års senare riksdag för Mariebergsavdelningens flyttning avsedda 950,000 kronor, dels att för säkerställande av arméns behov av handvapen det nuvarande gevärsfaktoriet måtte utvidgas för en kostnad av i runt tal 1,000,000 kronor, dels ock att för säkerställande av arméns krutbehov ett nytt krutbruk måtte anläggas invid Jönköping för en beräknad kostnad av 2,750,000 kronor. I anslutning härtill hemställde departementet, att till dess förfogande måtte för angivna ändamål ställas ett belopp av 13,750,000 kronor.

Uti den 24 mars 1916 avgivet yttrande tillstyrkte chefen för generalstaben, att för utvidgning av gevärsfaktoriet och anläggningen av det nya krutbruket måtte anvisas de av artilleridepartementet beräknade beloppen. Då det för den nya ammunitionsfabriken erforderliga beloppet däremot icke kunde, även med frånräknande av förutnämnda 950,000 kronor, inpassas inom ramen av det då ifrågasatta 40-miljonersanslaget, borde ur planen för detsamma utbrytas vissa avdelningar, representerande en sammanlagd anläggningskostnad av 2,175,000 kronor. För arméns fabriker borde alltså beräknas följande belopp, nämligen

för utvidgning av gevärsfaktoriet	kronor	1,000,000: —
» anläggning av nytt krutbruk	»	2,750,000: —
» » » ny ammunitionsfabrik	»	6,875,000: —
eller tillhopa kronor		10,625,000: —

I överensstämmelse med vad dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet uttalat till statsrådsprotokollet den 10 juli 1914 vid anmälan av frågan om anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén, borde ifrågavarande kostnader, enligt chefens för generalstaben uppfattning, utgå ur lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 28 april 1916 yttrade jag till statsrådsprotokollet, att jag, i likhet med vederbörande myndigheter, ansåge det vara av synnerlig vikt för arméns krigsberedskap, att

arméns fabriker utvidgades. Med hänsyn till angelägenheten av att kunna tillgodose det trängande behovet av en förstärkning av härens tunga artilleri, fann jag mig dock icke kunna tillstyrka, att medel i dåvarande sammanhang beräknades för åtgärder till fabrikernas utvidgande. I likhet med chefen för generalstaben hölle jag före, att kostnaderna för sådana åtgärder borde, i överensstämmelse med vad 1914 års senare riksdag beslutit i fråga om kostnaderna för byggnader i samband med den nya härordningen, utgå av tomtförsäljningsmedel. Med fattande av beslut rörande ifrågavarande anläggningar syntes böra anstå till ett kommande år. Innan ärendet förelades riksdagen, syntes ytterligare utredning i vissa avseenden vara erforderlig.

De sakkunniga för verkställande av utredning angående frågan om beredande av ökad ammunitionstillverkning hava nu föreslagit uppförande av dels en ny ammunitionsfabrik, dels ock ett nytt krutbruk.

Jag övergår nu till att närmare redogöra för dessa förslag.

Ny ammunitionsfabrik.

Armé-
förvaltnin-
gens artill-
eridepartem-
ents fram-
ställning
den 16
februari
1916.

a) Allmänna
synpunkter.

Under erinran om de åtgärder, som på grund av rådande förhållanden vidtagits för höjandet av landets krigsberedskap, framhöll arméförvaltningens artilleridepartement uti sin förenämnda särskilda skrivelse den 16 februari 1916 angelägenheten av, att tillverkningsförmågan vid arméns fabriker avsevärt utökades. Vad ammunitionsfabriken anginge, vore denna icke tillräcklig för säkerställande av arméns ammunitionsbbehov i händelse av krig. Vid bedömandet av den för ifrågavarande fabrik nödvändiga storleken borde hänsyn tagas dels till mobiliseringsbehovet av ammunition, dels det ersättningsbehov av ammunition, som beräknades göra sig gällande under ett krig, dels ock de tillverkningskrav, som ställdes på fabriken för tillhandahållande av ammunition för fredsförbrukning. Samtliga dessa synpunkter borde ses mot möjligheten av att i tillräcklig mängd och till antagliga priser kunna erhålla ammunition från enskilda tillverkare inom landet. För närvarande finnes inom landet endast en firma, som tillverkade fullständiga skarpa patroner för 6,5 mm. vapen till sådan myckenhet, att kraftdrivna maskiner användes, men denna firmas kapacitet vore ändock så ringa, att dess befintlighet ej nämnvärt inverkade på förevarande fråga, vartill komme, att därstädes tillverkad vara betingade för staten oförmånliga priser.

En närmare undersökning av förenämnda på ammunitionsfabrikens storlek inverkan olika faktorer ledde till det resultatet, att en betyd-

lig utvidgning av ammunitionsfabriken vore ur såväl krigs- som fredssynpunkt nödvändig.

Såsom förut nämnts, vore ammunitionsfabriken enligt 1914 års härordningsbeslut avsedd att i sin helhet förläggas till Karlsborg. Detta beslut grundade sig på en av försvarsberedningarna verkställd utredning. Beredningarna hade nämligen ansett, att å Karlsborg funnes invid därvarande fabrik utrymme för utvidgning av fabriks-etablissemangen och att genom ett sammanförande av de båda fabriksavdelningarna på en plats till en enda fabrik besparingar kunde göras beträffande förvaltning, maskinella anordningar och förråd samt att dessa besparingar komme att uppväga de ökade transportkostnader, som skulle uppstå vid distribuering av fabriksens tillverkningar ensamt från Karlsborg.

b) Ammunitionsfabrikens förläggning.

Därest det, såsom försvarsberedningarna och 1914 års riksdag syn-tes hava menat, endast gällde att till Karlsborg förflytta den nuvarande Mariebergsavdelningen, skulle det vid fästningen avsedda utrymmet kanske vara tillräckligt. Men som, enligt den verkställda utredningen, en högst avsevärd utvidgning måste kombineras med förflyttningen, räckte icke området till för det avsedda ändamålet. Redan av detta, enligt departementets åsikt, avgörande skäl borde en förflyttning till Karlsborgs fästningsområde icke ifrågakomma. Denna ändring av 1914 års riksdagsbeslut vore således en naturlig följd av de utredningar beträffande ammunitionsbehovet, som världskriget föranlett. Härtill komme en annan erfarenhet beträffande Karlsborg, som jämväl gjorts under året. Det hade visat sig möta mycket stora svårigheter att anskaffa den för forcering av driften erforderliga arbetskraften, och särskilda åtgärder i byggnadsväg hade därför måst vidtagas. Dessa erfarenheter finge icke underskattas, och syntes det departementet, som om svårigheterna att å Karlsborg anskaffa, förlägga och underhålla det stora antal arbetare och arbeterskor, som en fabrik av här föreslagen storlek med nödvändighet erfordrade, i synnerhet i krigstid, utgjorde ett starkt hinder för en förflyttning dit av hela driften. Slutligen ville departementet bestämt framhålla olägenheten av att på en enda plats koncentrera så gott som all tillverkning av handgevärsammunition. Den utveckling, som luftkriget tagit under nu pågående krigsförvecklingar, talade härvid ett språk, som vore allvarligt nog. En centralisering av ammunitionstillverkningen till Karlsborg kunde därför även ur denna synpunkt icke förordas.

Av sist anförda skäl borde emellertid icke heller ett nedläggande av Karlsborgs avdelningen ifrågakomma, därest beslut fattades om en ny fabriks anläggande på annat håll. Däremot talade jämväl den omstän-

digheten, att Karlsborgsanläggningen, såväl vad byggnader som maskiner anginge, vore i ett modernt och fullgott skick. De genom eventuell minskning av administrations- m. fl. kostnader möjliga besparingar syntes därjämte bliva mycket obetydliga. Slutligen ville departementet framhålla, att den nuvarande Mariebergsavdelningen svårigen i annat än vissa delar kunde utnyttjas vid den nya fabriken. Dels vore flertalet maskiner av ganska gammalmodig konstruktion, dels vågade departementet under nuvarande förhållanden icke tillråda verksamhetens nedläggande därstädes ens för en jämförelsevis kort tidsperiod. Mariebergsavdelningen borde därför kvarstå, tills den nya fabriken kunde igångsättas, då den förras drift, om de politiska förhållandena det medgäve, kunde avvecklas och dess äldre maskiner uppställas som en välbehörlig reserv.

Såsom lämplig ort för den nya ammunitionsfabrikens förläggning ville departementet efter samråd med chefen för generalstaben föreslå Jönköping, vars belägenhet syntes jämförelsevis skyddad även mot luftanfall. Förutom övriga lämpliga förhållanden i denna stad syntes frågan om arbetspersonal och bostäder där jämförelsevis lätt kunna ordnas. Aktiebolaget Jönköping—Vulcan hade därjämte inom staden stora fabriksanläggningar för tillverkning av tändstickor, vilka nästan uteslutande ginge på export, och väntade bolaget, att exporten vid ett krigsfall komme att till största delen upphöra. För den händelse driften vid ammunitionsfabriken måste forceras, syntes därför inom denna ort riklig såväl manlig som kvinnlig arbetskraft stå till förfogande.

På grund av vad sålunda anförts, ville artilleridepartementet beträffande ammunitionsfabrikens förläggande föreslå,

dels att en helt ny fabrik upprättades i Jönköping med viss närmare angiven kapacitet,

dels att avdelningen å Karlsborg efter pågående mindre komplettering kvarstode oförändrad,

dels ock att något beslut om Mariebergsavdelningens framtida avveckling ej fattades, förrän frågan om ammunitionsfabrikens utökning blivit löst och ny fabriksavdelning trätt i verksamhet.

c) Kostnaderna
m. m.

Utgående från vad förut anförts beträffande kapacitet och förläggningsplats hade artilleridepartementet låtit utarbeta plan och kostnadsberäkningar för en ny ammunitionsfabrik, förlagd till det s. k. Rosenlundsområdet vid Jönköping.

Enligt nämnda beräkningar skulle sammanlagda kostnaden enligt då gällande priser uppgå till 10,000,000 kronor, sålunda fördelade:

för byggnader	kronor	2,650,000: —
» inventarier	»	155,000: —
» maskiner	»	2,757,000: —
» elektrisk utrustning	»	520,000: —
» reservkraftcentral	»	270,000: —
» yttre arbeten	»	850,000: —
» järnväg till fabriksområdet	»	100,000: —
» bostäder	»	700,000: —
» ångkök med matsal och tvätt	»	260,000: —
» gjuteri och valsverk	»	1,350,000: —
» diverse utgifter	»	388,000: —
Summa kronor		10,000,000: —

I nämnda summa inginge jämväl de 950,000 kronor, som vore beräknade i och för Mariebergsavdelningens förflyttning.

Kostnadsberäkningarna för byggnader, bostäder, vägar, planteringar och yttre anordningar, invändiga gas-, vatten- och avloppsledningar samt ångkök och tvättinrättning, värme- och ventilationsanordningar hade underkastats granskning av särskilda för ändamålet anlitade sakkunniga personer. Någon dylik granskning hade däremot ej ägt rum beträffande kostnaderna för de elektriska anläggningarna, enär beräkningarna uppgjorts i samarbete med Allmänna Svenska Elektriska aktiebolaget.

Då erfarenheten utvisat, att det för ammunitionsfabriken skulle vara synnerligen fördelaktigt att göra sig oberoende av nuvarande leverantörer och själv tillverka sitt behov av såväl hyls- och kulmantelämnena som mässingsbult, hade mässingsverk med gjuteri och valsverk ansetts böra ingå i den nya anläggningen.

Bostäder hade beräknats endast för befäl och underbefäl till ett antal av 30 hushåll. För beredande av egna hem åt arbetsförmän och arbetare vore viss del av fabriksområdet avsedd att upplåtas.

Enligt av stadsfullmäktige i Jönköping fattat beslut hade staden förbundit sig att framdraga vatten- och gasledningar till ammunitionsfabriken samt leverera vatten och gas enligt gällande taxa. Däremot hade staden icke ansett sig kunna lämna elektrisk energi. Sådan kunde emellertid erhållas från Trollhätte kraftverk.

Jönköpings stad hade även förklarat sig villig att anlägga sådan spårväg till ammunitionsfabrikens område, att på den kunde transporteras järnvägsvagnar av kraftigaste typ, samt att draga spårvägen fram till Jönköpings Strands omlastningsstation och förbinda den med statens

järnvägsspår under villkor, dels att staten bidroge till kostnaderna med 100,000 kronor, dels att medgivande lämnades att på det sålunda anlagda spårvägsspåret transportera ej blott de järnvägsvagnar, som vore avsedda för ammunitionsfabriken utan jämväl vagnar till annan industri, som redan funnes vid linjen eller framdeles därstädes kunde uppstå.

Det för fabriksanläggningen avsedda området vore beläget öster om staden invid sjön Vättern och hade tillgång till goda förbindelser med staden och statens järnvägar samt vore strategiskt väl skyddat. Området, vilket hade en areal av omkring 75 hektar, tillhörde Jönköpings stad, men hade staden förklarat sig villig att avstå detsamma antingen mot en ersättning av 4,000 kronor för hektar eller hellre mot erhållande i utbyte av lika stor areal av de i områdets närhet belägna, kronan tillhöriga lägenheterna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1 i Ljungarums socken. Artilleridepartementet funne sig böra tillstyrka, att området förvärvades genom det av staden ifrågasatta markbytet.

Beträffande sättet för gäldandet av kostnaderna för den nya ammunitionsfabriken ansåge sig departementet böra föreslå, att dessa i första hand täcktes genom de medel, som en framtida försäljning av Mariebergsområdet i Stockholm kunde komma att tillföra statsverket.

d) Erforderlig
personal-
ökning.

Den föreslagna nya ammunitionsfabriken medförde, yttrade artilleridepartementet, givetvis en ökning av befäls- och förvaltningspersonalen. Flertalet dylik personal kunde emellertid, i likhet med vad fallet vore med själva arbetarna, anskaffas på inom industrien vanligt sätt och avlönerna påläggas tillverkningskostnaderna. Däremot erfordrades en viss ökning av den fast anställda personalen, beroende på den nya fabriken i jämförelse med den nuvarande Mariebergsavdelningen avsevärt större omfattning. För denna personal — ingenjörer, verkmästare, förvaltare m. fl. — måste särskilda avlöningsförmåner uppföras å stat. Behovet av ökad besiktningspersonal medförde jämväl, att större krav måste ställas på artilleriregementenas förmåga att utan men för trupp-tjänsten avstå för besiktning och kontroll nödigt antal officerare.

Den personal, för vilken särskilda löneförmåner borde upptagas å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter eller som måste ställas till disposition av artilleritruppförbanden, utgjordes av

- 1 arbetsofficer (artilleriofficer),
- 1 besiktningsofficer (artilleriofficer),
- 1 överingenjör,
- 1 ingenjör vid fabriken,

- 1 ingenjör vid gjuteriet och valsverket,
- 12 verkmästare vid fabriken,
- 2 verkmästare vid gjuteriet och valsverket,
- 1 förvaltningschef,
- 1 förvaltare,
- 1 registrator och
- 2 fabriksskrivare.

Enär behovet av denna personal ej framträdde förrän i samband med fabriken igångsättande och själva anläggandet toge avsevärd tid samt dessutom ytterligare utredningar beträffande personalfrågan syntes önskvärda, ansåge departementet sig för närvarande icke böra härutinnan göra någon framställning.

Under åberopande av vad sålunda anförts, hemställde artilleridepartementet,

dels att för anläggning av en ny ammunitionsfabrik i Jönköping måtte ställas till departementets förfogande ett belopp av 10,000,000 kronor, att utgå under åren 1916—1918,

dels ock att departementet måtte bemyndigas att med Jönköpings stad träffa avtal rörande det för fabriksanläggningen erforderliga markbytet.

Uti sitt den 19 december 1916 avgivna underdåniga yttrande hava de sakkunniga framlagt förslag för det framtida ordnandet av tillverkningen inom landet av det beräknade behovet av ammunition för eldhandvapen.

De sakkunniga hava därvid till en början framhållit vissa allmänna synpunkter angående lämpligheten av statsdrift. Såsom motivering för den av artilleridepartementet föreslagna nya statsfabriken hade departementet anført bland annat, att tillverkningen vid en statsdriven ammunitionsfabrik ställde sig för kronan ekonomiskt fördelaktig, i det att merkostnaden för varje patron, som inköptes från enskilda tillverkare, kunde sättas till minst 3 öre. Av de sakkunniga verkställda beräkningar utvisade även, att vid väl skött statsdrift en besparing för staten komme att uppstå. Alla de faktorer, som vid en dylik beräkning borde tagas med i räkningen, hade dock ej kunnat värdesättas, enär vissa kostnader för framställning av i hylsorna ingående legeringar ej vore kända annat än genom inköpspriset. Av de verkställda beräkningarna framginge dock, att besparingen vid statsdrift komme att utgöra minst 2 öre för

e) Artilleridepartementets hemställan.

De sakkunnigas förslag.

a) Allmänna synpunkter.

patronhylsa. Även tillverkning av kulor och tändhattar ställde sig ekonomiskt fördelaktigare vid statens fabriker. De sakkunniga ansåge därför, att den av artilleridepartementet beräknade besparingen pr patron (utan krut) eller 3 öre säkerligen komme att överensstämma med verkliga förhållandet. Skillnaden mellan det nettopris (ränta, amortering m. m. ej beräknade å fabriken anläggningskostnad), till vilket tillverkningen kunde ske vid statens fabriker, och inköpspriset från enskilda tillverkare syntes kunna sättas till 4 å 5 öre. Ur anslagssynpunkt ställde sig således statsdriften ännu mycket gynnsammare.

Redan 2 öres vinst pr patron vore emellertid betydlig, då det gällde mässtillverkning i den skala, varom här vore fråga. De sakkunniga hade därför för att vara på den säkra sidan ansett sig böra utgå från denna siffra såsom grundvärde vid beräkningarna av statsdriftens ekonomiska fördelar. En beräkning rörande de ekonomiska förhållanden, som skulle inträda, därest handvapensammunitioustillverkningen, i den mån denna icke kunde jämlikt 1914 års härordningsbeslut bedrivas endast vid Karlsborg, lades på den privata industrien i stället för till fabriker under statsdrift, gäve vid handen, att staten efter 15 år skulle, såsom nedanstående tabell utvisade, få vidkännas avsevärda merkostnader i jämförelse med kostnaderna för tillverkning vid en tillräckligt stor statsfabrik.

Statens kostnader efter 15 år för anläggning av statsfabrik för c:a 10 miljoner kronors anläggningskostnad. Kronor.	Statens kostnader efter 15 år, därest viss engångskostnad göres för upprät- tandet av enskild fabrik och merkost- naden vid beställningar räknas till	
	3 öre pr patron Kronor.	2 öre pr patron Kronor.
21,418,380 —	38,567,700 —	28,090,700 —

Även om en engångskostnad av 10,000,000 kronor för en ny statsfabrik syntes hög, visade det sig således, att den mer än väl betalade sig, och att dessutom en avsevärd besparing uppstode, därest tillräckligt stor tillverkning vid fabriken komme till stånd.

För att ytterligare belysa de ekonomiska förhållandena vid tillverkning av handvapensammunitioustillverkning genom statsdrift och enskild drift hade de sakkunniga utfört en undersökning härom under den förutsättningen, att nu befintliga ammunitionsfabriker under statsdrift tillsvidare bibehölles och att endast den såsom nödvändig beräknade handvapensammunitioustillverkning, som ej vid desamma kunde tillverkas, anskaffades vid en nybyggd

statens ammunitionsfabrik eller alternativt från enskild fabrikant. Kostnaderna enligt denna beräkning framginge av följande tablå:

Statens kostnader efter 15 år för anläggning av statsfabrik för c:a 7,2 miljoners anläggningskostnad. Kronor.	Statens kostnader efter 15 år, därest viss engångskostnad göres för upprät- tandet av enskild fabrik och merkost- naden vid beställningar räknas till	
	3 öre pr patron Kronor.	2 öre pr patron Kronor.
14,822,900 —	21,266,600 —	15,752,000 —

De sakkunniga funne det således vara klart, att en väl skött statsdrift av handvapensammunitionstillverkning ställde sig för staten synnerligen ekonomisk, och ur denna synpunkt vore därför uppförandet av en ny statsfabrik att förorda.

Vid bedömandet av statsdrift eller enskild drift borde ytterligare följande synpunkter beaktas.

Framställning av handvapensammunition vore en specialtillverkning, och för närvarande funnes inom landet icke någon enskild firma, som jämte laddning av patroner kunde tillverka alla däri ingående delar. Så t. ex. utförde den enda firma, som i fråga om handvapensammunition bedreve tillverkning i nämnvärd skala, nämligen aktiebolaget Svenska Metallverken i Västerås, laddning av patroner samt tillverkade hylsor och kulor, men ej krut och tändhattar. Tillverkningskapaciteten utgjorde endast omkring 600,000 hylsor och kulor pr månad utan forcering. Enbart kulor tillverkades i ringa utsträckning av ett par fabrikanter; omladdning av patroner verkställdes av några firmor; moderna maskiner med större avverkningsförmåga innehades dock icke av dessa firmor. Någon enskild industri att utveckla i fråga om tillverkning av handvapensammunition funnes således icke, om nyssnämnda aktiebolag undantoges.

Genom beslut vid 1913 års riksdag hade införts principen, att låta en del av anslaget till skytterörelsen utgå i form av patroner. Därigenom hade ett visst avbräck vållats för de firmor, som försett det frivilliga skytteväsendet med ammunition. Staten hade dock hittills såsom ersättning för den till skytterörelsen överlämnade ammunitionen ej tillfört vederbörligt anslag fulla värdet av de överlämnade patronerna, men torde ändring därutinnan komma att ske. Erhölles ersättning till

fulla värdet, vunnes den stora fördelen, att statens mobiliseringslager av ammunition kunde på ett lämpligt sätt omsättas. Med hänsyn därtill syntes skäl ej föreligga att frångå skytterörelsens understödande genom utdelning av skarpa patroner ur statens förråd, och det vore olämpligt att under sådana förhållanden ånyo uppamma en privatindustri för att efter några års lagring i statens förråd eventuellt till skytterörelsen överlåta äldre ammunition, som från enskild firma inköpts till pris, som överstege statens egen tillverkningskostnad. Denna senare syntes nämligen böra bestämma försäljningspriset för samtlig till skytterörelsen överlåten ammunition.

Att beakta vore vidare, att enligt 1914 års härordningsbeslut ammunitionsfabrikens Mariebergsavdelning skulle förflyttas till Karlsborg. Att utvidga ammunitionsfabriken därstädes i nämnvärd grad ansåge de sakkunniga emellertid icke lämpligt av de skäl artilleridepartementet anfört. Redan av denna orsak syntes det bliva nödvändigt att för fullföljandet av beslutet om förflyttning av Mariebergsavdelningen uppföra en ny ammunitionsfabrik å lämplig plats.

Den nuvarande organisationen av ammunitionsfabriken måste anses synnerligen olämplig. Att fördela tillverkningen på flera avdelningar vore för minskande av riskerna under ett eventuellt krig att förordas, men endast under den förutsättningen att, oavsett avdelningarnas mer eller mindre lämpliga strategiska läga, tillverkningen vid desamma avsåge färdig produkt. Så vore dock ej nu förhållandet vid ammunitionsfabrikens avdelningar. En radikal omläggning och förenkling av driften vid ammunitionsfabriken vore sålunda nödvändig, och syntes detta även bäst ske genom uppförande av en ny större statsfabrik för tillverkning av handvapensammunition.

b) Den nya ammunitionsfabrikens storlek och omfattning, byggnadskostnader, byggnadstid m. m.

Efter att härpå hava redogjort för det sätt, varpå tillverkningen av handvapensammunition lämpligast borde inom landet ordnas, intill dess den nya statsfabriken komme till stånd, hava de sakkunniga till behandling upptagit frågan angående den nya statsfabrikens storlek och omfattning, byggnadskostnader, byggnadstid m. m. samt därvid anfört huvudsakligen följande:

Enligt det av arméförvaltningens artilleridepartement framlagda förslaget skulle den nya ammunitionsfabriken omfatta bland annat dels gjuteri och valsverk, dels verkstäder för framställning av visst antal handvapenspatroner i månaden, dels ock avdelningar för tillverkning av brandrör till artilleriammunition, lös ammunition m. m.

De sakkunniga ansåge, att anläggandet av ett eget statens gjuteri och valsverk, varigenom staten bleve oberoende av privata firmor för framställning av halvfabrikat för handvapensammunition, vore välbetänkt, enär staten därigenom komme att göra stora besparingar vid tillverkning av dylik ammunition. Dessutom hade det visat sig, att de två metallverk, som för närvarande försåge statens ammunitionsfabrik med halvfabrikat, redan nu blott med svårighet kunde leverera för forcerad tillverkning tillräckliga mängder halvfabrikat. Även om förslag ej föreläge till uppförande av en ny statens ammunitionsfabrik, funnes således talande skäl för att redan nu för säkerställande av driften vid befintliga ammunitionsfabriker och minskandet av därmed förenade kostnader taga i övervägande lämpligheten av att uppföra ett statens eget metallgjuteri och valsverk.

Den av artilleridepartementet beräknade tillverkningsförmågan för själva ammunitionsfabriken funne de sakkunniga väl avvägd med hänsyn till såväl freds- som mobiliseringsbehovet.

Att till den nya ammunitionsfabriken förlägga tillverkning och aptering av rör till artilleriprojektiler ansåge de sakkunniga vara välbetänkt.

Den av arméförvaltningens artilleridepartement föreslagna platsen för den nya ammunitionsfabriken i Jönköping hade av de sakkunniga besiktigats och befunnits synnerligen lämplig för det föreslagna ändamålet.

Beträffande gäldandet av de med den nya ammunitionsfabrikens uppförande förenade kostnaderna ville de sakkunniga erinra därom, att enligt den uti propositionen nr 230 till 1914 års senare riksdag lämnade utredningen angående värdet av vissa under lantförsvaret hörande fastigheter i Stockholm ett betydligt överskott skulle förefinnas, sedan ifrågavarande fastigheter avyttrats och av försäljningsmedlen erforderliga medel använts för nödiga byggnader, samt att det s. k. Mariebergsområdet, där bland annat en avdelning av ammunitionsfabriken vore belägen, åsatts ett värde av 7,000,000 kronor. Dessa medel syntes kunna användas för ersättande av för nyanläggningen i Jönköping eventuellt förskotterade belopp. De 950,000 kronor, som 1914 års senare riksdag beräknat för förflyttning av ammunitionsfabrikens nuvarande Mariebergsavdelning till Karlsborg, borde i stället användas till bestridande av kostnaderna för samma avdelnings förflyttning till Jönköping, vilken förflyttning alltså borde ingå som ett led i byggnadsplanen för den föreslagna nya fabriken.

Beträffande uppförandet av den nya ammunitionsfabriken ansåge de sakkunniga vidare, att samtliga under anskaffning varande ammunitionsmaskiner slutligen borde uppställas i densamma. Härför anvisade medel borde därför frånräknas den summa, den nya fabriken beräknades komma att kosta. Det belopp, som med anledning härav borde frånräknas, utgjorde 2,087,325 kronor eller ungefär lika med den summa, 2,055,000 kronor, som beräknats för motsvarande maskiner i artilleridepartementets kostnadsberäkning.

Därest den av artilleridepartementet beräknade totala anläggningskostnaden, 10,000,000 kronor, fortfarande trots inträffade prisstegringar skulle visa sig räcka för den nya fabriken uppförande, erfordrades således ytterligare för ändamålet $[10,000,000 - (2,055,000 + 950,000) =]$ 6,995,000 kronor, en summa som i det närmaste motsvarade det värde, som åsatts Mariebergsområdet.

Beträffande uppförandet av den föreslagna ammunitionsfabriken ville de sakkunniga vidare såsom sin mening uttala,

att byggnadstiden, som givetvis måste komma att omfatta flera år, kunde indelas i lämpliga perioder, så avpassade, att fabriken under byggnadstiden kunde användas för fabrikation med successivt ökad omfattning,

att byggnadstiden lämpligen kunde indelas i fyra perioder om vardera ett år med första byggnadsåret 1917,

att fabriken beträffande handvapensammunition borde uppföras med från början en tillverkningsförmåga med normal drift av hälften mot den av artilleridepartementet föreslagna samt att denna kapacitet borde kunna uppnås redan efter första byggnadsperiodens slut,

att den nuvarande Mariebergsavdelningen sedermera för särskilt beräknade medel borde förflyttas till den nya fabriken,

att denna förflyttning lämpligen syntes kunna äga rum tidigast under tredje byggnadsåret, enär sådan förflyttning under nuvarande förhållanden ej vore lämplig och ej borde ske, förrän driften vid den nya fabriken kunnat igångsättas,

att det föreslagna metallverkets uppförande borde förläggas redan till första byggnadsperioden, enär detsamma vore önskvärt redan för nu befintliga avdelningars drift samt utgjorde en väsentlig faktor för det direkta nedbringandet av statens kostnader vid ammunitionstillverkning och således omedelbart borde komma till stånd för att snarast möjliggöra en ekonomiskt gynnsam uppökning av mobiliseringslagren för krigsberedskapens tillgodoseende,

att artilleridepartementets kostnadsberäkning med tillagda belopp för oförutsedda utgifter och dyrtidstillägg syntes förtfarande böra läggas till grund för fabriken's uppförande, då byggnadstiden i sin helhet satts så lång som fyra år och det nu vore omöjligt att förutsäga de ekonomiska konjunkturerna under byggnadstidens senare perioder, samt

att av det för fabriken's uppförande ytterligare erforderliga beloppet eller 6,995,000 kronor, därav 1,925,300 kronor för dyrtidstillägg och oförutsedda kostnader, kunde utgå förslagsvis

under år 1917	kronor 4,100,000: —
» » 1918	» 1,347,000: —
» » 1919	» 725,000: —
» » 1920	» 823,000: —

Med stöd av vad sålunda anförts, hemställde de sakkunniga, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte

dels i proposition till innevarande års riksdag föreslå åtgärder för uppförandet av en ny statens ammunitionsfabrik i Jönköping i huvudsak enligt arméförvaltningens artilleridepartements förslag och i övrigt med hänsyn tagen till de sakkunnigas ovan uttalade synpunkter,

dels ock i samband med nämnda proposition föreslå, att 1914 års senare riksdags beslut angående ammunitionsfabrikens Mariebergsavdelnings förflyttning till Karlsborg ändrades därhän, att därför beräknade medel finge användas till enahanda förflyttning till Jönköping.

Två av de sakkunniga (friherre Fleming och överingenjören Nauckhoff) hava uti ett särskilt yttrande framhållit, att ehuru enligt deras förmenande vissa anmärkningar kunde göras mot de sakkunnigas beräkningar angående det ekonomiska resultatet av statsdrift i jämförelse med enskild drift och anläggandet av en ny ammunitionsfabrik icke skulle för staten medföra så stor besparing, som de sakkunnigas majoritet beräknat, de likväl funne alla skäl tala för uppförandet av en dylik fabrik.

Med avseende å dennas storlek hade reservanternas i huvudsak icke något att erinra mot det uppgjorda förslaget, men ansåge sig böra framhålla, att det föreslagna metallgjuteriet och valsverket med hänsyn enbart till krigsberedskapens tillgodoseende icke kunde anses nödvändigt. För fyllande av fredsbehovet samt mobiliseringsförrådets ökande syntes våra befintliga metallverk besitta tillräcklig kapacitet, och för krigsbehovet torde järn komma till användning i stället för mässing. I likhet med majoriteten ansåge reservanternas dock gjuteriet och valsverket ur

c) De sakkunnigas hemställan.

d) Särskilt yttrande.

flera synpunkter önskvärt, särskilt med hänsyn till erhållande av billigare material till såväl patronhylsor som brandrör.

Beträffande kostnaderna för den nya fabriken ansåge reservanterna det synnerligen önskvärt, om dessa kunde täckas av de medel, som beräknades inflyta vid en blivande försäljning av Mariebergsområdet, och hela anläggningssumman på en gång beviljas. Skulle emellertid detta icke låta sig göra och på grund av andra icke mindre viktiga försvarskrav hela summan icke nu kunna äskas, syntes det dock för krigsberedskapens tillgodoseende nödvändigt, att den nya fabriken så fort som möjligt och utan tidsutdräkt utbyggdes för ungefär halva den föreslagna kapaciteten. Därvid borde även laboratorium för aptering av brandrör komma till utförande. Kostnaderna härför kunde, efter avdrag för beställda maskiner, beräknas till omkring 3,233,000 kronor utan gjuteri och valsverk samt, om detta medräknades, till 4,633,000 kronor.

Armé-
förvalt-
ningens ar-
tilleri-
departe-
ments ytt-
rande.

Över de sakkunnigas förslag har arméförvaltningens artilleridepartement den 8 januari 1917 avgivit infordrat underdånigt utlåtande samt därvid funnit sig böra till alla delar tillstyrka de sakkunnigas förslag om uppförande av en ny statens ammunitionsfabrik med metallgjuteri och valsverk m. m. Beträffande den nya fabriken har departementet anfört följande:

Driften vid ammunitionsfabriken med nuvarande uppdelning på avdelningar förlagda till olika orter vore svår att få fullt rationell. Den nya fabriken syntes därför snarast böra komma till stånd för fullt beräknad kapacitet, varjämte särskilt de avdelningar, som avsåge laboring av rör för artilleriprojektiler, borde snarast inrättas, om krigsberedskapen i berört avseende skulle kunna anses i första hand tillgodosedd.

Behovet av ett eget statens gjuteri och valsverk för framställning av halvfabrikat för tillverkning av handvapensammunition och av rör och laddningshylsor för artilleriammunition hade allt mer och mer framträtt, i det att de två privata metallverk, som funnes och anlätades, för närvarande endast med svårighet kunde fullgöra åtagna leveranser av dylika halvfabrikat och vid förnyade uppgörelser sökte betinga sig villkor, som för kronan bleve allt mer ofördelaktiga i ekonomiskt avseende. Gjorda beräkningar utvisade, att ett metallverk av föreslagen storlek, förlagt till statens nya ammunitionsfabrik, väl torde förränta sig och tillföra staten vinst, därest tillräckligt stor ammunitionstillverkning för statens räkning komme att äga rum, och ansåge departementet därför, att metallverket borde omedelbart komma till stånd, även om av någon orsak den nya ammunitionsfabrikens anläggande skulle delvis uppskjutas.

Beträffande gäldandet av med ammunitionsfabrikens anläggning förenade engångskostnader ansåge departementet i likhet med de sakkunniga, att vid försäljningen av Mariebergssområdet inflytande medel borde användas till bestridande därav.

Elektrisk kraft för drivandet av den nya fabriken i Jönköping kunde erhållas från nu i orten befintligt eller under anläggning varande kraftnät, varjämte ifrågasatts att till nämnda stad framdraga ledning från Trollhätte kraftverk. Ammunitionsfabrikens reservkraftanläggning syntes böra förläggas till det föreslagna nya krutbrukets kraft- och ångcentral, därest krutbruket komme till utförande.

Uti sin skrivelse den 16 februari 1916 hade departementet angivit den personal, som med anledning av den nya fabriken tillkomst borde upptagas med löneförmåner å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter eller som måste ställas till disposition av artilleritruppförbanden. Enär de löneförmåner, som för tekniska befattningshavare uppfördes å nyssnämnda stat, vore synnerligen små i jämförelse med de löner motsvarande personal erhöle i den privata industriens tjänst och det sålunda visat sig svårt att erhålla kvalificerad personal, ansåge sig departementet böra frångå sitt ursprungliga förslag angående de löner, som borde uppföras å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter för den nya ammunitionsfabriken och ej föreslå uppförande å denna av löneförmåner för ytterligare rent teknisk personal. Däremot skulle departementet äga rätt att av de anslag, som bestrede tillverkningskostnaderna för ammunition, utbetala arvoden och arbetslöner av tillräcklig storlek. För den nya ammunitionsfabriken skulle således erfordras följande personal att ytterligare ställas till disposition av artilleritruppförbanden eller för vilken nya löner borde uppföras å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter, nämligen

- 1 arbetsofficer (artilleriofficer),
- 1 besiktningsofficer (»),
- 1 förvaltningschef (kontorschef),
- 1 förvaltare och
- 3 fabriksskrivare, därav 1 registrator.

Plan för de nya lönernas uppförande å vederbörliga stater syntes dock ej böra göras, förr än byggnadsplanen för den nya fabriken vore fastställd. Ingen fast lön syntes behöva uppföras förr än för år 1919.

Beträffande det särskilda yttrande, som avgivits av friherre Fleming och överingenjören Nauckhoff, har departementet, efter att hava ingående bemött de anmärkningar, som reservanterna ansett kunna göras mot de sakkunnigas beräkning av det ekonomiska resultatet av statsdrift i jäm-

förelse med enskild drift, framhållit, att mot de kostnadsberäkningar, som av reservanterna uppgjorts för den del av ammunitionsfabriken, som av dem föreslagits till omedelbart uppförande, åtskilliga anmärkningar kunde göras, utvisande att den beräknade summan borde höjas med omkring 600,000 kronor. Beräkningarna vore för knappa med hänsyn till, att området för den mindre fabriken ej kunde minskas, då fabriken vore avsedd att senare utvidgas, varjämte en inskränkning i förrådsutrymmet ej till föreslagen grad kunde göras, därest utvidgningen ställdes på framtiden.

På grund av vad sålunda anförts och då frågans lösning vore av utomordentlig vikt, hemställde artilleridepartementet, att Kungl. Maj:t måtte

dels uti proposition till innevarande års riksdag föreslå uppförandet av en ny statens ammunitionsfabrik i Jönköping för en kostnad av 6,995,000 kronor, därav för år 1918 borde anvisas 5,447,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att därav under år 1917 av tillgängliga medel förskjuta 4,100,000 kronor,

dels ock föreslå riksdagen besluta, att ammunitionsfabrikens Mariebergsavdelning skulle förflyttas till Jönköping i stället för till Karlsborg och att denna förflyttning skulle äga rum tidigast år 1919.

**Domän-
styrelsens
yttrande.**

Såsom förut nämnts, skulle enligt artilleridepartementets förslag den nya ammunitionsfabriken förläggas till det Jönköpings stad tillhöriga s. k. Rosenlundsområdet öster om staden, av vilket område omkring 75 hektar skulle till kronan överlämnas, mot det att staden i vederlag erhöle en lika areal av de kronan tillhöriga lägenheterna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1. Med anledning härav och då, såsom längre fram närmare omförmäles, erforderligt tomtområde för uppförande av ett nytt krutbruk invid Jönköping föreslagits skola på enahanda sätt förvärvas, anmodade jag den 27 januari 1917 domänstyrelsen att inkomma med yttrande i ämnet.

Med anledning härav har domänstyrelsen, med överlämnande av i ärendet infordrade yttranden av stadsfullmäktige i Jönköping, arrendatorn av ifrågavarande kronoegendomar, vederbörande domänintendent och Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län, den 9 februari 1917 avgivit utlåtande i ämnet samt därvid anført följande:

Kronoegendomarna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1 vore av styrelsen genom kontrakt den 3 augusti 1906 upplåtna under gemensamt arrende på 20 år från den 14 mars 1908 till den 14 mars 1928 mot en årlig arrendeavgift av 4,830 kronor på villkor, bland annat,

enligt arrendekontraktets 15:de punkt, att arrendatorn vore skyldig att, där sådant för allmännyttigt ändamål å kronans vägnar fordrades, avstå egendomen tillhörig mark ävensom inkomstgivande lägenhet mot åtnjutande av minskning i arrendeavgiften, motsvarande den förlust honom tillskyndades. Egendomen, som vore den största jordbruksegendom, som kronan hade inom länet, innehölle i sin helhet enligt av förste lantmätaren Yngve Ostwald år 1904 upprättad karta jämte beskrivning — oberäknat till statens järnvägar och Jönköping — Gripenbergs järnväg upplåten mark — 167,696 hektar, därav 114,78 hektar tomt, åker och dylikt, 5,479 hektar äng, 43,379 hektar betesmark samt 4,058 hektar impediment. Då enligt artilleridepartementets framställning härifrån skulle fräntagas arrendatorn minst omkring 75 hektar, därav ej mindre än omkring 70 hektar tomt och åker, å vilket område tillika, på sätt domänintendenten framhållit, egendomens huvudbyggnad vore belägen, syntes med fullt fog kunna sägas, att den väsentligaste delen av egendomen vore avsedd att frångå arrendatorn. Då på grund av förenämnda kontraktssadgande arrendatorn emellertid ej kunde vara skyldig att avträda så stor del av området, som sålunda avsåges, och expropriationsförfattningen ej vore tillämplig å kronans jord dess olika ändamål emellan, torde det i förevarande fall på arrendatorn ensam ankomma att bestämma villkoren för arrendets frånträdande före arrendetidens slut. Vid sådant förhållande syntes det styrelsen, efter övervägande av de ersättningsanspråk arrendatorn framställt för olika fall, det vara för kronan fördelaktigast, att arrendatorn frånträdde hela egendomen med rätt till skadestånd på sätt han ifrågasatt av 3,000 kronor för år av återstående arrendetiden, dock syntes böra med arrendatorn överenskommas om skadeståndets utbetalande årligen. Tiden för överflyttandet från domänfonden syntes lämpligen böra bestämmas till den 14 mars, då arrendeår utlöpte, och tidigast år 1918.

Under förutsättning att det vore för lantförsvaret nödigt att oförtövat förfoga över ifrågavarande egendom eller del därav på sätt ifrågasatts och att arrendatorns berättigade intressen ej trädde för nära, ville styrelsen alltså förorda uppgörelse med arrendatorn om avträdande av arrendet i dess helhet och att till lantförsvaret överlämnades vad för ifrågavarande ändamål erfordrades mot ersättning till domänfonden enligt de grunder, som Kungl. Maj:t kunde komma att bestämma i fråga om marköverlåtelse av förevarande slag.

Beträffande dispositionen av den del av egendomen, som icke komme att erfordras för ifrågavarande markutbyte, ansåge styrelsen, att densamma borde fortfarande tillhöra domänfonden samt för dess räkning försäljas eller ånyo utarrenderas.

Departement-
chefen.

Med hänsyn till den stora ammunitionsförbrukning, som, enligt vad erfarenheterna från det pågående kriget givit vid handen, utmärker den moderna krigföringen, torde det vara oundgängligen nödvändigt att vidtaga erforderliga åtgärder dels för mobiliseringsförrådets uppbringande till den storlek förhållandena påkalla, dels ock för säkerställande av ammunitionstillverkningen under fortgången av ett eventuellt krig. I betraktande av den nuvarande ammunitionsfabrikens tillverkningskapacitet och de begränsade möjligheter, den privata industrien i förevarande hänseende erbjuder, skulle ett uppskov med vidtagande av dylika åtgärder innebära vådor av allvarligaste natur. Vid sådant förhållande och då jag vid en granskning av den utav artilleridepartementet och de sakkunniga i ärendet förebragta utredningen kommit till den uppfattningen, att anläggandet av en ny större ammunitionsfabrik måste anses oundgängligen erforderligt, finner jag mig böra tillstyrka det härutinnan framställda förslaget och detta så mycket mera, som kostnaderna för den erforderliga ammunitionens anskaffande därigenom torde komma att avsevärt nedbringas.

Med avseende å den nya fabrikens storlek ansluter jag mig till det av de sakkunnigas majoritet och artilleridepartementet framställda förslaget. Fabriken torde således böra omfatta jämväl metallgjuteri och valsverk. Visserligen torde, såsom reservanterna bland de sakkunniga jämväl framhållit, denna del av anläggningen icke kunna anses vara enbart ur krigsberedskapens synpunkt oundgängligen erforderlig; men å andra sidan har erfarenheten givit vid handen, att den privata industrien, som lätt sammansluter sig vid leveranser till staten, kan påtvinga staten ofördelaktiga villkor vid avtal angående tillverkning av för staten oundgängligen nödvändig art.

Mot den av artilleridepartementet föreslagna platsen för den nya ammunitionsfabriken har jag icke något att erinra, då densamma synes vara vald med behörigt beaktande av alla på frågan inverkan omständigheter. Det för fabrikens uppförande erforderliga området synes, på sätt artilleridepartementet föreslagit, lämpligen böra förvärfvas genom markutbyte med Jönköpings stad. I sådant syfte torde, i enlighet med vad domänstyrelsen förordat, överenskommelse böra träffas med arrendatorn av kronoegendomarna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1 om avträdande den 14 mars 1918 av arrendet i dess helhet, mot den av honom fordrade ersättningen av 3,000 kronor för vart och ett av de återstående tio arrendeåren, samt från nämnda dag, mot den ersättning, Kungl. Maj:t kan bestämma, eller efter motsvarande nedskriv-

ning av statens domäners fond, till lantförsvaret överlämnas de delar av egendomarna, som för markutbytets verkställande erfordras. Den till arrendatorn utgående ersättningen torde lämpligen kunna bestridas av under Kungl. Maj:ts disposition stående medel.

Det för den nya fabriken anläggning erforderliga beloppet har av de sakkunniga beräknats till 6,995,000 kronor, därav 1,925,300 kronor för dyrtidstillägg och oförutsedda utgifter. Då jag vid granskning av de uppgjorda specialberäkningarna icke funnit anledning till någon erinran, torde förenämnda belopp nu böra av riksdagen äskas.

Beträffande sättet för ifrågavarande kostnaders gäldande hava såväl artilleridepartementet som de sakkunniga föreslagit, att dessa skulle bestridas genom de medel, som komme att inflyta vid en framtida försäljning av det s. k. Mariebergsområdet i Stockholm, vilket för närvarande delvis upptages av ammunitionsfabriken. Kostnaderna skulle således tillsvidare bestridas av förskottsmedel. Denna utväg synes emellertid icke böra anlitas, utan torde i stället anslag i vanlig ordning böra för ändamålet av riksdagen begäras.

Enligt de sakkunnigas, av artilleridepartementet biträdda förslag skulle byggnadstiden indelas i fyra perioder om vardera ett år med första byggnadsåret 1917 och i anslutning härtill kostnaderna fördelas att utgå med förslagsvis 4,100,000 kronor under år 1917, 1,347,000 kronor under år 1918, 725,000 kronor under år 1919 och 823,000 kronor under år 1920. I enlighet härmed har artilleridepartementet hemställt, att för år 1918 måtte anvisas 5,447,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under innevarande år av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 4,100,000 kronor. Mot vad sålunda föreslagits har jag icke något annat att erinra än att det belopp, som skulle för ändamålet förskjutas, synes böra begränsas till en femtedel eller i jämnt tal 1,100,000 kronor.

Enligt den föreliggande planen för ammunitionstillverkningens ordnande skulle den nuvarande Mariebergsavdelningen icke, såsom förut avsetts, förflyttas till Karlsborg utan i stället till Jönköping och där ingå såsom en avdelning av den nya fabriken. I anslutning härtill hava de sakkunniga och artilleridepartementet föreslagit, att framställning måtte göras till riksdagen om fattande av beslut i förevarande hänseende. Då emellertid den föreslagna förflyttningen till Jönköping, mot vilken jag icke har något att erinra, icke beräknats kunna äga rum förr än tidigast år 1919, torde med fattande av beslut i denna del av ämnet kunna anstå, till dess riksdagen tagit ståndpunkt till frågan om den föreslagna nya ammunitionsfabriken uppförande.

Av artilleridepartementets utredning i ärendet framgår, att anläggandet av en ny ammunitionsfabrik kommer att medföra en ökning av den vid artilleriets fabriker för närvarande anställda befäls- och förvaltningspersonalen. Enligt departementets sist i ärendet avgivna utlåtande skulle emellertid endast en del av den ytterligare erforderliga personalen uppföras med fasta avlöningsförmåner å stat, under det att den rent tekniska personalen skulle åtnjuta arvoden från vederbörliga anslag för ammunitionstillverkningen. Beträffande lämpligheten av denna senare avlöningsform anser jag mig icke nu kunna göra något uttalande, då den i ärendet härutinnan förebragta utredningen icke är av beskaffenhet, att på densamma kan grundas något bestämt omdöme. Då något förslag om personalökning för år 1918 icke föreligger, anser jag mig kunna för närvarande inskränka mig till det uttalandet, att den av artilleridepartementet beräknade personalökningen måste betraktas som ett maximum, vilket icke bör få överskridas.

Nytt krutbruk.

Arméförvalt-
ningens
artilleri-
departementets
framställning
den 16 febru-
ari 1916.

Såsom förut nämnts, gjorde arméförvaltningens artilleridepartement i sin underdåniga skrivelse den 16 februari 1916 jämväl framställning om anläggandet av ett nytt statens krutbruk i och för krigsberedskapens säkerställande.

Efter att till en början hava redogjort för mobiliserings- och ersättningsbehovet av krut vid armén ävensom för den årliga fredsförbrukningen, anförde departementet i nämnda skrivelse, att som tillverkningskapaciteten vid statens krutbruk vid Åker icke motsvarade behovet av krut, departementet under senare tiden måst i stor utsträckning anlita enskilda fabrikanter. Priset hade därvid ställt sig ytterst oförmånligt, i det att omkring dubbla priset, jämfört med kostnaderna vid statens fabrik, måst erläggas. Redan med hänsyn till fredsbehovets fyllande borde därför av ekonomiska skäl ytterligare möjligheter beredas att vid statens egen fabrik tillverka krut. Då varje från enskilt verk inköpt kilogram krut droge en merkostnad av minst 3 kronor, skulle därigenom högst avsevärda besparingar kunna göras. Under krig måste givetvis än större mängder krut anskaffas. Detta kunde endast ske genom att höja tillverkningsmöjligheterna vid statens egen fabrik och genom en under kriget småningom skeende utökning av tillverkningsförmågan vid samtliga krutbruk, såväl statens som enskilda. Att öka tillverkningsmöjligheterna

genom ytterligare utvidgning av Åker hade emellertid visat sig olämpligt eller omöjligt, enär dels en decentralisation av tillverkningen vore önskvärd under krig, dels i sådant fall särskilda nybyggnader för arbetarpersonalen vid den utvidgade fabriken måste uppföras, dels ock arbetspersonal vid forcerad drift vore svårare att anskaffa på landet än i stad.

På grund härav hade artilleridepartementet genom styresmannen för Åkers krutbruk låtit uppgöra förslag till anläggandet av ett nytt statens krutbruk, och hade kostnaderna därför beräknats sålunda:

Byggnadskostnader	kronor	800,523: —
Maskin- eller apparatkostnader	»	1,111,512: —
Rör och rördelar	»	127,044: —
Transmissioner m. m.	»	39,751: —
Elektrisk utrustning	»	187,440: —
Lösa inventarier	»	68,353: —
Frakter och transporter	»	10,000: —
Oförutsedda utgifter, resor, arvoden m. m.	»	355,377: —
		kronor 2,700,000: —

vartill komme, om för vissa byggnader användes

sten i stället för trä, ett tillägg av	»	50,000: —
--	---	-----------

Summa kronor 2,750,000: —

Då vissa byggnaders uppförande av trä sålunda visat sig medföra ringa kostnadsbesparingar, borde desamma, i enlighet med vad styresmannen ock uttalat, uppföras av sten, enär underhållskostnaderna däri-genom säkerligen i längden bleve avsevärt lägre.

Det nya krutbruket hade planlagts huvudsakligen som ett mobiliseringsverk. Boställsbyggnader o. d. hade därför inskränkts till minsta möjliga antal, vilket jämväl kunnat ske, genom att bruket vore avsett att förläggas i närheten av stad. Behovet av krut under de närmaste åren ställde emellertid så stora krav på kruttillverkningen i landet, att brukets kontinuerliga hållande i gång även under fredstid bleve nödvändigt en följd av år framåt. En åtminstone partiell tillverkning av krut torde även sedermera vara att påräkna.

Enligt verkställda utredningar kunde en lämplig, av chefen för generalstaben godkänd plats för det nya krutbruket erhållas vid den Jönköpings stad tillhöriga egendomen Eklundshov nordväst om Jönköping. Belägenheten invid Vättern och i närheten av den föreslagna nya ammunitionsfabriken samt å en strategiskt jämförelsevis väl skyd-

dad plats vore gynnsam. Staden hade förklarat sig villig att till ett pris av 4,000 kronor för hektar samt särskild ersättning för byggnaderna å Eklundshov enligt gode mäns värdering till kronan upplåta dels av egendomen Eklundshov det område, som låge mellan den genom egendomen ledande allmänna vägen samt sjön Vättern, och dels av egendomen Kortebo det område, som låge emellan järnvägsspåret och Vättern, med undantag dock av byggnadstomter och trädgård å denna egendom. Skulle emellertid kronan hellre vilja lämna vederlag i mark och byggnader å förutnämnda, kronan tillhöriga lägenheterna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1, vore kronan därtill berättigad; och skulle byte av mark och byggnader i så fall ske enligt grunder, som bestämdes av gode män.

Beträffande den personalökning, som bleve en följd av det nya krutbrukets anläggning, åberopade artilleridepartementet vad därom anförts i fråga om personalökningen på grund av den föreslagna nya ammunitionsfabriken. Den nya personal, för vilken särskilda löneförmåner borde upptagas i staten för artilleriets fabriker och tyganstalter eller som måste ställas till disposition av artilleritruppförbanden, utgjordes av

- 1 avdelningschef (artilleriofficer),
- 1 besiktningsofficer (»),
- 1 besiktningsbiträde (artilleriunderbefäl),
- 1 fabriksingenjör,
- 1 fabriksförvaltare,
- 1 fabriks- och tygskrivare,
- 1 förste verkmästare och
- 2 andre verkmästare.

Behovet av denna personal framträdde emellertid icke förrän i samband med krutbrukets igångsättande. På grund härav och då ytterligare utredning av personalfrågan vore önskvärd, komme departementet att framdeles göra den framställning härutinnan, som av behovet påkallades.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde artilleridepartementet, dels att till departementets förfogande måtte ställas ett belopp av 2,750,000 kronor i och för anläggande av ett nytt krutbruk invid Jönköping,

dels ock att departementet måtte bemyndigas att med Jönköpings stad träffa avtal rörande erforderligt ägobyte i enlighet med förutnämnda förslag.

De sakkunniga hava uti sitt den 14 november 1916 avgivna yttrande anført, att det förslag till säkerställande av kruttillverkningen inom landet, som av artilleridepartementet avgivits, enligt verkställda utredningar icke kunde, såsom förhållandena utvecklat sig, anses tillfyllestgörande. Ännu kraftigare åtgärder måste nämligen vidtagas, för att icke försvarsberedskapen skulle äventyras.

De sakkunnigas yttrande.

Efter att härefter hava redogjort för de behovssiffror, som borde läggas till grund för den erforderliga kruttillverkningen, framhöllo de sakkunniga, att det ej vore lämpligt att ensidigt bygga på en utveckling av statens egna fabriker lika litet som på utvidgning enbart av nu befintlig privat krutindustri, att det med hänsyn till nedbringandet av riskerna vid tillverkning och till möjliggörandet av en ytterligare utvidgning av befintlig kapacitet efter mobilisering vore fördelaktigt att hava tillverkningen från början delad på flera händer, samt att en ökning av tillverkningsmöjligheterna vid statens krutbruk vore förmånlig, enär tillverkning för fredsleverans ställde sig ekonomiskt fördelaktig vid av staten drivet krutbruk. Av nu angivna skäl borde, för kruttillverkningens säkerställande, dels statens egen tillverkningskapacitet utökas, dels överenskommelse träffas med vissa enskilda firmor rörande ökning av tillverkningsförmågan vid deras respektive anläggningar.

Då de sakkunniga i likhet med artilleridepartementet funne en utvidgning av statens krutbruk vid Åker av flera skäl olämplig, ansåge de sakkunniga sig böra biträda departementets förslag om anläggande av ett nytt krutbruk. På grund av det ökade krutbehovet borde dock detta beräknas för väsentligt större kapacitet än den av artilleridepartementet ursprungligen föreslagna.

Den av artilleridepartementet föreslagna platsen vid Jönköping hade av de sakkunniga undersökts och befunnits i alla avseenden för ändamålet lämplig.

De sakkunniga funne sig därför böra föreslå, att åtgärder måtte vidtagas för uppförande av ett nytt statens krutbruk invid Jönköping med viss närmare angiven kapacitet. Såsom förberedande åtgärd härför borde omedelbart ställas till artilleridepartementets förfogande ett belopp av 1,600,000 kronor för anskaffning snarast möjligt av erforderliga maskiner för det nya krutbruket. Därjämte borde artilleridepartementet anbefallas att snarast inkomma med fullständig plan och kostnadsberäkning för den nya anläggningen.

Slutligen hemställde de sakkunniga, att åtgärder måtte vidtagas för träffande av överenskommelse med vissa angivna firmor angående ut-

vidgningar vid respektive fabriksanläggningar för ökning av befintlig kapacitet för kruttillverkning.

Artilleride-
partementets
yttrande över
de sak-
kunnigas
förslag.

Uti den 18 november 1916 avgivet yttrande har arméförvaltningens artilleridepartement funnit sig böra kraftigt förorda, att alla de åtgärder, som de sakkunniga föreslagit till ökad möjlighet för kruttillverkning inom landet, måtte komma till utförande.

Beträffande det nya statskrutbruket anslöte sig departementet helt och hållet till de sakkunnigas förslag, i vad detsamma anginge krutbrukets nödvändighet, storlek, förläggning o. s. v. Däremot ansåge departementet, att den av de sakkunniga föreslagna anskaffningen av erforderliga maskiner borde i vissa avseenden ökas, föranledande en kostnad av ytterligare 1,200,000 kronor.

Artilleridepartementet hemställde därför bland annat, att åtgärder måtte vidtagas för uppförande av ett nytt statens krutbruk enligt den plan och de kostnadsberäkningar, departementet inom närmaste tiden komme att insända, samt att för krutbruket snarast möjligt måtte till departementets förfogande ställas 1,600,000 kronor för anskaffning av vissa specialmaskiner för kruttillverkning enligt de sakkunnigas förslag och därutöver ytterligare för statens krutbruk 1,200,000 kronor för anskaffning av ångcentral och elektrisk utrustning m. m.

Kostnads-
beräkningar
för nytt
krutbruk.

Med särskild skrivelse den 7 december 1916 har artilleridepartementet härefter överlämnat genom styresmannens vid Åkers krutbruk försorg upprättade kostnadsberäkningar för ett nytt krutbruk av den kapacitet, de sakkunniga föreslagit. Enligt dessa beräkningar skulle kostnaderna belöpa sig till sammanlagt 5,789,773 kronor, sålunda specificerade:

Byggnadskostnad	kronor 1,478,483: —
Maskiner och apparater	» 1,894,645: —
Transportanordningar	» 87,175: —
Vatten-, ång- och avloppsledningar	» 464,930: —
Transmissioner	» 111,475: —
Elektrisk utrustning	» 430,000: —
Frakter och transporter	» 15,000: —
Planeringar	» 10,000: —
Kraft- och ångcentral	» 1,200,000: —
Skjutbana	» 15,000: —
Lösa inventarier	» 83,065: —

Summa kronor 5,789,773: —

Till den sålunda beräknade kostnaden borde enligt artilleridepartementets uppfattning läggas omkring 10 procent för bestridande av oförutsedda utgifter. Den sammanlagda kostnaden för det nya krutbruket komme alltså att uppgå till i avrundat tal 6,375,000 kronor.

Det nya krutbruket vore avsett att förläggas å det förut föreslagna området av de Jönköpings stad tillhöriga egendomarna Eklundshov och Kortebo. På grund av den nu planerade fabriken's ökade storlek erfordrades dock något ökat markutrymme, och hade underhandlingar härom blivit med Jönköpings stad inledda.

Då av den i ärendet förebragta utredningen framgår, att statens nuvarande krutbruk vid Åker icke är i stånd att tillverka den krutmängd, som erfordras för tillgodoseende av arméns krutbehov under fred, och då anlitande av enskild tillverkning icke kan anses tillräckligt för säkerställandet av det på grund av erfarenheterna från det pågående kriget ofantligt stegrade behovet vid inträffande mobilisering och under fortgången av ett krig, måste det givetvis framstå såsom en försvarsangelägenhet av största vikt att snarast möjligt vidtaga åtgärder för tillgodoseende av arméns krutbehov. Vidtagandet av nödiga åtgärder härutinnan är otvivelaktigt att hänföra till de försvarsbehov, vilka på grund av krigets lärdomar måste i främsta rummet tillgodoses.

Departements-
chefen.

För säkerställandet av arméns krutbehov har nu arméförvaltningens artilleridepartement föreslagit uppförande invid Jönköping av ett nytt statens krutbruk. De sakkunniga hava härutinnan anslutit sig till artilleridepartementet men ansett, att det nya krutbruket borde hava en väsentligt större tillverkningskapacitet, än departementet beräknat, varförutom överenskommelser borde träffas med enskilda firmor, som bedriva kruttillverkning, angående ökning av tillverkningsförmågan vid deras anläggningar. Verkställda utredningar hade nämligen givit vid handen, att arméns krutbehov vore väsentligt större än förut beräknats.

Vid en granskning av de behovssiffror, som ligga till grund för de sakkunnigas förslag, har även jag kommit till den bestämda övertygelsen, att en utökning av statens egen kruttillverkning i den av de sakkunniga föreslagna omfattningen måste anses oundgängligen erforderlig. Då jag i likhet med artilleridepartementet och de sakkunniga anser en utvidgning av Åkers krutbruk såväl ur säkerhetssynpunkt som i ekonomiskt hänseende olämplig, finner jag mig böra tillstyrka uppförandet av ett nytt krutbruk med den tillverkningskapacitet de sakkunniga föreslagit.

Enligt förslaget skulle det nya krutbruket förläggas nordväst om staden Jönköping invid Vättern å de staden tillhöriga egendomarna Ek-lundshov och Kortebo, där erforderligt tomtområde kunde erhållas antingen genom köp eller genom utbyte av mark från förutnämnda, kronan tillhöriga Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1. Då den sålunda föreslagna platsen synes i alla avseenden för ändamålet lämplig, särskilt med hänsyn till närheten av den föreslagna nya ammunitionsfabriken, har jag icke något att mot densamma erinra. Det erforderliga området synes, på sätt artilleridepartementet föreslagit och i enlighet med vad jag beträffande förvärvande av tomtområde för den nya ammunitionsfabriken förordat, lämpligen böra förvärfvas genom markutbyte med Jönköpings stad.

Vad kostnaderna för det nya krutbruket angår, hava dessa av artilleridepartementet beräknats uppgå till sammanlagt 6,375,000 kronor. Då jag vid granskning av de uppgjorda specialberäkningarna icke funnit anledning till någon anmärkning, torde framställning böra göras till riksdagen om beviljande av nämnda belopp.

Då det, enligt vad artilleridepartementet uti skrivelse den 7 februari 1917 meddelat, är av allra största vikt för krigsberedskapen, att det nya krutbruket snarast möjligt uppföres, och då utsikt finnes att få densamma i sin helhet färdigt redan under år 1918, torde hela det för anläggningen erforderliga anslaget böra beviljas för år 1918, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under innevarande år av tillgängliga medel förskjuta 2,500,000 kronor.

Till följd av det nya krutbrukets anläggning måste givetvis den å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter för närvarande upptagna personalen ökas, likasom ock vissa nya beställningar torde böra tillkomma vid artilleritruppförbanden. Då emellertid behovet av den nya personalen icke framträder, förr än det nya krutbruket blivit färdigställt, och personalfrågan dessutom, såsom artilleridepartementet framhållit, torde erfordra ytterligare utredning, innan förslag därutinnan för riksdagen framlägges, anser jag mig för närvarande icke behöva närmare ingå på denna del av ämnet.

Ifrågasatt utvidgning av Karl Gustafs stads gevärsfaktori.

Såsom förut nämnts, föreslog arméförvaltningens artilleridepartement uti sin underdåniga skrivelse den 16 februari 1916, att för säkerställande av arméns behov av handvapen Karl Gustafs stads gevärsfaktori måtte

utvidgas för en beräknad kostnad av 985,000 kronor eller i runt tal 1,000,000 kronor.

Uti särskild underdånig skrivelse den 8 december 1916 anmälde emellertid artilleridepartementet, att efter avlåtandet av förenämnda framställning vissa andra åtgärder måst vidtagas för tillgodoseende av behovet av viss vapentillverkning. Därvid hade det visat sig lämpligt att härför disponera den byggnadsplats, som ursprungligen avsetts för ökning av gevärsverkstaden. På grund härav och då det ur många synpunkter syntes vara mindre lämpligt att på en gång utföra utvidgning både för gevärs- och för annan tillverkning, ansåge sig departementet böra föreslå, att de omedelbara åtgärderna för ökning av gevärstillverkningen i första hand inriktades på viss närmare angiven materielanskaffning. När denna kommit till stånd, borde departementet beredas tillfälle att inkomma med förnyat förslag till gevärsfaktoriets utvidgning.

Med hänsyn till vad artilleridepartementet sålunda anfört, torde den föreslagna utvidgningen av Karl Gustafs stads gevärsfaktori icke vara att hänföra till sådana lantförsvarsbehov, vilka med hänsyn till krigets erfarenheter böra i främsta rummet tillgodoses.

III.

Sammanfattning.

Såsom av det föregående framgår, avse de av mig förordade anslagsbeloppen dels bestridande av engångskostnader för anskaffning av materiel av olika slag samt för verkställande av vissa byggnadsföretag, dels bestridande av ordinarie kostnader under år 1918 för det nya tunga artilleriregementet och för flygbataljonen.

Sammanfattas de för engångskostnadernas bestridande erforderliga anslagsbeloppen, blir resultatet följande:

Artilleribehov:

1. Nytt tungt artilleriregemente	kr. 18,168,000: —	
2. Artillerimateriel	» 14,661,000: —	kronor 32,829,000: —

Fortifikationsbehov:

1. Utveckling av arméns flygvapen	» 8,779,100: —	
2. Fortifikationsmateriel m. m.	» 5,596,500: —	» 14,375,600: —

Transport kronor 47,204,600: —

	Transport kronor	47,204,600: —
Intendenturbehov	»	8,781,000: —
Sjukvårds- och veterinärbehov	»	990,300: —
Ny ammunitionsfabrik	»	6,995,000: —
Nytt krutbruk	»	6,375,000: —
Summa kronor		70,345,900: —

Detta belopp skulle fördelas på vart och ett av åren 1917, 1918, 1919 och 1920 sålunda:

Materiel och byggnader	År 1917. Kronor.	År 1918. Kronor.	År 1919. Kronor.	År 1920. Kronor.	Summa. Kronor.
Nytt tungt artilleriregemente	5,485,000	5,920,000	3,533,000	¹⁾ 3,230,000	18,168,000
Artillerimateriel	2,900,000	11,761,000	—	—	14,661,000
Utveckling av arméns flygvapen	3,064,000	3,167,100	2,548,000	—	8,779,100
Fortifikationsmateriel m. m.	1,100,000	4,496,500	—	—	5,596,500
Intendenturmateriel	1,750,000	7,031,000	—	—	8,781,000
Sjukvårds- och veterinärmateriel	200,000	790,300	—	—	990,300
Ny ammunitionsfabrik	1,100,000	4,347,000	725,000	823,000	6,995,000
Nytt krutbruk	2,500,000	3,875,000	—	—	6,375,000
Summa	18,099,000	41,387,900	6,806,000	4,053,000	70,345,900

¹⁾ Eventuellt under senare år.

Såsom förut nämnts, skulle de till utgående under år 1917 upptagna beloppen, tillsammans 18,099,000 kronor, anvisas för år 1918 men av tillgängliga medel redan under innevarande år förskottsvis utanordnas.

Det torde här böra framhållas, att uti förenämnda engångskostnader, 70,345,900 kronor, ingå 5,800,000 kronor, som redan av 1914 års senare riksdag beräknades erforderliga för vissa nyanskaffningar. Kostnaderna för de lantförsvarsbehov, vilka på grund av krigets erfarenheter nu skulle tillgodoses, belöpa sig alltså till (70,345,900 — 5,800,000 =) 64,545,900 kronor. Härav avses 45,445,900 kronor för materielanskaffningar och 19,100,000 kronor för vissa byggnadsföretag. Därest de av 1914 års senare riksdag godkända grunderna för finansiering av byggnadsföretag vid armén tillämpats, skulle sistnämnda belopp hava bestritts av tomtförsäljningsmedel. Då beloppet emellertid nu föreslås till anvisande i annan ordning, kommer motsvarande belopp av blivande tomtförsäljningsmedel att bliva tillgängligt för andra ändamål.

Om beredande av särskilda medel för täckande av förenämnda engångskostnader, tillhoppa 70,345,900 kronor, ävensom vissa kostnader för sjöförsvarets stärkande har chefen för finansdepartementet för avsikt att senare i dag framställa förslag.

Såsom förut nämnts, skulle för bestridande av de ordinarie kostnaderna under år 1918 för det nya tunga artilleriregementet erfordras dels en ökning av anslaget till avlöning och rekrytering m. m. med 144,403 kronor 50 öre, dels en ökning av anslaget till intendenturkåren med 5,972 kronor 50 öre, dels ock för bestridande av övriga kostnader ett extra anslag av 266,300 kronor. Den föreslagna omorganisationen av flygvapnet skulle för samma år kräva dels en ökning av avlöningsanslaget med 229,273 kronor 95 öre, dels ock ett extra anslag av 762,560 kronor. Sammanlagda kostnaden för år 1918 skulle alltså uppgå till 1,408,509 kronor 95 öre. För täckande av ifrågavarande kostnader har i årets statsverksproposition under punkten 66 av fjärde huvudtiteln beräknats ett belopp av 1,500,000 kronor.

Framställning torde alltså böra göras till riksdagen om, att ordinarie anslagen till avlöning och rekrytering m. m. samt till intendenturkåren måtte för år 1918 ökas med, utöver vad i årets statsverksproposition äskats, det förra (144,403: 50 + 229,273: 95 =) 373,677 kronor 45 öre eller i jämnt krontal 373,678 kronor och det senare i jämnt krontal 5,973 kronor. Därjämte torde å extra stat böra äskas förenämnda för övriga kostnaders bestridande erforderliga båda anslag.

Under åberopande av vad sålunda anförts, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

1:o) att bevilja följande belopp, att utgå av medel, som särskilt beredas, nämligen:

a) för uppsättande i överensstämmelse med ovan närmare angivna grunder av ett nytt tungt artilleriregemente, benämnt Andra tunga artilleriregementet, såsom engångskostnader ett anslag av 18,168,000 kronor samt därav för år 1918 anvisa ett belopp av 11,405,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 5,485,000 kronor;

b) för anskaffande av viss artillerimateriel ett anslag för år 1918 av 14,661,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 2,900,000 kronor;

c) för omorganisation i överensstämmelse med ovan närmare angivna grunder av arméns flygvapen till en särskild flygbataljon såsom engångskostnader ett anslag av 8,779,100 kronor samt därav för år 1918 anvisa ett belopp av 6,231,100 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 3,064,000 kronor;

d) för anskaffande av viss fortifikationsmateriel m. m. ett anslag för år 1918 av 5,596,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,100,000 kronor;

e) för anskaffande av viss intendenturmateriel ett anslag för år 1918 av 8,781,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,750,000 kronor;

f) för anskaffande av viss sjukvårds- och veterinärmateriel ett anslag för år 1918 av 990,300 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor;

g) för uppförande av en ny ammunitionsfabrik i Jönköping ett anslag av 6,995,000 kronor samt därav för år 1918 anvisa ett belopp av 5,447,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,100,000 kronor; samt

h) för uppförande av ett nytt krutbruk invid Jönköping ett anslag för år 1918 av 6,375,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 2,500,000 kronor;

2:o) att, under förutsättning av bifall till vad ovan under punkten 1:o) a) föreslagits,

dels godkänna det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stat för Andra tunga artilleriregementet år 1918 (bil. 1);

dels medgiva, att medel, som besparas till följd av vakanser i volontärbeställningar vid övriga artilleritruppförband, må användas för anställning och avlöning ej mindre under tiden den 1 november—den 31 december 1917 av i Andra tunga artilleriregementets stat för år 1918 upptaget fast anställt manskap än även under tiden den 1 november—den 31 december 1918 av sådant manskap, som enligt plan är avsett att vid regementet tillkomma för år 1919;

dels ock medgiva, att, utöver den personal, som finnes upptagen i det uti innevarande års statsverksproposition framlagda förslag till stat för intendenturkåren år 1918, må vid samma kår för år 1918 tillkomma 1 kapten av andra klassen och 1 förvaltare;

3:o) att, under förutsättning av bifall till vad ovan under punkten 1:o) c) föreslagits,

dels godkänna det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stat för Flygbataljonen år 1918 (bil. 2);

dels medgiva, att medel, som besparas till följd av vakanser i volontärbeställningar vid ingenjörtrupperna, må användas för anställning och avlöning ej mindre under tiden den 1 november—den 31 december 1917 av i Flygbataljonens stat för år 1918 upptaget fast anställt manskap än även under tiden den 1 november—den 31 december 1918 av sådant manskap, som enligt plan är avsett att vid bataljonen tillkomma för år 1919;

dels medgiva, att från Flygbataljonens övnings- och underhållsmedel må till flygpersonalen utbetalas flygpremier, utbildningspremier, spannararvoden och ekiperingsbidrag enligt ovan angivna, av arméförvaltningen föreslagna grunder;

dels ock godkänna, i stället för de uti innevarande års statsverksproposition framlagda, de vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stater för fortifikationen och Fälttelegrafkåren år 1918 (bil. 3 och 4);

4:o) att, under förutsättning av bifall till vad ovan under punkterna 2:o) och 3:o) föreslagits,

dels öka ordinarie förslagsanslaget till avlöning och rekrytering m. m. för år 1918 med, utöver vad i årets statsverksproposition äskats, 373,678 kronor;

dels öka ordinarie anslaget till intendenturkåren för år 1918 med, utöver vad i årets statsverksproposition äskats, 5,973 kronor;

dels för bestridande av vissa ordinarie kostnader för Andra tunga artilleriregementet å extra stat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag av 266,300 kronor;

dels ock för bestridande av vissa ordinarie kostnader för Flygbataljonen å extra stat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag av 762,560 kronor; samt

5:o) att, under förutsättning av bifall till vad ovan under punkten 1:o) g) och h) föreslagits, medgiva, att — för beredande av erforderliga tomtområden för den nya ammunitionsfabriken och det nya krutbruket genom markutbyte mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt Jönköpings stad, å andra sidan, i huvudsaklig överensstämmelse med vad arméförvaltningens artilleridepartement härutinnan föreslagit — till lantförsvaret må, mot den ersättning, Kungl. Maj:t kan bestämma, eller efter motsvarande nedskrivning av statens domäners fond, den 14 mars 1918 överlämnas för markutbytets verkställande erforderliga delar av de under

domänstyrelsens förvaltning stående kronolägenheterna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1 i Ljungarums socken av Jönköpings län.»

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen tacktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle i enlighet härmed till riksdagen avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

E. H. Odencrants.

Bil. 1.

Stat

för Andra tunga artilleriregementet år 1918.

E n h e t s k o s t n a d.									
Lön. arvode. Kronor.	Dagavlönning		Summa kronor.			Antal.	Kronor.	Summa kronor.	
	å kr. pr dag.	i da- gar.							
Officerare.									
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnant och chef . . .	1	6 325 —	62 065 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Major	1	5 825 —		
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen . .	3	14 580 —		
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen . .	2	7 720 —		
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen . .	4	10 380 —		
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen . .	3	6 345 —		
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar .	6	10 890 —		
Underofficerare.									
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Styckjunkare	7	14 787 50	36 767 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen . .	7	11 410 —		
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen . .	7	10 570 —		
Manskap.									
600 —	— 50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	6	4 695 —	31 197 —	
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	12	6 510 —		
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Konstaplar	9	4 014 —		
180 —	— 20	365	73 —	253 —	Volontärer	48	12 144 —		
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50		
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskonstapel	1	446 —		
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Sjukvårdsartillerist	1	289 50		
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hantverksfurir av andra klassen	1	542 50		
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hantverkskonstapel	1	446 —		
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hantverksartillerist	1	289 50		
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Hovslagarfurir av andra klassen	1	542 50		
300 —	— 40	365	146 —	446 —	Hovslagarartillerist	1	446 —		
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Hovslagarartillerist	1	289 50		
Transport						—	—		130,029 50

E n h e t s k o s t n a d.						Antal.	Kronor.	Summa kronor.	
Lön, arvode. Kronor.	Dagavlönning			Summa kronor.					
	å kr. pr dag.	i da- gar.	kronor.						
						Transport	—	—	130,029 50
Musikpersonal.									
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikstyckjunkare	1	2 112 50		
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeant av första klassen	1	1 630 —		
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeant av andra klassen	1	1 510 —		
360 —	— 50	365	182 50	542 50	Musikfurir av andra klassen . .	1	542 50		
240 —	— 30	365	109 50	349 50	Musikvicekonstapel	1	349 50		
180 —	— 30	365	109 50	289 50	Trumpetare	1	289 50	6 434 —	
Civilmilitär personal.									
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	1	5 825 —		
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinär	1	2 115 —	7 940 —	
Summa högst kronor						—	—	—	144 403 50

- Anm. 1.* Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.
- Anm. 2.* Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.
- Anm. 3.* Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.
- Anm. 4.* Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.
- Anm. 5.* Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättning av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.
- Anm. 6.* Kan uppkommen vakans i löjtnantsbeställning icke besättas till följd därav, att till befordran eljest närmast stående underlöjtnant(er) icke genomgått för sådan befordran fastställd utbildning, må under tiden för sådan vakans surnumerär underlöjtnant eller fänrik från de genom vakansen besparade medel uppbära underlöjtnant på stat anvisade avlöningsförmåner.

En h e t s k o s t n a d.									
Lön, arvode. Kronör.	Dagavlönning			Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.	
	å kr. pr dag.	i da- gar.	kronor.						
					Transport	—	—	146,151	
					Tygpersonal.				
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Tygingenjör ¹⁾	1	4 860 —		
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Fortifikationskassör ²⁾	1	2 595 —		
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Flygverkmästare av första kl. ³⁾	1	2 112 50		
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Flygverkmästare av andra kl. ⁴⁾	2	3 260 —		
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Flyghantverkare ⁵⁾	2	3 260 —		
⁶⁾ 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsvaktmästare	1	1 163 45	17 250 95	
					Ersättning åt officerare i re- serven, frivilligt tjänst- görande såsom flyg- maskinsförare.				
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnant eller underlöjtnant, för- slagsvis	3	6 345 —	6 345 —	
					Arvoden till flygpersonalen m. m. (förslagsvis).				
1 500 —	—	—	—	—	Kärchef, som personligen delta- ger i flygning (eljest 500)	1	1 500 —		
1 500 —	—	—	—	—	Kaptener av första klassen (flyg- maskinsförare)	2	3 000 —		
1 500 —	—	—	—	—	Kaptener av andra klassen	2	3 000 —		
1 500 —	—	—	—	—	Subalternofficerare	29	43 500 —		
1 500 —	—	—	—	—	Värnpliktiga, frivilligt tjänstgö- rande såsom flygmaskinsförare (vid behov ersatta av office- rare i reserven)	12	18 000 —		
730 —	—	—	—	—	Mekaniker, deltagande i flygning för avprovning av maskiner	10	7 300 —		
500 —	—	—	—	—	Förste lärare i teknik	1	500 —		
400 —	—	—	—	—	Andre lärare i teknik	1	400 —		
600 —	—	—	—	—	Lärare i taktik	1	600 —	77 800 —	
					Summa högst kronor	—	—	247 546 95	

¹⁾ Åtnjuter 3 ålderstillägg å lönen å 500 kronor, det ena efter 5, det andra efter 10 och det tredje efter 15 års väl vitsordad tjänst.

²⁾ Åtnjuter 2 ålderstillägg å lönen å 500 kronor, det ena efter 5, det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

³⁾ Åtnjuter 1 ålderstillägg å lönen å 500 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänst.

⁴⁾ Åtnjuta 1 ålderstillägg å lönen å 300 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänst

⁵⁾ Åtnjuta 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5, det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

⁶⁾ Därav 80.95 kronor i ersättning för ved, lyse m. m. Åtnjuter dessutom fri bostad.

- Anm. 1.* Vid vakans i officersbeställning må därav uppkommande besparing å staten användas för tilldelande av lön och dagavlönning såsom vid tjänstgöring i trupp enligt reservbefälsförordningen åt underlöjtnant eller löjtnant i reserven, som enligt frivilligt åtagande tjänstgör såsom flygmaskinsförare eller undergår för sådan tjänstgöring erforderlig utbildning. De i staten beräknade medel till lön och dagavlönning för 3 officerare i reserven utgå endast i den mån antalet såsom flygmaskinsförare tjänstgörande värnpliktiga icke uppgår till 12.
- Anm. 2.* Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.
- Anm. 3.* Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.
- Anm. 4.* Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.
- Anm. 5.* Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Bil. nr 3.

Stat för Fortifikationen år 1918.

En h e t s k o s t n a d.								
Lön och arvode. Kronor.	Dagavlönning			Summa kronor.		Antal.	Kronor.	Summa kronor.
	å kr. pr dag.	i da- gar.	kronor.					
Officerare.								
6 000 —	6 —	365	2 190 —	8 190 —	Överstar	2	16 380 —	
4 500 —	5 —	365	1 825 —	6 325 —	Överstelöjtnanter	4	25 300 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Majorer	10	58 250 —	
3 400 —	4 —	365	1 460 —	4 860 —	Kaptener av första klassen	33	160 380 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Kaptener av andra klassen	20	77 200 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Löjtnanter av första klassen	35	90 825 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Löjtnanter av andra klassen	26	54 990 —	
720 —	3 —	365	1 095 —	1 815 —	Underlöjtnanter och fänrikar	24	43 560 —	526 885 —
Underofficerare.								
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Fanjunkare	44	92 950 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Sergeanter av första klassen	44	71 720 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Sergeanter av andra klassen	43	64 930 —	229 600 —
Musikpersonal.								
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Musikfanjunkare	3	6 337 50	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Musiksergeanter av första kassen	5	8 150 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Musiksergeanter av andra klassen	6	9 060 —	23 547 50
Civilmilitär personal.								
1 000 —	—	—	—	1 000 —	Regementspastorer, arvode	3	3 000 —	
4 000 —	5 —	365	1 825 —	5 825 —	Regementsläkare	2	11 650 —	
2 400 —	4 —	365	1 460 —	3 860 —	Bataljonsläkare	1	3 860 —	
1 020 —	3 —	365	1 095 —	2 115 —	Bataljonsveterinärer	3	6 345 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Fortifikationskassörer ²⁾	11	28 545 —	
1 500 —	3 —	365	1 095 —	2 595 —	Departementsskrivare ²⁾	5	12 975 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Gevärshantverkare ³⁾	5	8 150 —	
1 200 —	2 50	365	912 50	2 112 50	Tygverkmästare ⁴⁾	6	12 675 —	
900 —	2 —	365	730 —	1 630 —	Tyghantverkare ³⁾	24	39 120 —	
780 —	2 —	365	730 —	1 510 —	Radiotelegrafister	9	13 590 —	
¹⁾ 980 95	— 50	365	182 50	1 163 45	Förrådsavaktmästare	5	5 817 25	145 727 25
Transport						—	—	925,759 75

E n h e t s k o s t n a d.						Antal.	Kronor.	Summa kronor.
Lön och arvode. Kronor.	Dagavlönning			Summa kronor.				
	å kr. pr dag.	i da- gar.	kronor.					
					Transport	—	—	925,759 75
					Civil personal.			
1 100 —	—	—	—	1 100 —	Förste vaktmästare	1	—	1 100 —
					Arvoden till stabsofficerare m. fl.			
800 —	—	—	—	800 —	Avdelningschefer	3	2 400 —	
600 —	—	—	—	600 —	Stabsofficerare	10	6 000 —	
—	—	—	—	—	Gratifikationer till biträden å byggnadsavdelningen m. m. .	—	1 600 —	10 000 —
					Summa högst kronor	—	—	936 859 75

1) Därav 80,95 kronor i ersättning för ved och lyse m. m. Åtnjuta dessutom fri bostad.

2) Åtnjuta 2 ålderstillägg å lönen å 500 kronor, det ene efter 5, det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

3) Åtnjuta 2 ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5, det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

4) Åtnjuta 1 ålderstillägg å lönen å 500 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänst.

Anm. 1. Fortifikationskassörer och departementsskrivare åtnjuta dessutom inkvarterings- och servisbidrag enligt författningarna samt äga, för åtnjutande av ålderstillägg, rätt att tillgodoräkna sig den tid, de dessförinnan tjänstgjort i någondera beställningen.

Anm. 2. Löntagare, som tillförsäkrats andra än de för honom ovan angivna avlöningsförmåner, bibehålles vid sina förutvarande avlöningsförmåner, därest han icke själv önskar övergå till de i denna stat för honom upptagna.

Anm. 3. Officersaspiranter, som utexamineras från krigsskolan, utnämnas till fänrikar.

Anm. 4. Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Anm. 5. Kan uppkommen vakans i löjtnantsbeställning icke besättas till följd därav, att till befordran eljest närmast stående underlöjtnant(-er) icke genomgått för sådan befordran fastställd utbildning, må under tiden för sådan vakans summerar underlöjtnant eller fänrik från de genom vakansen besparade medel uppbära underlöjtnant på stat anvisade avlöningsförmåner.

Stat

för Fälttelegrafkåren år 1918.

En h e t s k o s t n a d.						Antal.	Kronor.	Summa kronor.		
Lön.	Dagavlönning			Summa kronor.						
	Kronor.	å kr.	i da- pr dag.						gar.	kronor.
Manskap.										
600	—	50	365	182 50	782 50	Furirer av första klassen . . .	9	7 042 50		
360	—	50	365	182 50	542 50	Furirer av andra klassen . . .	16	8 680 —		
300	—	40	365	146 —	446 —	Korpraler	26	11 596 —		
240	—	30	365	109 50	349 50	Vicekorpraler	27	9 436 50		
180	—	20	365	73 —	253 —	Volontärer	122	30 866 —		
600	—	50	365	182 50	782 50	Hantverksfurir av första klassen	1	782 50		
360	—	50	365	182 50	542 50	Hantverksfurirer av andra klassen	2	1 085 —		
300	—	40	365	146 —	446 —	Hantverkskorpraler	9	4 014 —		
240	—	30	365	109 50	349 50	Hantverksvicekorpraler	12	4 194 —		
300	—	40	365	146 —	446 —	Gevärshantverkarkorpral . . .	1	446 —		
240	—	30	365	109 50	349 50	Gevärshantverkarsvicekorpral . .	1	349 50		
180	—	30	365	109 50	289 50	Gevärshantverkarsoldat	1	289 50		
360	—	50	365	182 50	542 50	Sjukvårdsfurir av andra klassen	1	542 50		
300	—	40	365	146 —	446 —	Sjukvårdskorpral	1	446 —		
240	—	30	365	109 50	349 50	Sjukvårdsvicekorpral	1	349 50		
180	—	30	365	109 50	289 50	Sjukvårdssoldat	1	289 50		
300	—	40	365	146 —	446 —	Hovslagarkorpral	1	446 —		
240	—	30	365	109 50	349 50	Hovslagarsvicekorpraler	2	699 —		
180	—	30	365	109 50	289 50	Hovslagarsoldat	1	289 50	81 843 50	
Musikmanskap.										
300	—	40	365	146 —	446 —	Musikkorpral	1	446 —		
240	—	30	365	109 50	349 50	Musikvicekorpral	1	349 50		
180	—	30	365	109 50	289 50	Trumpetare	2	579 —	1 374 50	
Summa högst kronor						—	—	—	83 218	

- Ann. 1.* Den för underbefäl av manskapet upptagna avlöningen utgöres av menig volontärs avlöningsförmåner jämte tillägg för befälsbeställningen, vadan avgående sådant underbefäl bibehålles vid volontärbeställningen, med dess å stat upptagna förmåner, till dess det jämväl därifrån skiljes.
- Ann. 2.* Vid vakanser i underbefäls eller beställningsmäns volontärnummer må under tiden till motsvarande antal meniga volontärer eller till underbefäl av lägre grad än den vakanta beställningen utgå för dessa i stat anvisade avlöningsförmåner.
- Ann. 3.* Allt manskap åtnjuter utöver i staten upptagna avlöningsförmåner jämväl underhåll in natura.
- Ann. 4.* Vid inträffande avgång i beställning inom musikpersonalen skall frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.